

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

ERIKA STRAZDAUSKAITĖ
(CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

TURTO REALIZAVIMAS VYKDYMO PROCESĖ: PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Vigintas Višinskis

Vilnius, 2014

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VYKDYMO PROCESO VIETA CIVILINIO PROCESO TEISĖS SISTEMOJE	7
1.1. Vykdymo procesas – baigiamoji civilinio proceso stadija	7
1.2. Vykdymo procesas – savarankiška teisės šaka	10
2. REALIZUOTINO TURTO SAMPRATA.....	13
3. TURTO AREŠTAS KAIP IŠIEŠKOJIMO NUKREIPIMO Į TURTĄ PRIELAIDA	21
3.1. Turto arešto santykis su turto realizavimo institutu.....	21
3.2. Areštuoto turto įkainojimo problematika.....	25
4. TURTO REALIZAVIMO BŪDAI.....	33
4.1. Turto pardavimas iš varžytynių	33
4.1.1. Elektroninių varžytynių privalumai ir trūkumai	35
4.1.2. LR CPK 708 straipsnio įgyvendinimo problematika.....	39
4.1.3. Turto nerealizavimo iš varžytynių pasekmės.....	42
4.2. Kiti turto realizavimo būdai	45
4.2.1. Turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui problematika	45
4.2.2. Turto perdavimas išieškotojui.....	50
4.2.3. Turto pardavimas per prekybos įmonę	53
4.2.4. Vertybinių popierių realizavimo ypatumai	55
IŠVADOS	58
PASIŪLYMAI.....	60
LITERATŪRA	62
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	67
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	68
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	69
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	70

IVADAS

Kiekvienoje teisinėje valstybėje užtikrinant asmens pažeistų subjektinių teisių atkūrimą vykdymo proceso svarba yra neginčijama. Priverstinai įgyvendinant teisingumą svarbus tinkamas, teisėtas ir teisingas vykdymo proceso reglamentavimas, atsižvelgiant į vykdymo procese dalyvaujančių asmenų teises bei jų procesinę padėtį. Viena reikšmingiausių stadijų vykdymo procese – skolininko turto realizavimas, kurio metu reikia suderinti skirtingus priešingų proceso šalių interesus ir poreikius. Realizuojant turtą priverstine tvarka turi būti veikiama tiksliai pagal teisės normas, kurias taikant praktikoje neretai kyla įvairių problemų, kas stabdo efektyvų teisingumo įgyvendinimą.

Šiame darbe analizuojant vykdymo procesą reglamentuojančias teisės normas po naujausių įsigaliojusių pakeitimų bei apžvelgiant aktualiausių teismų formuojamą praktiką bus atskleidžiamos svarbiausios problemos, kylančios turtą realizuojant priverstine tvarka. Elektroninių varžytynių sistemos įdiegimas bei kiti esminiai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹ (LR CPK) pakeitimai vykdymo procese padėjo išspręsti nemažai iki tol buvusių turto realizavimo problemų. Tačiau, ar vykdymo procesą reglamentuojančių teisės normų pakeitimais įstatymų leidėjas išsprendė visas iki tol galiojusias su priverstiniu turto realizavimu susijusias problemas? Ar dabartinis turto realizavimo teisinis reguliavimas padeda efektyviai ir operatyviai realizuoti turtą, nepažeidžiant proceso šalių interesų ir jų teisių? Pateikti klausimai sudaro darbe nagrinėjamos **temos problematiškumą**.

Darbo temos aktualumas. Turto realizavimas priverstine tvarka sukelia atitinkamų turtinių padarinių skolininkui, kad būtų užtikrinti ir atkurti turtiniai išieškotojo interesai. Atkūrus pažeistas išieškotojo teises kartu atkuriami ir taika tarp vykdymo proceso šalių bei įgyvendinamas teisingumas. Tinkamas turto realizavimas bei jį reglamentuojančio teisinio mechanizmo veikimas yra itin svarbus ne tik konkrečioms privatiems teisiniams santykiams tarp vykdymo proceso šalių, bet ir visai visuomenei, užtikrinant jos pasitikėjimą valstybe bei tam tikromis valstybės institucijomis, padedančiomis ginti pažeistas subjektines teises. Pritartina prof. dr. V. Višinskio nuomonei, jog tinkamas turto realizavimas iš esmės veikia visą vykdymo proceso sėkmę². Siekiant išvengti netinkamo turto realizavimo, kuris gali pažeisti abiejų vykdymo proceso šalių interesus, turi būti imperatyviai sureglamentuota turto realizavimo tvarka. Įstatymų leidėjas, įvertindamas egzistuojančias problemas, keičia galiojančias teisės normas, kurių įsigaliojimas ne tik padeda išvengti ateityje kilsiančių tokių pačių problemų, bet kartu yra ir naujų praktinių problemų atsiradimo prielaida.

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. IX-743.

² Višinskis, V. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 108.

Darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Turto realizavimas vykdymo procese yra specifinis tuo, jog skolininkui priklausantis turtas parduodamas priverstinai, o ne savanoriškai. Dažniais atvejais skolininkas labiau suinteresuotas savo turto išsaugojimu negu įsiskolinimo padengimu, dėl ko kyla ginčai, sąlygojantys vis naujas praktines turto realizavimo problemas. Neabejotinai turto realizavimo vykdymo procese klausimas yra aktualus, tačiau mažai analizuotas teisinėje doktrinoje. Vykdymo procesas bendrais bruožais apžvelgtas Civilinio proceso teisės vadovėliuose³, detaliau vykdymo proceso tvarka analizuota metodinėje mokymo priemonėje „Teismo sprendimų vykdymas“⁴. Bendresnius vykdymo proceso klausimus (vykdymo proceso teisinė prigimtis, šaltiniai, teismo vaidmuo vykdymo procese, vykdymo proceso perkėlimas į elektroninę erdvę ir kt.) savo moksliniuose darbuose nagrinėjo E. Tamošiūnienė (Stauskienė)⁵, M. Žolynas⁶, D. Ambrasienė⁷, S. Vėlyvis, I. Žalėnienė⁸, L. Gumuliauskienė⁹ ir kt. Daugiausia turto realizavimo problemas savo moksliniuose straipsniuose bei daktaro disertacijoje analizavo prof. dr. V. Višinskis¹⁰. Pastebėtina, jog paminėtų autorių, analizavusių konkrečiai turto realizavimo problematiką, nėra daug, taip pat moksliniuose darbuose pateikiamos tuo metu aktualios problemos. Atsižvelgiant į tai, šį darbą galima laikyti moksliskai nauju, kadangi darbe bus pateikiamos kiekviename turto realizavimo etape, pradedant nuo realizuotino turto nustatymo, suradimo, areštavimo, įkainojimo ir baigiant pardavimu, dažniausiai kylančios problemos. Problemos bus atskleidžiamos analizuojant teismų praktiką bei šiuo metu galiojančių teisės aktų normas.

Darbo reikšmė. Turto realizavimo vykdymo procese probleminių aspektų, kylančių praktikoje taikant turto realizavimą reglamentuojančias teisės normas, atskleidimas gali padėti išvengti proceso šalių piktnaudžiavimo, užkirsti kelią netinkamam turto realizavimui, dėl ko kiekviena vykdymo proceso šalis gali patirti tam tikrų turtinių nuostolių. Pateiktų problemų analizė gali padėti įstatymo leidėjui tobulinant vykdymo proceso teisinį reglamentavimą.

³ Driukas, A., Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005; Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.

⁴ Stauskienė, E.; Višinskis V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Metodinė mokymo priemonė. Vilnius: Saulelė, 2008.

⁵ Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006; Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 72-77; Stauskienė, E. Teisinių santykių subjektai vykdymo procese. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 39-46.

⁶ Žolynas, M. Vykdymo procesas – civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas? *Teisė*. 2007, 62: 140-150.

⁷ Ambrasienė, D., Višinskis, V. Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka. *Jurisprudencija*. 2008, 2(104): 39-47; Ambrasienė D., Višinskis V. Vykdymo proceso šaltiniai. Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis. *Registru centras*. 2008, 44-60.

⁸ Vėlyvis, S., Višinskis, V., Žalėnienė, I. Antstolio veiksmų apskundimas. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 21-27.

⁹ Gumuliauskienė, L., Višinskis, V. Antstolio procesinių veiksmų atlikimas elektroniniu būdu: galimybės ir problemos. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2), 507-524.

¹⁰ Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999; Višinskis, V. Teismo sprendimo vykdymo vieta. *Jurisprudencija*. 2006, 1(79): 128-137; Višinskis, V., *supra* note 2, p. 108-114; Višinskis, V. Skolininko turto paieška vykdymo procese. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81): 99-105.

Darbe analizuojamos problemos **tyrimo tikslas** yra analizuojant kiekvieną turto realizavimo etapą (nuo realizuotino turto nustatymo iki turto realizavimo įvairiais įstatyme įtvirtintais būdais), pateikti turto realizavimo, kaip vienos svarbiausių vykdymo proceso stadijų, reikšmę, teisinio reglamentavimo ypatumus, praktinius probleminius aspektus. Tyrimo tikslo darbe bus siekiama nuosekliai ir išsamiai analizuojant kiekvieną iš šių **tyrimo uždavinių**:

- 1) atskleisti vykdymo proceso teisinę prigimtį bei nustatyti vykdymo proceso vietą civilinio proceso teisės sistemoje;
- 2) pateikti vykdymo procese realizuotino turto sampratą;
- 3) išskirti turto realizavimo pagrindinių etapų (realizuotino turto nustatymo ir suradimo, areštavimo, įkainojimo, pardavimo įvairiais įstatyme įtvirtintais būdais) svarbiausius aspektus;
- 4) pateikti praktines problemas, kylančias priverstinai realizuojant turtą vykdymo procese.

Šiame darbe iškeltam tikslui pasiekti bei numatytiems uždaviniams įvykdyti kompleksiskai taikomi įvairūs mokslinio **tyrimo metodai**:

- 1) sisteminės analizės metodas naudotas siekiant įvertinti vykdymo proceso vietą civilinio proceso teisėje;
- 2) dokumentų analizės metodas taikytas analizuojant Lietuvos Respublikoje (LR) galiojančius įstatyminius bei poįstatyminius norminius teisės aktus, atskleidžiant turto realizavimo instituto teisinį reguliavimą, turto realizavimo tvarką, procedūras ir terminus;
- 3) lyginamojo metodo pagalba (lyginant turto realizavimą reglamentuojančias teisės normas su jų realiu taikymu praktikoje) darbe atskleidžiamos pagrindinės praktinės problemos, kurios kyla priverstinai realizuojant turtą;
- 4) apibendrinimo metodo pagalba kiekvieno darbo skyriaus pabaigoje pateikiami svarbiausi nagrinėjamo klausimo aspektai, formuluojamos išvados, darbo autorės pasiūlymai problemų sprendimui.

Darbą sudaro įvadas, keturios dėstomosios dalys, išvados, pateiktas literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Bendrąją tyrimo dalį sudaro du pirmieji darbo skyriai „Vykdymo proceso vieta civilinio proceso teisės sistemoje“ ir „Realizuotino turto samprata“. Pirmame skyriuje analizuojamos dvi priešingos nuomonės dėl vykdymo proceso teisinės prigimties: vykdymo procesą suprantant kaip civilinio proceso teisės baigiamąją dalį ir vykdymo procesą išskiriant į savarankišką teisės šaką. Antrame skyriuje „Realizuotino turto

samprata“ pateikiama bendra turto kaip materialinių teisinių santykių objekto samprata, kuri toliau analizuojama vykdymo proceso, konkrečiai realizuotino turto, kontekste. Šiame skyriuje taip pat pateikiamas turto, į kurį gali būti nukreipiamas išieškojimas, eiliškumas bei apžvelgiami apribojimai, į kurį turtą išieškojimo nukreipti negalima. Trečiasis skyrius „Turto areštas kaip išieškojimo nukreipimo į turtą prielaida“ ir ketvirtasis skyrius „Turto realizavimo būdai“ sudaro specialią tyrimo dalį. Trečiame skyriuje analizuojami du svarbūs turto realizavimo etapai: turto areštas ir turto vertės nustatymas, atskleidžiamas reikšmingas turto arešto santykis su turto realizavimo institutu bei problemos, kylančios įkainojant turtą. Ketvirtasis skyrius suskirstytas į kelis poskyrius pagal išskiriamus turto realizavimo būdus: „Turto pardavimas iš varžytynių“ ir „Kiti turto realizavimo būdai“. Toks minėto ketvirto skyriaus skirstymas atskleidžia, jog didesnis dėmesys darbe bus skiriamas dažniausiai praktikoje naudojamam realizavimo būdai – varžytynėms, pateikiant elektroninių varžytynių privalumus ir trūkumus, atskleidžiant problemas, kylančias potencialiam pirkėjui norint apžiūrėti realizuojamą turtą, bei aptariant iš antrųjų varžytynių neparduoto turto pasekmes. Kiti turto realizavimo būdai (turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui, turto perdavimas išieškotojui, turto pardavimas per prekybos įmones, vertybinių popierių realizavimo ypatumai) bus aptariami bendrais bruožais, išskiriant svarbiausius kiekvieno realizavimo būdo taikymo aspektus. Išvadose pateikiami darbo autorės skyrių apibendrinimai.

Darbe analizuojant teisės normas, reglamentuojančias turto realizavimą vykdymo procese, jų taikymą praktikoje, ir atskleidžiant praktines problemas, kylančias priverstinai realizuojant turtą, bus stengiamasi pagrįsti **darbo ginamąjį teiginį**, jog „esamas turto realizavimo teisinis reglamentavimas bei šių teisės normų taikymas praktikoje neužtikrina tinkamo turto realizavimo, kas sąlygoja praktinių problemų atsiradimą“.

1. VYKDYMO PROCESO VIETA CIVILINIO PROCESO TEISĖS SISTEMOJE

Kiekvienas asmuo, įgyvendindamas savo konstitucinę teisę į teisminę gynybą, pagrįstai tikisi, jog jo pažeista subjekcinė teisė ar įstatymo saugomi interesai bus apginti ir priimtas teismo sprendimas bus tinkamai, efektyviai ir operatyviai įvykdytas. Konstitucinės teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas bei efektyvus pažeistų asmens materialinių teisių gynimas priklauso tik nuo to kaip bus įvykdytas teismo priimtas sprendimas¹¹. Teismo sprendimas gali būti įvykdytas tiek savanoriškai, tiek ir priverstine įstatymų nustatyta tvarka. Reikėtų pritari prof. dr. E. Tamošiūnienės (Stauskienės) nuomonei, jog „pats geriausias, operatyviausias ir ekonomiškiausias būdas įgyvendinti teismo sprendimą – įvykdyti jį savanoriškai, be prievartinio valstybės įsikišimo“¹². Deja, šiandieninėje visuomenėje ne visada pasirenkamas šis lengviausias teismo sprendimo įgyvendinimo būdas, dėl ko, įsijungus į teisinius santykius valstybei, kyla nemažai problemų priverstinai įgyvendinant asmens pažeistą teisę (t.y. pradėjus vykdymo procesą). Prieš pradėdant detaliau analizuoti vykdymo procese kylančias problemas, pirmiausia reikėtų aptarti vykdymo proceso teisinę prigimtį, kuri iki šiol kelia nemažai diskusijų.

Dėl vykdymo proceso vietos civilinio proceso teisės sistemoje egzistuoja keletas nuomonių, kurias būtų galima suskirstyti į tris grupes: 1) vykdymo procesas yra baigiamoji civilinio proceso stadija; 2) vykdymo procesą reguliuojančios teisės normos sudaro savarankišką teisės šaką; 3) vykdymo procesą reguliuojančios normos yra administracinės teisės dalis¹³. Apibendrinus būtų galima išskirti, jog vyrauja dvi pagrindinės koncepcijos, kurių vienos šalininkai laiko vykdymo procesą neatsiejama civilinio proceso dalimi, jo tąsa, o kitos, priešingos koncepcijos, šalininkai išskiria vykdymo procesą kaip savarankišką vykdymo proceso teisės šaką. Kiekviena iš minėtų teorijų toliau bus aptarta atitinkamai 1.1. „Vykdymo procesas – baigiamoji civilinio proceso stadija“ ir 1.2. „Vykdymo procesas – savarankiška teisės šaka“ poskyriuose.

1.1. Vykdymo procesas – baigiamoji civilinio proceso stadija

Dažnai ne tik teisinėje doktrinoje bet ir teismų praktikoje nurodoma, jog civilinis procesas nesibaigia vien bylos išnagrinėjimu ir teismo sprendimo priėmimu, o teisingumas gali būti įvykdytas ir pasiekti savo tikslą tik tada, kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai

¹¹ Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 72.

¹² *Ibid.*

¹³ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 27.

įvykdytas teismo sprendimas¹⁴. Tradicinio teisinės vykdymo proceso prigimties požiūriu šalininkai teigia, jog vykdymo procesas yra civilinio proceso dalis, savarankiška civilinio proceso stadija, kurią reguliuoja civilinio proceso teisės normos¹⁵. Daugelyje šalių (Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Graikijoje, Japonijoje ir kt.) vykdymą reguliuoja civilinio proceso kodekso normos¹⁶. Lietuvoje vykdymo procesas taip pat reglamentuotas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (LR CPK). Tai pagrindinis šaltinis, kurį detalizuoja LR teisingumo ministro patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija (SVI). Analizuojant pagrindinį vykdymo proceso šaltinį, galima daryti išvadą, jog daugelis bendrųjų LR CPK normų taikomos ir vykdymo procese kylantiems klausimams spręsti, pvz., procesinių terminų skaičiavimas, antstolio nušalinimas, atstovavimas vykdymo procese, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas kaip sąlyga būsimo teismo sprendimo įvykdymui ir kt.¹⁷ Šios koncepcijos šalininkai vykdymo proceso nesavarankiškumą grindžia ne tik bendrųjų civilinio proceso teisės normų taikymu, bet ir vykdymo procesui būdingais civilinio proceso teisės principais: teisingumo, protingumo, lygiateisiškumo, nešališkumo, besąlygiško įstatymų laikymosi ir kt.¹⁸ Taip pat vykdymo procesas pripažįstamas ir vieno iš civilinio proceso principų – teisės į teisingą, sąžiningą teismo procesą, sudėtine dalimi¹⁹. Tačiau šie išskirti bendrieji (t.y. turintys konstitucines ištakas) principai yra būdingi ne tik civiliniam ir vykdymo procesams, bet ir bet kuriai kitai teisės šakai²⁰. Todėl vykdymo proceso reguliavimas LR CPK normomis negali būti vieninteliu kriterijumi, pagrindžiančiu šią tradicinę teoriją.

Vykdymo procesą neatskiriama civilinio proceso dalimi, jo tąsa laiko ir procesualistai, teigdami, jog tik įgyvendinus teismo sprendimą gali būti įgyvendinama pažeistų teisių gynyba²¹. Šiuo atveju vykdymo proceso metu pasiekiamas bendrasis civilinio proceso tikslas – pažeistos teisės ar įstatymo saugomo intereso gynimas²². Su tokia pateikta nuomone reikia sutikti, kadangi vertinant iš praktinės pusės, kiekvienas besikreipiantis į teismą asmuo nori ne tik palankaus teismo sprendimo pažeistai teisei apginti, bet ir realaus jo įgyvendinimo. Teismo sprendimas, kuriuo apginama asmens teisė, yra tik priemonė, kurios pagrindu savanoriškai ar priverstinai yra įgyvendinami teisėti asmens reikalavimai. Ir nors teisė į teisminę gynybą kiekvienoje civilinio proceso stadijoje pasireiškia skirtingai: ieškinio pareiškimu teismui, sprendimo priėmimu, priimto sprendimo įgyvendinimu, tačiau tai yra ta pati pagrindiniame šalies įstatyme įtvirtinta

¹⁴ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 29.

¹⁵ Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 73.

¹⁶ Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*, *supra* note 3, p. 496.

¹⁷ Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese*, *supra* note 5, p. 85.

¹⁸ Žolynas, M., *supra* note 6, p. 142-143.

¹⁹ Driukas, A., Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*, *supra* note 3, p. 238.

²⁰ Žolynas, M., *op. cit.*, p. 142.

²¹ Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis, *op. cit.*, p. 73.

²² Žolynas, M., *op. cit.*

konstitucinė asmens teisė. Kaip pažymėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje įtvirtinta „teisė į teismą būtų iliuzinė, jei valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, todėl bet kokio teismo priimto sprendimo vykdymas yra „teisės į teismą“ [...] sudėtinė dalis“²³.

Šios teorijos šalininkai papildomu argumentu, siejančiu vykdymo procesą su civiliniu procesu, laiko ir tos pačios institucijos (t.y. teismo) veikimą ne tik priimant teismo sprendimus, bet ir jų vykdymo metu (kontrolės bei priežiūros funkcija). Nors atitinkamo teismo sprendimo priėmimas reiškia konkretaus ginčo išsprendimą (*res judicata*), tačiau teismas išsaugo tam tikrus savo įgaliojimus ir priverstinai jį įgyvendinant²⁴. Išanalizavus LR CPK bei SVI įtvirtintas teisės normas, be paminėtos teismo antstolio veiklos kontrolės bei priežiūros funkcijos galima išskirti ne ką mažiau svarbesnes kitas vykdymo procese teismo kompetencijai priskirtas funkcijas: teismo sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimas, skolininko turto dalies, esančios bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, nustatymas, baudos paskyrimas skolininkui nevykdant įstatyme įtvirtintų procesinių pareigų ar piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis. Darbo autorė pritaria prof. dr. V. Višinskio pozicijai, jog „net jeigu teigti, kad sprendimų vykdymas nėra teisingumo vykdymas, nes jį vykdo ne tik teismas, vis tiek akivaizdu, kad tai yra civilinio proceso dalis, nes sudėtinga būtų atskirti patį teisingumo vykdymo aktą nuo šio akto realaus įgyvendinimo“²⁵. Atsižvelgiant į tai, vykdymo proceso dalyką galima laikyti civilinio proceso dalyko, kuriuo pripažįstamas pats civilinis procesas (t.y. teismo, byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių veikla nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas bei vykdant teismo sprendimus), dalimi²⁶.

Darbo autorės nuomone, įsiteisėjusiu teismo sprendimu asmuo užsitikrina savo turimo reikalavimo teisėtumą, tikrumą, realumą ir vykdytinumą. Teismas, kaip nešališkas subjektas, patvirtina asmens teisės pažeidimo faktą, tačiau tai dar nereiškia asmens visiško teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo. Tęsiant tinkamą teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą pereinama prie kito civilinio proceso etapo – vykdymo proceso. Tačiau siekiant visapusiškai išanalizuoti vykdymo proceso teisinę prigimtį, būtina aptarti ir kitą priešingą šiai koncepcijai teoriją, teigiančią, jog vykdymo procesas yra savarankiška teisės šaka, turinti savitą teisinio reguliavimo dalyką, specifinį metodą, subjektus bei principus.

²³ *Jasiūnienė v. Lithuania*, no. 41510/98, § 27, ECHR 2003 (neoficialus vertimas: Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 73).

²⁴ Žolynas, M., *supra* note 6, p. 143.

²⁵ Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*, *supra* note 10, p. 10.

²⁶ Driukas, A., Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas., *supra* note 3, p. 58; Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 27.

1.2. Vykdyimo procesas – savarankiška teisės šaka

Teisės teoretikai išskiria tam tikras savarankiškos teisės šakos atsiradimo sąlygas: 1) visuomeninių santykių savitumo laipsnis; 2) socialinė visuomeninių santykių svarba; 3) galimybės reguliuoti tuos santykius jau turimų teisės šakų normomis nebuvimas; 4) būtinybė taikyti specialų reguliavimo metodą²⁷. Tam, kad teisės šaka, reguliuojanti tam tikrus visuomeninius teisinius santykius, būtų laikoma savarankiška teisės šaka reikalingas šių išvardintų sąlygų visetas.

Vykdyimo procesas reguliuoja tikrai savitus ir svarbius visuomeninius santykius, kuriems būdingas privalomumas ir vykdytinumas. Tarp skolininko ir išieškotojo susiklostę santykiai, į kuriuos įsikiša ir valstybės įgaliotas asmuo (antstolis) yra svarbūs valstybiniu lygiu, kadangi tik tinkamas ir realus asmens teisių įgyvendinimas skatina piliečių pasitikėjimą teismais ir aišku pačia valstybe. Taigi, visuma procesinių santykių, kylančių tarp specialaus subjekto (antstolio) ir vykdyimo proceso šalių (išieškotojo ir skolininko) bei kitų vykdyimo procese dalyvaujančių nesuinteresuotų dalyvių (pvz., ekspertų, vertėjų ir kt.) vykdant teismo ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus sudaro vykdyimo proceso dalyką²⁸.

Vykdyimo procesui inicijuoti reikalingas teisinis pagrindas, t.y. vykdomieji dokumentai, kurių sąrašas pateiktas LR CPK 587 straipsnyje. Vykdomuosius dokumentus pagal juos išdavusį subjektą būtų galima išskirti į dvi grupes: 1) teismo išduoti vykdomieji dokumentai (teismo įsakymai, teismo sprendimų, nuosprendžių, nutarimų, nutarčių pagrindu išduoti vykdomieji raštai, ir kt.) ir 2) kitų institucijų išduoti dokumentai (darbo ginčų komisijos sprendimai, notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus ar neprotestuotinus vekselius, pareigūnų nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose, prokurorų sankcijos dėl fizinių asmenų iškeldinimo ir kt.). Tradicinės pirmame poskyryje aptartos teorijos šalininkai, laikantys vykdyimo procesą civilinio proceso baigiamąja dalimi, savo teoriją grindžia per pateiktos pirmos vykdomųjų dokumentų grupės prizmę, nespresdami klausimo, ar kas pasikeistų apimant visas vykdomųjų dokumentų grupes. Kyla klausimas, ar kalbant apie notarų išduotus vykdomuosius įrašus ar policijos pareigūnų priimtus nutarimus administracinių teisės pažeidimų bylose, galima kalbėti apie teisės į teisminę gynybą tąsą. Juk nagrinėjamu atveju vykdomuosius dokumentus, kurių pagrindu taip pat gali būti ir dažnai yra pradedamas vykdyimo procesas, priima ne tik teismas, o ir kiti valstybės įgalioti asmenys – notaras, policijos pareigūnas, darbo ginčų komisija. Vadinas, tam tikra apimtimi, vykdyimo procesą būtų galima laikyti savarankiška teisės šaka, kadangi į LR

²⁷ Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 344.

²⁸ Stauskienė, E. Teisinė vykdyimo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 75.

CPK 587 straipsnio apimtį patenka ne vien teismo sprendimų pagrindu išduoti vykdomieji dokumentai.

Didelę įtaką šios koncepcijos šalininkams turėjo ir 2003 metais sausio 1 dieną Lietuvoje įgyvendinta antstolių institucinė reforma, kurios metu nuo teismo antstolių sistemos pereita prie privačių antstolių. Atsižvelgiant į tai, jog pagrindiniu subjektu vykdymo procese tapo privatūs antstoliai, šiame procese sumažėjo teismo vaidmuo ir funkcijos. Vykdomo proceso kaip savarankiškos teisės teorijos šalininkų nuomone, teismas nėra vykdomo proceso šalis, o atlieka tik tam tikras procesines kontrolės funkcijas²⁹. Formaliai vertinant LR CPK įtvirtintas teisės normas, teismo dalyvavimas vykdomo procese yra ribotas. Jis dalyvauja procese tik LR CPK numatytais atvejais, pvz. teismas įsijungia į vykdomo procesą tik kai į jį kreipiasi antstolis (pareiškimu dėl baudos skyrimo) ar vykdomo proceso šalys (skolininkas – antstolio veiksmų apskundimo atveju, išieškotojas – inicijuodamas skolininko turto dalies nustatymo bendrojoje jungtinėje nuosavybėje procesą)³⁰.

Vykdomo proceso teisės šakos teorijos šalininkai išskiria svarbiausią šią teoriją pagrindžiantį požymį – specifinį reguliavimo metodą, būdingą tik vykdomo proceso teisei. Jų nuomone, vykdomo procese vyrauja mišrus metodas, apjungiantis tiek dispozityvų (pvz., išieškotojo teisė pateikti vykdyti vykdomąjį dokumentą antstoliui, skolininko teisė skųsti antstolio veiksmus, išieškotojo teisė pasirinkti į kokį turtą pirmiausia nukreipti išieškojimą ir koku būdu, jei galimi keli alternatyvūs, jį realizuoti ir kt.), tiek imperatyvų metodą (antstolio reikalavimų privalomumas ir vykdytinumas), su aiškia imperatyvaus metodo persvara³¹. Tačiau negalima sutikti, kad šis metodas yra specialus lyginant jį su civilinio proceso teisėje taikomu metodu. Civiliniame procese, kaip ir jau aptartame vykdomo procese, šie du metodai yra taip pat persipynę ir gali atitinkamoje civilinio proceso stadijoje pasireikšti įvairiai, pvz., inicijuoti procesą yra ieškovo teisė, todėl šioje stadijoje vyrauja dispozityvus metodas, tačiau vykstant procesui teismo ir šalių santykiuose imperatyvus metodas tampa vyraujančiu³².

Autoriai vykdomo proceso savarankiškumui pabrėžti išskiria tik vykdomo procesui būdingus principus ir tikslus. Svarbiausias tikslas, kurio siekiama vykdomo procese – teisėtomis priemonėmis kuo greičiau ir realiai įvykdyti teismo sprendimą, kad vykdomo proceso šalių teisės ir įstatymo saugomi interesai būtų apginti (LR CPK 634 str. 2 d.). Be bendrųjų konstitucinių principų išskiriami vykdomo teisei kaip savarankiškai teisės šakai būdingi principai: realus paliepiamų vykdymas, antstolio reikalavimų privalomumas.

²⁹ Stauskienė, E. Teisinė vykdomo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 75.

³⁰ Žolynas, M., *supra* note 6, p. 143.

³¹ Stauskienė, E., *op. cit.*

³² *Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, jog vykdymo procese antstolio reikalavimai yra privalomi ir dėl minėtų reikalavimų nevykdymo asmeniui gali būti taikomos atitinkamos poveikio priemonės, darbo autorė sutinka su prof. dr. E. Tamošiūnienės (Stauskienės) pozicija, jog teisiniai santykiai tarp antstolio ir vykdymo proceso šalių negali būti grindžiami ir aiškinami antstolio subordinacija vykdymo šalių ar kitų trečiųjų asmenų atžvilgiu³³. Priešingos nuomonės laikosi dar vienos teorijos šalininkų grupė, teigianti jog vykdymo procesą reguliuojančios normos sudaro administracinės teisės institutą. Valstybės įgalioto asmens (antstolio), turinčio valdingus įgaliojimus kitų asmenų atžvilgiu, veikla yra siejama su vykdomąją valdžia, kuriai būdinga viešųjų – valdingų paslaugų suteikimo procedūra³⁴. Ši teorija specifinė tuo, jog jos autoriai pirmiausia vykdymo procesui priskiria procedūrinius (administracinius – procesinius) santykius, t.y. teisinius santykius, kurie atsiranda taikant skolininkui priverstinio poveikio priemones, realizuojant skolininko turtą ir kt. Kita teisinių santykių grupė, anot šios koncepcijos autorių, nepatenkanti į vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyką yra materialiniai – teisiniai santykiai (pvz., skolos nesumokėjimas, įsakymo dėl grąžinimo į darbą neišleidimas ir kt.), kuriuos reguliuoja atitinkamos materialinės teisės (civilinės, darbo, šeimos teisės) normos³⁵.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktas priešingas koncepcijas, galima daryti išvadą, jog iki šiol nėra suformuotos vieningos vykdymo proceso teisinės prigimties teorijos, todėl šis klausimas lieka diskusinis. Dėl vykdymo proceso reguliuojamų santykių savitumo vykdymo procese išryškėja imperatyvaus metodo dominavimas, tam tikrų tik vykdymo procesui būdingų, tačiau kartu nuo civilinio proceso neatsiejamų principų vyravimas, naujo subjekto (antstolio) atsiradimas. Asmuo, kreipdamasis į teismą, notarą ar darbo ginčų komisiją, siekia vienintelio tikslo – apginti savo pažeistą teisę. Asmens pažeista teisė ar įstatymo saugomas interesas bus tinkamai apginti tik operatyviai įvykdžius vykdomąjį dokumentą, nesvarbu jis išduotas teismo ar kitos valdingus įgaliojimus turinčios institucijos. Vadinasi, nors vykdymo procesas turi tik jam būdingų specifinių bruožų, tačiau jis neatsiejamas nuo civilinio proceso dėl pagrindinio juos vienijančio tikslo – ginti asmens pažeistą teisę – kuris gali būti tinkamai pasiektas tik operatyviai įvykdžius vykdomąjį dokumentą. Atsižvelgiant į tai, vykdymo procesą jo teisinės prigimties prasme galima apibrėžti kaip civilinio proceso baigiamąją stadiją, pasižyminčią savitu teisinių santykių reglamentavimu.

³³ Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis, *supra* note 5, p. 75.

³⁴ Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese*, *supra* note 5, p. 84.

³⁵ *Ibid.*, p. 84-85.

2. REALIZUOTINO TURTO SAMPRATA

Turto terminas vartojamas dažnai įvairiose srityse: teisėje, ekonomikoje, versle, pardavimų srityje ir kt. Turtas – tai bet kas, kas turi vertę ir yra asmens nuosavybė³⁶. Taip turtas apibūdinamas ekonomikos teorijoje. Tačiau, ar bet koks vertingas turtas, kurį savo žinioje ir nuosavybėje turi asmuo gali būti realizuojamas priverstine tvarka. Realizuotino turto samprata šiame skyriuje atskleidžiama pirmiausia aptariant turtą kaip materialinių teisinių santykių objektą, kuris toliau detalizuojamas vykdymo proceso kontekste, išskiriant konkrečius atvejus, koks turtas gali būti realizuojamas priverstine tvarka bei apribojimus, į kurių turtą išieškojimo nukreipti negalima.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (LR CK) 1.97 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog „civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veikslių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės“³⁷. Vertinant siauruoju požiūriu, sąvoka „turtas“ reiškia daiktą ar jų visumą. Daiktai skirstomi į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius, į daiktus, apibūdintus pagal individualius požymius ir pagal rūšinius požymius, daliuosius ir nedaliuosius daiktus, suvartojamuosius ir nesunaudojamuosius, pagrindinius daiktus ir jų priklausinius³⁸. Plačiuoju požiūriu „turtas“ suprantamas kaip visuma ne tik daiktų, bet ir turtinių teisių bei pareigų, išimtinių teisių (prekės, pinigai, žaliavos, juridinio asmens pavadinimas ir kt.)³⁹. Turto prasmė geriausiai atskleidžiama LR gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, kuriame turtas apibrėžiamas kaip kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, finansinės priemonės, kitas nematerialus turtas⁴⁰. Iš pateikto apibrėžimo aiškiai išsiskiria dvi turto rūšys: materialus turtas ir nematerialus turtas. Pagal LR CK 4.1. straipsnį materialiu turtu yra laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai, o nematerialus turtas yra išreikštas teisiniuose dokumentuose ir intelektinės veiklos produktuose (pvz., banko reikalavimo teisė, akcija, turtinė teisė į prekės ženklą ir kt.)⁴¹. Vieni objektai (materialus turtas bei intelektinės veiklos rezultatai) yra konkrečios gėrybės, naudojamos žmonių poreikiams tenkinti, kiti objektai (nematerialus turtas) – tai tik tam tikros juridinės technikos priemonės, naudojamos tikrųjų gėrybių apyvartai aptarnauti⁴². Todėl teorijoje šios išskiriamos turto rūšys nėra lygiavertės, tačiau priklausančios

³⁶ Baranauskas, E., *et.al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 42.

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. VIII-1864.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Mikelėnas, V., Vileita, A., Taminskas, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 213.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. IX-1007.

⁴¹ Baranauskas, E., *et.al., op.cit.*, p. 43.

⁴² *Ibid.*, p. 44.

viena nuo kitos, sąveikaujančios viena su kita. Pirmiausia, finansinis turtas yra reikalingas kaip priemonė daiktams ateityje įsigyti. Be daiktų nebūtų nei nuosavybės, nei kitokių teisinių santykių, todėl nematerialus turtas taip pat prarastų savo vertę ir prasmę⁴³. Atsižvelgiant į turto rūšių sąveiką, doktrinoje pagrindiniu turtinių teisių objektu yra laikomas materialus turtas, tuo tarpu nematerialus turtas vertinamas kaip išvestinis teisių objektas⁴⁴.

Vykdomo procese turto sąvoka suprantama plačiai. Turtas, į kurį gali būti nukreipiamas išieškojimas, apima tiek skolininkui nuosavybės teise priklausančią materialų turtą, tiek nematerialų skolininko turtą. Vykdamas piniginio pobūdžio vykdomuosius dokumentus galima išieškoti iš skolininkui priklausančių pinigų, turtinių teisių, vertybinių popierių, kilnojamojo ar nekilnojamojo turto, žaliavų, pagamintos produkcijos (prekių) ir kt. Teisė pasirinkti, į kurį turtą nukreipti išieškojimą, priklauso išieškotojui, tačiau priklausomai nuo skolininko asmens jis atitinkamai turi laikytis LR CPK 664 ir 665 straipsniuose nustatyto eiliškumo. Analizuojant minėtas teisės normas, galima pastebėti, jog vykdomo procese prioritetas nėra teikiamas vien materialiam turtui. Antrąją eilę išieškoma iš pinigų, finansinio turto (turtinių teisių, vertybinių popierių), kilnojamojo turto. O tik po to, nesant ar nenustačius tokio turto, galimas skolos išieškojimas iš nekilnojamojo turto. Vadinasi, skolininkui turint vertybinių popierių ar kito finansinio turto, jis realizuojamas pirmiau už nekilnojamąjį (t.y. materialų) skolininkui priklausančią turtą. Toks realizuotino turto eiliškumas nustatytas atsižvelgiant į skolininko teises, pirmiausia realizuojant skolininkui mažiau būtiną turtą⁴⁵.

Praktikoje finansinis turtas realizuojamas rečiau nei materialus turtas. Dažniausiai realizuojami skolininkui priklausančios transporto priemonės, žemės sklypai, pastatai ar jų dalys bei kitas apčiuopiamas turtas. Darbo autorės nuomone, tokia praktika susiklostė dėl keleto priežasčių: turto suradimo problema, finansinio turto įkainojimas bei realizuojamo turto paklausa. Dažniausiai realizuojamas materialus turtas yra registruojamas viešuose registruose (Nekilnojamojo turto registre, Transporto priemonių registre, Ginklų registre, Traktorių registre ir kt.), kurie padeda antstoliui operatyviau nustatyti skolininkui priklausančią turtą. Kai kuriose užsienio valstybėse ši prieiga prie pagrindinių viešųjų registrų antstoliui suteikiama nemokamai, pvz., Portugalijoje antstolis nemokamai gali gauti informaciją apie skolininko gyvenamąją vietą, Suomijoje – nekilnojamojo turto registro, transporto priemonių registro, mokesčių inspekcijos pateiktus duomenis⁴⁶. Lietuvoje skolininko turtinės padėties patikrinimas viešuose registruose kainuoja 3 litus už kiekvieną pateiktą užklausą nepriklausomai nuo užklausos formos ir

⁴³ Baranauskas, E., *et.al.*, *supra note 36*, p. 45.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra note 4*, p. 91.

⁴⁶ Jongbloed, A. W., *The bailiff in Europe, utopia or reality?* Kluwer: Deventer, 2004, p. 232, 234.

pateikimo būdo⁴⁷. Informaciją apie skolininkui priklausantį registruose neregistruojamą turtą, įskaitant turtines teises, vertybinius popierius, privalo pateikti pats skolininkas įpareigotas antstolio (t.y., skolininkas turi būti aktyvus, domėtis vykdomosios bylos eiga) arba kiti tretieji asmenys (jei įstatyme numatyta jų pareiga tokią reikalaujamą informaciją pateikti). Pavyzdžiui, Vokietijoje antstolis gali užklausti trečiuosius asmenis (pvz. skolininko pilnamečius šeimos narius) apie skolininkui priklausantį turtą, tačiau negali jų įpareigoti tokios informacijos pateikti, jie neprivalo atsakyti⁴⁸. Lietuvos teisinėje sistemoje skolininko pareiga pateikti informaciją apie turimą turtą imperatyviai reglamentuota LR CPK, numatant tam tikrų poveikio priemonių taikymą už jos nevykdymą. Didžiojoje Britanijoje skolininkas jam prisiekus apie savo turtinę padėtį gali būti apklausiamas žodžiu teisme (neatvykimas į tokią apklausą laikomas nepagarba teismui ir už tai gali būti skiriama net laisvės atėmimo bausmė)⁴⁹. Prancūzijoje antstolio kompetencija gauti informaciją yra ribota, kadangi jam prieinama tik viešai skelbiama informacija. Gauti reikiamą neviešą informaciją apie skolininko turtą, antstolis pirmiausia turi kreiptis į prokurorą, kuris antstolio prašymu gali tokią informaciją pateikti⁵⁰. Surasti nematerialų skolininkui priklausantį turtą (ar kitą registruose neregistruojamą pirmesnės eilės turtą) yra sunkiau, kadangi tai priklauso jau nuo paties skolininko bendradarbiavimo su antstoliu, jo procesinių pareigų vykdymo. Skolininkui piktnaudžiaujant teisėmis bei nevykdant įstatyme nustatytų pareigų antstoliui pirmesnės eilės turtas (pvz., turtinės teisės, vertybiniai popieriai) gali būti paprasčiausiai nežinomas, kas lemia paskesnės eilės turto (pvz., žemės sklypo ar gyvenamojo namo) realizavimą. Kita svarbia priežastimi darbo autorė išskiria finansinio turto (įvairių vertybinių popierių) įkainojimą. Dideli tokio turto įkainojimo kaštai sąlygoja pernelyg dideles, kartais neproporcingas įsiskolinimui ar nustatytai turto vertei išlaidas. Pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu akcijomis nėra prekiaujama biržoje, jos realizuojamos bendra tvarka iš varžytynių ir jas įvertinti nustatant tikslią vertę yra sudėtinga. Akcijų vertė po atliktos profesionalios ekspertizės gali visiškai skirtis nuo nominalios jų vertės atsižvelgiant į daugelį kriterijų, taip pat nustatyta vertė nėra stabili, ji kintanti. Todėl galima situacija, jog nustatytų akcijų vertė bus mažesnė už išieškotojo patirtas vertinimo išlaidas, dėl ko realizuojant minėtus vertybinius popierius nebus maksimaliai patenkinti išieškotojo interesai, o tik papildomai bus prisiimta rizika dėl įsiskolinimo padidėjimo. Atsižvelgiant į finansinio turto specifiškumą, kaip papildomą priežastį būtų galima išskirti ir ribotą subjektų, suinteresuotų įsigyti tokį turtą, ratą. Finansinio turto įsigijimu besidomintis asmuo turi turėti specialių žinių, todėl neretai šio turto potencialūs

⁴⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4682.

⁴⁸ Kennet, W.A. *Enforcement of judgments in Europe*. Oxford: University press, 2000, p. 107.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 105.

⁵⁰ Jongbloed, A. W., *supra* note 46, p. 232.

pirkėjai yra savo srities profesionalai (t.y. verslininkai ir investuotojai). Išieškotojas, pasinaudodamas įstatyme įtvirtinta teise pasirinkti, į kurį turtą nukreipti išieškojimą, visada turi įvertinti situaciją, kiek tas turtas bus paklausus rinkoje, kadangi abi šalys yra suinteresuotos parduoti turtą kuo greičiau ir už didesnę kainą, kad būtų apginti ne tik išieškotojo, bet ir skolininko interesai. Antstolis, laikydamasis įstatymo leidėjo jam nustatytos pareigos imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, šias aptartas problemas privalo apžvelgti ir įvertinti jau prieš nustatydamas realizuotiną turtą.

Ginant skolininko (fizinio asmens) teises be jau aptarto realizuotino turto eiliškumo, LR CPK numato tam tikrus apribojimus išieškant iš skolininkui priklausančio turto⁵¹. Pirmiausia pažymėtina, jog į skolininko turtą išieškojimas iš viso negali būti nukreipiamas skolininkui įrodžius, jog skola bus padengta iš jo gaunamų pajamų (t.y. darbo užmokesčio, pensijos, stipendijos ir kt.) šešių mėnesių laikotarpyje darant LR CPK 736 straipsnyje numatyto dydžio išskaitymus (LR CPK 663 str. 1 d.). Užtikrinant skolininko teisę į būsto neliečiamybę, LR CPK 663 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog išieškoti iš skolininkui priklausančio būsto, kuriame jis gyvena, galima tik tuo atveju, jeigu išieškoma suma viršija septynis tūkstančius litų. Taip pat įstatymo leidėjas, gindamas ne vien skolininko, bet kartu su juo gyvenančių nepilnamečių vaikų, neįgaliųjų ar socialiai remtinų asmenų interesus, numato galimybę skolininkui kreiptis į teismą su prašymu nenukreipti išieškojimo į gyvenamąjį būstą, nepriklausomai nuo skolos dydžio, jei skola susidarė už sunaudotus energijos išteklius, nesumokėtas komunalines ar kitas paslaugas (LR CPK 663 straipsnio 4 dalis). Tačiau kyla klausimas, ar ši įstatymo leidėjo įtvirtinta būsto neliečiamybės apsauga neskatina skolininko piktnaudžiavimo esančia padėtimi: toliau gyventi savame gyvenamajame būste ir toliau nemokėti susidariusių skolų už komunalines paslaugas. Juk LR CPK nėra apibrėžta šios taisyklės papildoma sąlyga, jog teismas, atsižvelgdamas į skolininko pateiktą prašymą, apriboja paskutinio gyvenamojo būsto realizavimą su sąlyga, jog susidariusi skola pagal skolininko finansines galimybes atitinkamai bus dengiama dalimis, mokant tam tikras bent minimalias mėnesines įmokas. Atsižvelgiant į aptartą realizuotino turto eiliškumą, į skolininko gyvenamąjį būstą išieškojimas nukreipiamas paskutine eile, t.y. tik nustačius, jog nėra kito skolininkui nuosavybės teise priklausančio turto. Tačiau toks išieškojimo iš paskutinio gyvenamojo būsto apribojimas neužkerta kelio išieškoti iš viso kito pirmesnės eilės turto, kurį skolininkas įsigis ateityje. Vertinant šią situaciją plačiau, t.y. ne vien apsiribojant vykdymo proceso šalių procesine padėtimi, o atsižvelgiant ir į valstybės pareigas savo piliečiams, šiuo atveju valstybė nėra suinteresuota, jog būtų realizuotas skolininkui priklausantis

⁵¹ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 92.

visas turtas, kadangi pati valstybė toliau turėtų išlaikyti skolininką, suteikdama jam gyvenamąjį būstą, skirdama pašalpas vaikams išlaikyti ar socialines išmokas pragyvenimui⁵².

Išieškant skolą priverstine tvarka, skolininkas patiria tam tikrų turtinių praradimų, jog būtų atkurtas teisingumas, tačiau dėl to skolininko asmens orumas negali būti pažeidžiamas atimant iš skolininko paskutinius daiktus ar rūbus, reikalingus bent minimaliam skolininko pragyvenimo lygiui užtikrinti. Atsižvelgiant į tai, įstatymų leidėjas visiškai pagrįstai numato sąrašą fiziniam asmeniui priklausančių būtinausių daiktų, į kuriuos išieškojimas negali būti nukreipiamas: tai namų apstatymo ir apyvokos reikmenys, drabužiai ir avalynė, virtuvės ir stalo reikmenys, kuriais yra naudojamosi, patalynė, maistui ruošti reikalinga įranga, vienas šaldytuvas, vaikų ir neįgaliųjų asmenų daiktai, vienas kompiuteris, vienas televizorius, viena ryšio priemonė, maisto produktai ir kt. Bendrosios teisės sistemos valstybėse (pvz., Didžiojoje Britanijoje) taip pat negalima nukreipti išieškojimo į būtinus skolininkui ir jo šeimos nariams priklausančius daiktus, kuriems priskiriami būtini namų apyvokos reikmenys (rūbai, patalynė, baldai), skolininko darbo veiklai, profesijai, verslui reikalingi daiktai: įvairi įranga, įrankiai, knygos, išperkamosios nuomos būdu įsigyti daiktai⁵³. Taip užtikrinamos ir reikiama atvejais apginamos prigimtinės asmens teisės (pvz., teisė į orumą, į minimalų pragyvenimo lygį). Aptartos įstatymo nuostatos yra bendrojo pobūdžio, kaip orientyras, apibrėžiantis ribą, iki kurios galimas išieškojimas iš fizinio asmens ir jo šeimos turto. Taikant šį draudimą realizuoti tam tikrus įstatymo leidėjo nurodytus daiktus kiekvienu konkrečiu atveju labai svarbu atsižvelgti ne tik į daikto kiekį, bet ir vertinamąjį kriterijų. Pavyzdžiui, draudžiama realizuoti baldus ar stalo reikmenis, tačiau išimtis taikoma meninę vertę turintiems daiktams ar daiktams pagamintiems iš brangiųjų metalų. Darbo autorės nuomone, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įvertinami ir kiti į šios nuostatos apimtį patenkantys daiktai, nors teisės akte jie nėra tiesiogiai nurodyti. Kyla klausimas, ar nustačius, jog televizoriaus vertė yra pakankama, kad jos užtektų padengti skolai, negalima nukreipti išieškojimo į tokį turtą, kadangi tai yra vienas televizorius, kuris būtinas pagrindiniams šeimos poreikiams patenkinti. Ar realizavus vienintelį televizorių, pakeičiant jį kitu alternatyviu, tačiau mažesnės vertės televizoriumi, jau yra pažeidžiami nepilnamečių vaikų interesai? Darbo autorės nuomone, kiekvienu konkrečiu atveju turėtų būti įvertinama, ar taikant minėtas teisės aktų nuostatas, vienos šalies interesai nebus užtikrinami kitos vykdymo proceso šalies (šiuo atveju išieškotojo) interesų sąskaita. Individualioje situacijoje antstolis neatsiejamai turėtų atsižvelgti ir į šio turto pardavimo kaštus, t.y. įvertinti, ar tokio turto realizavimo išlaidos proporcingai adekvačios parduodamo turto vertei. Nors vykdymo proceso teisinis reguliavimas visų pirma yra skirtas išieškotojo, t.y. asmens, kurio naudai yra priimtas teismo sprendimas,

⁵² Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 93.

⁵³ Sime, S. *A practical approach to civil procedure*. Oxford: University press, 2005, p. 479.

teisių ir teisėtų interesų apsaugai, tačiau kartu vykdymo procesas yra grindžiamas bendraisiais teisiniais teisėtumo, interesų derinimo ir proporcingumo principais, kurie reiškia, kad antstolis, vykdydamas vykdomuosius dokumentus, privalo imtis visų teisėtų priemonių išieškotojo interesams tinkamai apginti, nepažeisdamas kitų vykdymo proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų⁵⁴.

LR CPK 665 straipsnis reglamentuoja tvarką, kurios privalo laikytis antstolis, vykdydamas išieškojimą turto, kai skolininkas yra juridinis asmuo. Minėtame straipsnyje pateiktas realizuotino turto eiliškumas atsižvelgiant į to turto paskirtį juridinio asmens gamybinėje – ūkinėje veikloje. Pirmesne eile išieškoma iš turto, kuris tiesiogiai nenaudojamas ir nepritaikytas tiesiogiai naudoti gamyboje, ir tik tokio turto nesant galima išieškoti iš tiesiogiai su gamyba susijusio turto. Tokie įstatymų leidėjo nustatyti ribojimai leidžia toliau funkcionuoti juridiniam asmeniui ūkinėje veikloje, padengti skolas ir išvengti bankroto procedūros. Lyginant su jau aptartu LR CPK 664 straipsniu, juridinio asmens realizuotino turto sąvoka taip pat apima: ir pinigus, ir turtines teises, ir vertybinius popierius, kilnojamąją bei nekilnojamąją turtą.

Realizuotino turto ypatumai išryškėja analizuojant išieškojimą iš neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų (pvz. individualių įmonių) turto, konkrečiai LR CPK 673 straipsnį. Tai lemia dvejopas individualios įmonės statusas: civiliniuose teisiniuose santykiuose įmonė gali būti suprantama kaip teisinių santykių subjektas arba gali atitikti ir teisinių santykių objekto (turtinio komplekso) sąvoką. Minėta teisės norma teoriškai įtvirtina galimybę individualiai įmonei neturint pakankamai lėšų ir turto išieškomoms sumoms padengti, išieškojimą nukreipti į įmonės savininko turtą. Šia norma procesine prasme įgyvendinama LR CK 2.50 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles⁵⁵. Juridinio asmens dalyvio (nagrinėjamu atveju individualios įmonės savininko) atsakomybė yra subsidiari. Įstatymų leidėjas numato galimybę nukreipti išieškojimą į įmonės savininko turtą tik jei išieškoti iš įmonei priklausančių lėšų ir turto nėra galimybės. Tačiau ne visais atvejais aptarta galimybė nukreipti išieškojimą į įmonės savininko turtą praktikoje yra leidžiama. Taikant LR CPK 673 straipsnį išryškėja tam tikri minėtos teisės normos taikymo ribojimai. Teismai formuojamoje praktikoje išskiria papildomą sąlygą: priverstinis išieškojimas iš savininko turto vykdomas tik esant vykdomajam dokumentui įmonės savininko atžvilgiu. Analizuojant teismų praktiką galima daryti išvadą, jog jei įmonės savininkas nėra nurodytas vykdomajame dokumente kaip subsidiarus skolininkas, tokiu atveju nepriklausomai nuo to, jog neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo negali atsiskaityti už

⁵⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 3d. nutartis civilinėje byloje *R. O. v. antstolis R. S.* (bylos Nr. 2S-770-343/2013).

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. įmonė „Mejota“ v. antstolis R. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-69/2014 m.).

savo skolas, skolos išieškojimas negali būti nukreipiamas į įmonės savininką. Tai reiškia, kad antstolis gali teisėtai veikti ir neviršyti savo įgaliojimų tik veikdamas vykdomojo dokumento pagrindu, atlikdamas tik tuos vykdymo veiksmus ir tik dėl tų asmenų, kurie kaip skolininkai yra nurodyti LR CPK 587 straipsnyje išvardytuose vykdomuosiuose dokumentuose⁵⁶. LAT aiškindamas galimybę nukreipti skolos išieškojimą į įmonės savininko turtą yra konstatavęs, jog „prievolės pobūdžio nustatymas yra teismo, bet ne antstolio prerogatyva. Išieškojimas galimas tik iš fizinių ir juridinių asmenų, kurių prievolė kreditoriui nustatyta įsiteisėjusiu teismo sprendimu ar kitu vykdytinu dokumentu, kurie yra pagrindas išduoti vykdomąjį dokumentą (arba yra kartu ir vykdomieji dokumentai)“⁵⁷. Tokia teismų pozicija, autorės nuomone, yra nepriimtina, kadangi tiesiogiai prieštarauja įstatymui, taip pat paneigia neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybę už juridinio asmens privoles. Darbo autorės nuomone, nagrinėjamu atveju individualios įmonės atžvilgiu išduotas vykdomasis dokumentas turėtų būti tinkamas ir teisėtas pagrindas toliau tęsti priverstinius vykdymo veiksmus toje pačioje vykdomojoje byloje išieškant skolą iš savininko turto, atsižvelgiant į individualios įmonės neribotos civilinės atsakomybės pobūdį bei įstatyminių tokios galimybės pagrindą.

LR CPK 673 straipsnis numato išieškojimą iš individualios įmonės savininko turto, tačiau atvirkštinės taisyklės dėl individualios įmonės atsakomybės už jos savininko skolas nei LR CPK, nei kiti teisės aktai nepateikia. Nors tokia taisyklė įstatymuose tiesiogiai nesuformuluota, tačiau praktikoje ji egzistuoja. Šiuo atveju individuali įmonė yra laikoma savininko turto (tai turtinis kompleksas, kuris dalyvauja civilinėje apyvartoje kaip atskiras turtas⁵⁸), į kurį išieškojimas taip pat gali būti nukreipiamas. Individuali įmonė suprantama ne kaip civilinių teisinių santykių subjektas, o kaip objektas, priklausantis įmonės savininkui⁵⁹. Vadinasi, skolos išieškojimas gali būti nukreipiamas į skolininko (fizinio asmens) turtą – jam priklausančią individualią įmonę kaip turtinį kompleksą. Šiuo atveju pritartina LAT pateiktai pozicijai, jog „kai įmonės savininko kito turto nėra, išieškojimas taip pat gali būti nukreipiamas ir į individualios įmonės turtą. Aiškinimas, kad antstolis turi teisę nukreipti išieškojimą tik į įmonę, o jos turto, kaip savarankiškam subjektui priklausančios nuosavybės, negali panaudoti įmonės savininko skoloms padengti, būtų nepalankus ir įmonei, ir jos savininkui, nes tokiu atveju antstolis, net išieškodamas nedidelę fizinio asmens skolą, turėtų areštuoti visą jo įmonę ir ją visą realizuoti kaip fizinio asmens turto vienetą. Be to, įmonės kaip visumos realizavimas

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *D. G. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 3K-3-149/2013 m.).

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. O. v. antstolis R. S.* (bylos Nr. 3K-3-609/2013 m.).

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. įmonė „Mejota“ v. antstolis R. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-69/2014 m.).

⁵⁹ *Ibid.*

priverstinio vykdymo procese paprastai būtų nepraktiškas skolos išieškojimo būdas bei, atsižvelgiant į nedidelę išieškomą sumą, gali reikšti neproporcingą skolininko nuosavybės teisės suvaržymą⁶⁰. Vadinasi, į realizuotino turto apimtį patenka ir skolininkui priklausantis turtinis kompleksas – individuali įmonė, ir tai įmonei priklausantis turtas.

Analizuojant jau minėtas realizuotiną turtą nustatančias teisės normas, išskirtina, jog nepriklausomai nuo to, ar skolininkas fizinis ar juridinis asmuo, pirmąją eile visais atvejais išieškoma iš hipotekos ir įkeisto turto, jeigu išieškoma hipotekos ar įkaito turėtojo naudai. Šiuo atveju hipotekos kreditoriui pateikus vykdyti vykdomąjį dokumentą, antstoliui yra iš karto žinomas konkretus turtas, į kuri turi būti nukreipiamas išieškojimas. Procesine prasme antstoliui nebereikia nustatyti ir ieškoti skolininkui priklausančio realizuotino turto.

Atsižvelgiant į pateiktą materialinės teisės turto sampratą bei išanalizavus teisės normas, reglamentuojančias realizuotiną turtą vykdymo procese, galima teigti, jog vykdymo procese turtas, kuris gali būti realizuojamas priverstine tvarka, yra suprantamas plačiaja prasme. Realizuotino turto sąvoka apima tiek materialų (kilnojamieji, nekilnojamieji daiktai ir kt.), tiek nematerialų (finansinis turtas, vertybiniai popieriai, turtinės teisės ir kt.) skolininkui priklausančią turtą, kuris nustatomas tiksliai laikantis imperatyvių įstatymo nuostatų (eiliškumo, ribojimų), atsižvelgiant į viešųjų registrų pateiktus duomenis, skolininko bei trečiųjų asmenų bendradarbiavimą vykdant teisėtus antstolio reikalavimus. Aptartos realizuotino turto rūšys taip pat nulemia ir turto realizavimo būdus, kurie detaliau bus analizuojami šio darbo ketvirtame skyriuje „Turto realizavimo būdai“.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. įmonė „Mejota“ v. antstolis R. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-69/2014 m.).

3. TURTO AREŠTAS KAIP IŠIEŠKOJIMO NUKREIPIMO Į TURTĄ PRIELAIDA

Nustačius skolininkui priklausantį turtą, pirmiausia reikia užtikrinti, jog turtas nebūtų perleistas tretiesiems asmenims iki kol jis bus realizuotas priverstine tvarka. Siekdamas išvengti realizuotino turto paslėpimo, sugadinimo ar turto teisinės padėties pakeitimo, antstolis turtą areštuoja. Skolininko turto areštas yra priverstinis nuosavybės teisės į skolininko turtą arba šios teisės atskirų sudėtinių dalių (valdymo, naudojimosi ar disponavimo) laikinas uždraudimas ar apribojimas (LR CPK 675 str. 1 d.). Procesine prasme turto areštas gali būti dvejopos paskirties: laikinas turto areštas kaip užtikrinimo priemonė iki skolininkas pats geranoriškai sumokės skolą, arba turto areštas kaip vienas iš turto realizavimo priverstine tvarka etapų. Skolininkas, norėdamas išsaugoti savo nuosavybės teisę į areštuotą turtą, gali sumokėti skolą ir taip patenkinti kreditoriaus reikalavimus be turto realizavimo procedūros, tačiau nesant tokios galimybės turto areštas yra pagrindas ir prielaida nukreipti išieškojimą į areštuotą turtą. Turto areštas kaip viena reikšmingiausių vykdymo proceso dalių bus analizuojamas šiame skyriuje, aptariant ne tik turto arešto santykį su turto realizavimu, bet ir apžvelgiant turto įkainojimą, kuris neatsiejamas nuo turto arešto.

3.1. Turto arešto santykis su turto realizavimo institutu

Turto areštas yra viena iš antstolio taikomų priverstinio poveikio priemonių siekiant užtikrinti skolos išieškojimą iš skolininkui priklausančio turto. Turto areštu yra tik apribojama skolininko nuosavybės teisė į areštuotą turtą, tačiau tai nereiškia skolininko nuosavybės teisės praradimo. Kai kuriose užsienio valstybėse (pvz., Vokietijoje, Anglijoje) turto areštas užtikrina ieškotojo prioritetą prieš kitus išieškotojus. Tačiau dažniausia daugumos valstybių teisinėse sistemose (įskaitant ir Lietuvą) turto areštas neįtakoja išieškotojų reikalavimų patenkinimo eilės, kuri imperatyviai įtvirtinta įstatymuose⁶¹. Pirmesnis laike turtą areštavęs antstolis įgyja teisę realizuoti tokį turtą, tačiau tai nereiškia tik jo kontoroje konkretaus išieškotojo naudai vykdomo reikalavimo patenkinimo. Realizavus areštuotą turtą patenkinami visų prie išieškojimo prisijungusių antstolių ir jų kontorose vykdomų vykdomųjų bylų kreditorių reikalavimai atsižvelgiant į įstatyme įtvirtintas piniginių lėšų paskirstymo taisykles. Areštavus turtą, turto savininku laikomas skolininkas iki kol turtas priverstinai parduodamas kitam asmeniui, kuris nuo turto pardavimo akto pasirašymo dienos yra laikomas naujuoju teisėtu turto savininku. Vadinasi, turto arešto tapatinti su turto realizavimu negalima. Tai patvirtina ir šių dviejų institutų

⁶¹ Kennet, W.A., *supra* note 48, p. 260.

reglamentavimas skirtinguose LR CPK skyriuose: XLVIII skyriaus nuostatos (675 – 690 straipsniai) skirtos turto arešto reglamentavimui, XLIX skyriuje (691 – 727 straipsniai) aptariama turto realizavimo tvarka. Tam, kad turtas būtų priverstinai realizuotas LR CPK 691 straipsnio 1 dalyje numatytais būdais, pirmiausia jis turi būti areštuotas, tačiau šie du institutai (tiek turto areštas, tiek turto realizavimas) yra dvi savarankiškos priverstinio skolos išieškojimo iš skolininko turto proceso (t. y. vykdymo proceso) dalys⁶². Taigi, turto areštas yra neatsiejama turto realizavimo dalis, be kurios turto realizavimas priverstine tvarka netektų prasmės. Neareštavus skolininkui nuosavybės teise priklausančio turto, skolininkas galėtų laisvai iki pradedant realizavimo procedūras pakeisti to turto teisinę padėtį, todėl neliktų priverstinio turto pardavimo mechanizmo.

Turtas areštuojamas antstoliui surašant turto arešto aktą. Kadangi turto areštu antstolis ne visada apriboja visas nuosavybės teisės sudėtinės dalis (valdymo, naudojimosi ar disponavimo), turto arešto akte turi būti tiksliai nurodyti su turto areštu susiję ribojimai. Visais atvejais areštuojant turtą apribojama skolininko (turto savininko) disponavimo šiuo turtu teisė. Atsižvelgiant į konkrečias situacijas, turto arešto aktu gali būti apribojamos ir valdymo bei naudojimosi turtu teisės. Pagal LR turto arešto aktų registro įstatymo 2 straipsnio 10 dalį turto valdymo teisės apribojimas – tai teisės įstatymų nustatyta tvarka daryti turtui fizinį ir ūkinį poveikį priverstinis laikinas apribojimas⁶³. Šiuo apribojimu siekiama išsaugoti skolininkui priklausančią turtą: pvz., uždraudžiama skolininkui areštuotą turtą pertvarkyti, jei dėl to gali sumažėti turto vertė⁶⁴. Naudojimosi teisės apribojimas suprantamas kaip teisės naudoti turto savybes naudotojo reikmėms tenkinti priverstinis laikinas apribojimas⁶⁵. Jei yra tikimybė, jog skolininkas naudodamasis jam priklausančiu turtu gali padaryti žalos turtui, tokiu atveju turto saugotoju paskiriamas kitas asmuo, kas reiškia skolininko naudojimosi turtu teisės apribojimą. Tačiau jei areštuotas turtas paliekamas saugoti pačiam skolininkui, turto areštas nereiškia iki tol buvusių ekonominių teisinių santykių nutraukimo (pvz., sudarytos buto nuomos sutarties nutraukimo), tik tokiu atveju, atsižvelgiant į LR CPK įtvirtintą išieškojimo iš turto eiliškumą, kaip papildoma priverstinio poveikio priemonė gali būti areštuojamos skolininkui (t.y. nuomotojui) nuomininko išmokėtinos lėšos, kurios paskirstomos įsiskolinimo dengimui. Visus šiuos turto areštu taikomus apribojimus galima laikyti sąlygomis, padedančiomis išsaugoti turtą nepakitusių, kad jį realizavus būtų maksimaliai patenkinti išieškotojo turtiniai interesai.

⁶² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *D. K. ir O. K. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-568-553/2014).

⁶³ Lietuvos Respublikos turto arešto aktų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. VIII-1375.

⁶⁴ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 99.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos turto arešto aktų įstatymas, *op. cit.*

Areštuodamas turtą antstolis privalo laikytis LR CPK 675 straipsnio 2 dalyje numatyto proporcingumo principo, kuris reiškia, jog antstolis negali areštuoti skolininko turto iš esmės daugiau, negu jo reikia išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Tačiau praktikoje šį principą tinkamai įgyvendinti dažnai būna sudėtinga, kadangi antstolis prieš areštuodamas turtą nežino tikslios turto būklės, jo buvimo vietos (pvz., jei areštuojamas kilnojamas turtas) ir vertės. Kiekvienu konkrečiu atveju areštuotas turtas yra individualus ir jo vertės negalima lyginti su tos pačios rūšies turto vertėmis (pvz., tais pačiais metais pagamintų identiško modelio transporto priemonių vertės gali skirtis, atsižvelgiant į kiekvienos iš jų būklę, nusidėvėjimą), todėl dažniausiai realizuojant turtą priverstine tvarka tiksliai turto vertei nustatyti kviečiamas tos srities profesionalas – ekspertas (turto įkainojimo problematika plačiau bus aptariama poskyryje 3.2. „Areštuoto turto įkainojimo problematika“). Darbo autorės nuomone, kartu su minėtu proporcingumo principu turėtų būti derinamas kitas ne mažiau svarbus vykdymo procese šalių bendradarbiavimo principas. Kaip ir kiekviename turto realizavimo etape, taip ir areštuojant turtą, skolininkas privalo būti aktyvus vykdymo proceso dalyvis ir antstolio įpareigotas privalo pateikti tolesniam turto realizavimui būtiną informaciją. Skolininkui bendradarbiaujant su antstoliu ir laiku pateikus savo poziciją dėl areštuoto turto vertės, būtų galima išvengti ginčų dėl turto arešto masto atitikimo areštuoto turto vertei.

Minėtos LR CPK 675 straipsnio 2 dalies išimtimi būtų galima išskirti LR CPK 667 straipsnyje nurodytą atvejį, kada areštuojamas skolininkui su kitais asmenimis bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas. Nenustačius skolininko dalies bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje, negalima tiksliai apibrėžti skolininko asmeninio turto apimties ir jo vertės. Dėl šios priežasties negali būti nukreiptas išieškojimas į skolininko dalį bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje, kol nėra nustatyta jam priklausanti dalis⁶⁶. Skolininkui priklausanti dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatoma pagal LR CPK 667 straipsnyje įtvirtintas taisykles ir procedūrą. Pirmiausia, antstolis areštuoja visa bendrą skolininkui ir kitiems asmenims (dažniausiai skolininko sutuoktiniui) priklausantį turtą ir pasiūlo išieškotojui (reikiama atvejais ir turto savininkams) kreiptis į teismą dėl skolininko turto dalies nustatymo bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Šiuo nagrinėjamu atveju svarbus ir išieškotojo aktyvus ir operatyvus dalyvavimas vykdymo procese, kadangi nepasinaudojus teise kreiptis į teismą, antstolis, vadovaudamasis LR CPK 667 straipsnio 1 dalimi, privalo nutraukti išieškojimą ir panaikinti turtui taikomus apribojimus vieneriems metams pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus. Vadinas, išieškojimas iš bendrosios jungtinės nuosavybės turto priklauso tik nuo

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Privačių miškų savininkų kooperatyvas „Savas miškas“ v. R. S., E. S.* (bylos Nr. 3K-7-246/2014 m.).

vykdymo proceso šalių aktyvumo. Šiuo atveju antstoliui, turinčiam pareigą imtis visų teisėtų priemonių tinkamam sprendimo įvykdymui, įstatymų leidėjas nesuteikia daugiau kompetencijos (antstolis tik areštuoja tokį turtą ir pasiūlo šalims kreiptis į teismą dėl skolininko dalies nustatymo), nors antstolis taip pat yra suinteresuotas ne tik skolos, bet ir realiai antstolio patirtų vykdymo išlaidų išieškojimu. Tinkamas turto atidalinimas, nustatant skolininkui priklausančią dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, turi reikšmės turto realizavimo sėkmingai baigčiai. LR CK 3.117 straipsnis įtvirtina sutuoktinių bendro turto dalių lygybės prezumpciją. Tačiau ne visada lygiomis dalimis atidalintas skolininkui ir jo sutuoktiniui priklausantis turtas gali būti paklausus jį priverstinai parduodant. Atsižvelgiant į išieškojimo tikslus bei bendraturčių išreikštus interesus, teismai savo formuojamoje praktikoje pasinaudoja įstatymų leidėjo įtvirtinta išimtimi iš taisyklės – kompensacijos principu, priteisdami skolininkui visą bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią objektą, o sutuoktiniui atitinkamai kompensaciją lygią jam priklausančios dalies vertei. Dažniausiai tokiu principu atidalinamas santuokos metu įgytas kilnojamasis nedalusis turtas, pvz., transporto priemonės, kadangi fiziškai atidalinti tokį turtą lygiomis dalimis yra neįmanoma. Priešingu atveju, teismui nustačius, kad skolininkui priklauso pusė santuokoje įgytos transporto priemonės, būtų užkertamas kelias tolesniam tokio turto, kaip vientiso objekto, realizavimui. Šiuo atveju būtų galima realizuoti skolininkui priklausančią turtinę teisę į transporto priemonės dalį, tačiau abejotina, ar šis turtas būtų paklausus rinkoje.

Atidalinant bendrosios jungtinės nuosavybės teise skolininkui su kitais asmenimis priklausančią nekilnojamąjį turtą, LAT šios kategorijos bylose yra suformavęs praktiką, jog „LR CPK 667 straipsnio pagrindu teismas gali nustatyti bendrosios nuosavybės bendraturčių idealiąsias ir (ar) realiąsias dalis [...] taip, kad būtų įmanoma išieškoti, nes priešingu atveju teismo sprendimo įvykdymas taptų negalimas“⁶⁷. Vadinasi, teismas nustatęs skolininkui priklausančią turto dalį kartu turi nustatyti ir naudojimosi teisės konkrečia daikto dalimi tvarką. Taip užtikrinami išieškotojo interesai ir įgyvendinama LR CPK 667 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta išieškotojo teisė reikalauti, jog skolininko dalis būtų nustatyta taip, kad iš jos būtų galima išieškoti. Praktikoje kartais galima pastebėti atvejų, kada nekilnojamasis turtas taip pat atidalinamas taikant kompensacijos principą, tačiau šiuo atveju svarbi yra bendrosios jungtinės nuosavybės dalyvių aiškiai išreikšta nuomonė dėl atidalinimo tvarkos⁶⁸. Autorės nuomone, konkrečioje situacijoje toks turto atidalinimas gali padėti operatyviau ir naudingiau realizuoti turtą, atsižvelgiant tiek į išieškotojo, tiek ir į skolininko interesus (atitinkamai didesnė turto vertė bei didesnis potencialių pirkėjų ratas įsigyti ne turto dalį, o visą turtą kaip vientisą objektą).

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *E. P. v. S. P.* (bylos Nr. 3K-3-23/2006 m.).

⁶⁸ Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartis 2014 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB bankas v. G. S., A. S.* (bylos Nr. 2-9874-833/2014).

Kadangi turto areštu yra apribojama skolininko nuosavybės teisė ar jos dalys į areštuotą turtą, procesine prasme labai svarbu nustatyti turto arešto įsigaliojimo momentą. Įstatymų leidėjas išskiria tris momentus, nuo kada turto areštu taikomi apribojimai yra privalomi skolininkui. Pirmiausia, turto areštas įsigalioja nuo jo paskelbimo skolininkui momento. Ši taisyklė taikoma tuo atveju, kada skolininko turtas areštuojamas dalyvaujant skolininkui ir skolininkas iš karto supažindinamas su turto arešto aktu⁶⁹. Nesant galimybės paskelbti turto arešto akto skolininkui (pvz., skolininkas nėra aktyvus vykdymo proceso dalyvis, piktavališkai vengia bendradarbiauti su antstole), turto areštas įsigalioja nuo turto arešto akto įregistravimo turto arešto aktų registre momento. Atsižvelgiant į Turto arešto aktų registro duomenų viešumą, laikoma, jog Turto arešto aktų registre įregistruoti duomenys yra žinomi kiekvienam asmeniui (įskaitant ir skolininką)⁷⁰. Įregistravus teisiškai reikšmingus juridinius faktus, skolininkas nuo to momento jau nebegali laisvai disponuoti areštuotu turtu, nepriklausomai nuo to, jog skolininkui nepavyko realiai fiziškai įteikti su turto areštu susijusių procesinių dokumentų. Kitas svarbus turto arešto įsigaliojimo momentas, neleidžiantis vilkinti areštuoto turto realizavimo – turto aprašymo momentas. Nuo šio momento turto areštas įsigalioja tik konkrečioms įstatymų leidėjo išskirtoms kilnojamojo turto rūšims, kurios neregistruojamos Turto arešto aktų registre: produktams, kitiems gendantiesiems daiktams ir gyvūnams, mažaverčiams asmeniniams ir namų ūkio poreikiams naudojamiems daiktams. Šis atvejis ypatingas tuo, jog dėl tam tikrų savybių, areštuotas turtas turi būti iš karto perduotas realizuoti, kadangi vėliau tokio turto perduoti būtų neįmanoma (pvz., pasibaigtų produktų galiojimo terminas).

Atsižvelgiant į išanalizuotas turto areštą reglamentuojančias teisės normas, galima teigti, jog turto areštas yra neatsiejamai susijęs su turto realizavimu. Skolininkui priklausančio turto areštas – tai pagrindas, jungiantis du svarbius turto realizavimo etapus: tai turto nustatymo galutinis rezultatas, užtikrinantis skolininkui priklausančio turto teisinės padėties pastovumą, ir prielaida turto realizavimui priverstine tvarka.

3.2. Areštuoto turto įkainojimo problematika

Įgyvendinant areštuojamo turto proporcingumo įsiskolinimui principą, turto arešto akte turi būti nurodoma areštuojamo turto vertė arba pažymima, jog turto vertei nustatyti bus kviečiamas ekspertas (tuo atveju jei turto arešto metu antstolis negali įvertinti areštuojamo turto). Tiksliai nustatyta turto vertė turi didelę reikšmę tolesniam vykdymo procesui, pvz., perduodant turtą iš varžytynių atskaitos taškas pradinei turto pardavimo kainai nustatyti yra turto vertė

⁶⁹ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 100.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos turto arešto aktų įstatymas, *supra* note 63.

(pirmosiose varžytynėse parduodamo turto pradinė kaina sudaro 80 % LR CPK 681 straipsnyje numatyta tvarka nustatytos turto kainos, atitinkamai antrosiose varžytynėse – 60 %). LAT formuojamoje praktikoje laikosi nuoseklios pozicijos, kad „areštuoto turto įkainojimas yra ypač svarbi parduodamo iš varžytynių turto proceso stadija. Jos metu antstoliui keliami reikalavimai maksimaliai ir objektyviai įkainoti areštuotą turtą. Nepaisant to, kad šio proceso paskirtis yra patenkinti kreditoriaus (išieškotojo) reikalavimus, antstolis privalo atsižvelgti tiek į išieškotojo, tiek į skolininko interesus. Šių interesų pusiausvyros išlaikymas įpareigoja antstolį elgtis sąžiningai, protingai ir teisingai“⁷¹. Galimybė išieškotojui ir skolininkui išsakyti savo nuomonę dėl turto vertės bei antstolio pareiga į ją atsižvelgti užtikrina proporcingumo ir interesų derinimo principus turto vertės nustatymo stadijoje⁷². Atsižvelgiant į LR CPK 681 straipsnyje pateiktus kriterijus (turto nusidėvėjimas ir arešto metu dalyvaujančių vykdymo proceso šalių nuomonės apie turto vertę), areštuotas turtas turi būti įkainotas rinkos kaina. Vadovaujantis LR Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymu, rinkos vertė – tai apskaičiuota pinigų suma, už kurią galėtų būti parduotas turtas vertinimo dieną, sudarius tiesioginį komercinį sandorį tarp norinčių turtą parduoti ir norinčių turtą pirkti asmenų po šio turto tinkamo pateikimo rinkai, jeigu abi sandorio šalys veiktų dalykiškai, be prievartos ir nesąlygojamos kitų sandorių bei interesų⁷³. Vadinasi, turto rinkos kaina – tai reliatyvus turto rinkos vertės patvirtinimas konkrečiame sandoryje⁷⁴.

Teisingas, įstatymo reikalavimus atitinkantis skolininko turto įkainojimas visų pirma yra antstolio pareiga, kurią jis privalo vykdyti nepaisant to, kaip vykdymo proceso šalys įgyvendina savo procesines teises⁷⁵. Tačiau antstolis, vykdydamas įstatyme nustatytas pareigas, ne visada turto arešto metu gali pats nustatyti tikslią turto rinkos vertę. Tai sąlygoja kelios priežastys: skolininko nebendradarbiavimas ir pozicijos nepateikimas dėl areštuoto turto būklės ir vertės, viešuose registruose (pvz., Nekilnojamojo turto registre) pateikiama vidutinė turto rinkos vertė nustatyta masinio vertinimo būdu, t.y. apskaičiuojant ne konkretaus turto vertę, o vidutinę panašių objektų vertę, neatsižvelgiant į individualias turto savybes⁷⁶. Atsižvelgiant į tai, jog areštuotas turtas turi būti įkainotas objektyviai, maksimaliai artima esančiai laisvoje rinkoje turto rinkos kaina bei į turto vertės svarbą sėkmingam turto realizavimui, dažnai turto vertei nustatyti kviečiamas profesionalas – kvalifikuotas turto vertintojas, atitinkantis LR turto ir verslo

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. G., V. G. v. antstolė R. S., O. P., M. P.* (bylos Nr. 3K-7-90/2009 m.).

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. antstolė A. R. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-297/2010 m.).

⁷³ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinos*. 1999, Nr. VIII-1202.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. G., V. G. v. antstolė R. S., O. P., M. P.* (bylos Nr. 3K-7-90/2009 m.).

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „JGK statyba“ v. AB „Lithun“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-604/2008 m.).

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. E. N.* (bylos Nr. 3K-3-285/2009 m.).

vertinimo pagrindų įstatyme nustatytus reikalavimus⁷⁷. Ekspertas kiekvienu konkrečiu atveju po turto apžiūros, įvertinęs areštuoto turto būklę, atlieka individualią turto ekspertizę. LAT formuojamoje praktikoje yra konstatuota, jog „individualaus vertinimo išvados, kuriose atsispindi specifinės konkretaus turto savybės, rinkos kainų pokyčiai ir panašios turto vertei turinčios įtakos aplinkybės, yra laikomos tikslesniais turto vertės įrodymais už Nekilnojamojo turto registro duomenis“⁷⁸. Tačiau ir areštuoto turto įkainojimo etape kyla nemažai praktinių problemų.

Siekiant kuo tiksliau įkainoti areštuotą turtą, pirmiausia turto vertintojas privalo turtą apžiūrėti (t.y. turi įsitikinti ar turtas iš viso faktiškai egzistuoja, įvertinti jo būklę). Kadangi turto vertė nustatoma turint tikslą tą turtą priverstinai realizuoti (tai neatsiejamai susiję su tinkamu išieškojimo įvykdymu realizuojant turtą ateityje), antstolis turi LR CPK 615 straipsnyje įtvirtintą teisę turtą apžiūrėti. Įstatymas imperatyviai nenumato, jog teisę apžiūrėti skolininko gyvenamąsias ir kitas patalpas turi tik antstolis, priešingai – tam tikrais atvejais skolininko patalpų apžiūroje gali dalyvauti ir kiti asmenys (pvz., policijos pareigūnai, kviestiniai), tame tarpe teismai išskiria ir turto vertintojus⁷⁹. Kadangi apžiūros metu areštuotas turtas nuosavybės teise priklauso skolininkui, sėkminga (nereikalaujanti papildomų laiko ir lėšų sąnaudų) turto apžiūra priklauso nuo skolininko bendradarbiavimo. Skolininkui piktnaudžiaujant vykdymo procesu gali būti užkertamas kelias operatyviam turto įvertinimui, kadangi ekspertas, negalintis apžiūrėti turto ir įvertinti turto būklės, negalės pateikti individualaus to turto vertinimo išvadų. Dažniausiai problemų kyla norint apžiūrėti skolininko gyvenamąjį būstą, kadangi viena iš LR Konstitucijos saugomų vertybių yra asmens būsto neliečiamumas. Tačiau kaip ne kartą formuojamoje praktikoje akcentavo teismai: „teisė į būsto neliečiamumą nėra absoliuti [...] todėl LR CPK 615 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta antstolio teisė pateikti į asmens gyvenamąsias patalpas su įsiteisėjusia teismo nutartimi dėl leidimo įeiti į gyvenamąsias patalpas negali ir neturi būti vertinama kaip minėto konstitucinio principo pažeidimas“⁸⁰. Tokia įstatyme reglamentuota tvarka dėl priverstinio patekimo į gyvenamąsias patalpas padeda iš dalies išspręsti būtinos tinkamam turto įvertinimui apžiūros problemą. Tačiau, vertinant šios teisės normos taikymą atsižvelgiant į vykdymo proceso operatyvumo ir ekonomiškumo principus, dažniausiai

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. G., V. G. v. antstolis R. S., O. P., M. P.* (bylos Nr. 3K-7-90/2009 m.).

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. N. v. I. N.* (bylos Nr. 3K-3-353/2014 m.).

⁷⁹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. K. v. V. K.* (bylos Nr. 2S-1122-527/2014); Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. Č. v. VŠĮ „Klasikos grupė“* (bylos Nr. 2S-248-392/2014).

⁸⁰ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis A. S. v. S. G.* (bylos Nr. 2S-1648-826/2014); Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. Č. v. UAB „Apygyvendinimo sprendimai“, K. J., A. J., S. M.* (bylos Nr. 2S-902-553/2014).

skolininkas, neleidamas patekti į jo gyvenamąjį būstą, piktnaudžiauja savo procesine padėtimi ir taip vilkina procesą. Darbo autorės nuomone, atsižvelgiant į LR CPK 664 straipsnyje įtvirtintą išieškojimo eiliškumą (į gyvenamąjį būstą išieškojimas nukreipiamas paskutine eile) bei į antstolio, kaip savo srities profesionalo, teisėtą veikimą tiksliai pagal teisės normas, įstatyme galėtų būti išskirti konkretūs atvejai, kada būtinas teismo leidimas patekti į gyvenamąsias patalpas (pvz., nustačius, jog skolininkas turi nepilnamečių vaikų). Kitais atvejais, nors ir skolininkui nesutinkant, patekimas į gyvenamąsias patalpas neturėtų būti užtikrinamas papildomomis garantijomis (teismo leidimais). LR CPK nustatyta nemažai ribojimų, taikomų dėl išieškojimo nukreipimo į gyvenamąjį būstą: atitinkamas skolos dydis (išieškoma suma turi viršyti septynis tūkstančius litų), taip pat jau minėtas išieškojimo eiliškumas (tik skolininkui neturint piniginių lėšų ar kitų pajamų, nematerialaus turto, kilnojamojo, nekilnojamojo turto, išieškojimas penktąja eile gali būti nukreipiamas į skolininko būstą). Vadinasi, skolininkas ginti savo teisę į būsto neliečiamumą gali ir anksčiau (dar prieš nukreipiant skolos išieškojimą į gyvenamąjį būstą): pateikti informaciją apie neregistruotą jam priklausantį turtą, į kurį išieškojimas būtų nukreipiamas pirmesne eile, likusią įsiskolinimo sumą sumokėti dalimis ir pan. Tačiau nepriklausomai nuo to, jog įstatymų leidėjas nustatė imperatyvias taisykles, saugančias asmens teisę į būsto neliečiamybę, skolininkui suteikiama galimybė toliau vilkinti procesą: be skolininko sutikimo antstolis į gyvenamąsias patalpas gali patekti tik prieš tai kreipęsis į teismą dėl leidimo išdavimo. Ši problema taip pat aktuali išieškant skolą hipotekos kreditoriaus naudai. Iš hipotekos ir įkeisto turto išieškoma pirmąja eile, hipotekos kreditorius turi pirmumo teisę prieš kitus išieškotojus. Skolininkas, įkeisdamas turtą (pvz., savo gyvenamąjį būstą) iš anksto žino, jog jo prievolės nevykdymo atveju išieškojimas bus nukreipiamas į įkeistą turtą, nepriklausomai nuo to, jog tai yra skolininko gyvenamasis būstas. Vadinasi, skolininkas, sudarydamas su hipotekos kreditoriumi sutartį, sutinka su visomis sutartyje aptartomis sąlygomis ir prisiima visas dėl sutarties nevykdymo ateityje kilsiančias turtines pasekmes. Dėl šių pateiktų priežasčių, darbo autorės nuomone, skolininko nesutikimas patekti į jo gyvenamąjį būstą galėtų būti laikomas akivaizdžiu piktnaudžiavimu procesu ir priskiriamas vienam iš atvejų (jei kartu su skolininku negyvena nepilnamečiai vaikai), kada teismo leidimas antstoliui apžiūrėti skolininko gyvenamąsias patalpas nėra būtinas. Tačiau jei prieštaravimus dėl patekimo į patalpas reiškia kiti tame pačiame būste kartu su skolininku gyvenantys asmenys, kurie nėra vykdymo proceso šalys, kiekvienu konkrečiu atveju antstolis, įvertinęs individualias aplinkybes, turėtų nuspręsti, ar reikalingas teismo leidimas patekti į gyvenamąsias patalpas.

Norint įvertinti kilnojamąjį turtą (pvz. transporto priemonę), jei areštuoju turtą jo saugotoju paskiriamas pats skolininkas, taip pat gali kilti problemų dėl turto apžiūros. Lyginant

su nekilnojamuoju turtu, kurio buvimo vieta žinoma pagal viešuose antstoliui prieinamuose registruose pateiktus duomenis, kilnojamojo turto buvimo vietą skolininkui nebendradarbiaujant su antstoliu nustatyti sunku. Šiuo atveju antstolis patvarkymu gali įpareigoti pristatyti areštuotą transporto priemonę įvertinimui. LR CPK 585 straipsnyje nustatyta, jog už antstolės reikalavimų nevykdymą, skolininkui gali būti skiriama tęstinio pobūdžio bauda iki vieno tūkstančio litų už kiekvieną nevykdymo dieną. Už skolininko pareigos pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą LR CPK 645 straipsnio 3 dalis numato baudą iki dviejų tūkstančių litų arba areštą iki trisdešimties parų. Nors įstatymas išskiria kelias galimas poveikio priemones nevykdančiam antstolės reikalavimų skolininkui, tačiau praktikoje skolininkui dažniausia skiriama piniginė bauda. Išanalizavus teismų praktiką šiuo klausimu, pastebėtina, jog teismai dažniausiai skiria nedideles baudas (nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų litų) už antstolės reikalavimų nevykdymą, taip pat dažnai yra paskiriamos tik vienkartinės baudos už tam tikrą nevykdymo laikotarpį. Tokios teismų skiriamos sankcijos, neskatina skolininko greičiau įvykdyti antstolės reikalavimų, dėl ko gali būti vilkinamas procesas. Darbo autorės nuomone, skolininkui galėtų būti dažniau skiriamos asmeninio poveikio priemonės (pvz., areštas) arba ženkliai didesnės piniginės baudos, kurios labiau skatintų skolininką įvykdyti antstolio įpareigojimus. Akivaizdu, jog teismo paskirta šimto litų bauda už kiekvieną antstolio reikalavimų nevykdymo dieną skolininkui, turinčiam didelių įsiskolinimų, kurie kelis tūkstančius kartų viršija paskirtą baudą, nėra efektyvi skatinamoji priemonė. Vertinant užsienio valstybių praktiką, daugelyje valstybių už pareigos pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą numatytos griežtos sankcijos: Vokietijoje gali būti skiriamas areštas iki šešių mėnesių, Graikijoje – iki vienerių metų laisvės atėmimo bausmė⁸¹. Lietuvoje teismų formuojame praktikoje pastebėtina, jog didesnėmis piniginėmis baudomis, o kartais ir areštu, skolininkas baudžiamas tik antstoliui kelis kartus pakartotinai kreipiantis į teismą dėl tų pačių reikalavimų piktybiško nuoseklaus nevykdymo. Siekiant užkirsti kelią šioms praktinėms problemoms, darbo autorės nuomone, galėtų būti išplėstas skolininkui praktikoje taikomų poveikio priemonių sąrašas: skiriamas areštas, ne tik už informacijos apie turimą turtą nepateikimą, bet ir už antstolio teisėtų reikalavimų nevykdymą, skiriant piniginę baudą skolininkui papildomai tam tikrais atvejais galėtų būti uždraudžiama išvykti iš Lietuvos valstybės, taip apribojant skolininko laisvę iki antstolio privalomų teisėtų reikalavimų įvykdymo.

Atsižvelgiant tiek į išieškotojo, tiek į skolininko turtinius interesus, turto apžiūra yra reikšmingas ir svarbus etapas jo įkainojimui, kadangi nepavykus apžiūrėti turto gali kilti neigiamų pasekmių, įtakojančių visą vykdymo procesą. Neapžiūrėjęs turto ekspertas negali

⁸¹ Kennet, W.A., *supra* note 48, p. 106.

nustatyti turto vertės, o tai reiškia, jog neįvertinus turto, nebus galima nustatyti pradinės turto pardavimo kainos, todėl šiuo atveju sustoja visas turto realizavimo procesas. Sustojus procesui pažeidžiami turtiniai išieškotojo interesai, taip pat turtinių nuostolių patiria ir skolininkas, kadangi skolininkui dažniausia skaičiuojamos sutartinės ir procesinės palūkanos, kas sąlygoja skolos didėjimą. Turto apžiūra nei skolininko turtui, nei pačiam skolininkui nesukelia jokių neigiamų pasekmių, turtas apžiūrimas siekiant kuo tiksliau nustatyti turto rinkos vertę, kad būtų maksimaliai užtikrinamas išieškotojo reikalavimų patenkinimas turtą realizavus priverstine tvarka.

Skiriant ekspertizę turtui yra patiriamos papildomos išlaidos, būtinos apmokėti ekspertui už jo atliktą darbą. Išlaidos už ekspertizę priskiriamos prie vykdymo išlaidų, kurios išieškomos iš skolininko LR CPK 611 straipsnyje nustatyta tvarka. Atsižvelgiant į areštuoto turto specifiką, išlaidos už ekspertizės atlikimą kartais gali būti neproporcingos nustatytai turto vertei. Ši problema aktuali vertinant turtą, kurio vertė yra kintanti ir nepastovi, pvz., vertybinius popierius, kuriais neprekiuojama vertybinių popierių biržoje. Akcijų vertinimas (verslo vertinimas) – tai specifinė turto vertintojų teikiama paslauga, kai įvertinama įmonė ir jos sukauptas turtas bei potencialas⁸². Juridinių asmenų registro (JAR) pateiktais duomenimis, antstolis gali nustatyti skolininkui priklausančių akcijų skaičių bei nominalią vienos akcijos vertę. Kadangi akcijų vertė nėra pastovi, akivaizdu, jog JAR pateikti duomenys negali būti sutapatinami su realia akcijų verte. Teismo aiškinimu, akcijų vertės negali patvirtinti ir akcijų supirkimo sutartys, kadangi jose nurodyta ne akcijų vertė, o konkretaus sandorio metu pasiūlyta akcijų supirkimo kaina⁸³. Norint akcijas realizuoti priverstine tvarka yra būtina nustatyti kuo tikslesnę akcijų vertę. Antstoliui įvertinti akcijas yra labai sudėtinga ir dažnai dėl akcijų vertės nesutaria pačios vykdymo proceso šalys, dėl ko akcijų vertei nustatyti turi būti skiriama ekspertizė. Akcijų vertinimui atlikti ekspertizės kaštai gali siekti net iki keliasdešimt tūkstančių litų⁸⁴. Šiuo atveju susiduriama su proporcingumo principo problema, kadangi galima situacija, jog nustatyta akcijų vertė gali būti ženkliai mažesnė už patirtas vertinimo išlaidas. Kyla klausimas, kas turi apmokėti ekspertizės išlaidas? Įstatyme įtvirtinta, jog prieštaraujanti turto vertei šalis turi apmokėti vertinimo išlaidas prieš skiriant ekspertizę, tačiau prieštaraujantį šaliai nesumokėjus, įstatymų leidėjas numato galimybę antstoliui savo iniciatyva skirti

⁸² UAB „Marleksa“ [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://www.vertintojas.lt/imones-vertinimas/>>.

⁸³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. V. A. v. antstolis R. V.* (bylos Nr. 2S-1502-577/2014).

⁸⁴ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. A. Ž. v. antstolis J. P.* (bylos Nr. 2S-763-524/2014); Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „SIM Group“ v. antstolė B. P.* (bylos Nr. 2-4446-862/2013).

ekspertizę, apmokant išlaidas iš antstolio sąskaitos. Vadinasi, vertinant akcijas dėl jų nepastovios vertės prisiimama patirtų išlaidų išieškojimo rizika.

Vykdomo proceso šalims įstatymas suteikia teisę prieštarauti antstolio atliktam turto įkainojimui. LR CPK 681 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad jeigu skolininkas ar išieškotojas prieštarauja antstolio atliktam įkainojimui arba jei antstoliui kyla abejonių dėl turto vertės, antstolis turto vertei nustatyti skiria ekspertizę. Prieštaraujant atliktos ekspertizės išvadoms gali būti skiriama pakartotinė ar papildoma ekspertizė. Pateiktas prieštaravimas dėl turto įkainojimo turi būti motyvuotas, o ne bendro pobūdžio, t.y. pateikiami nesutikimo su turto verte motyvai bei įrodymai, pagrindžiantys kitokią turto vertę⁸⁵. Neretai praktikoje ginčai dėl turto įkainojimo kyla ne turto įkainojimo metu (kuris darbo autorės išskiriamas kaip vienas iš turto realizavimo etapų), bet jau po įvykusių varžytynių (t.y. realizavus turtą), siekiant nugincyti pardavimo iš varžytynių aktą. Tačiau šiuo atveju pritartina LAT pozicijai, jog „varžytynių esmė lemia, kad varžytynėse parduodamo turto pradinė kaina (kuri nustatoma atsižvelgiant į turto vertę – *aut. pastaba*), nebūtinai lygi turto pardavimo kainai (LR CPK 713 straipsnis). Be to, didesnės pradinės parduodamo daikto kainos nustatymas savaime nereiškia, kad varžytynėse daiktas bus parduotas už atitinkamai didesnę kainą nei tuo atveju, jei bus nurodyta mažesnė pradinė kaina. Turto pardavimas už kainą, net ir gerokai didesnę už pradinę varžytynių kainą, skolininko interesų nepažeidžia, nes turto pardavimas už kuo didesnę kainą naudingas ne tik išieškotojui, bet ir skolininkui, nes tokiu atveju padengiama didesnė skolos dalis, o padengus visą skolą, dalis už parduotą turtą gautų pinigų grąžinama skolininkui“⁸⁶. LR CPK vykdymo procesą reglamentuojančios teisės normos skolininko teisių gynimą, susijusį su areštuoto turto įkainojimu, sieja su tam tikros procedūros atlikimu (LR CPK 681 straipsnio 3 dalyje skolininkui suteikiama teisė pareikšti prieštaravimus dėl turto vertės), kurios nesilaikymas atima iš skolininko teisę skųsti antstolio veiksmus⁸⁷. Vadinasi, skolininko pasyvus elgesys, nepareiškiant prieštaravimų dėl turto vertės, reiškia sutikimą su antstolio atliktais veiksmais, dėl ko vėliau kitose turto realizavimo stadijose turto įkainojimas neturėtų būti pagrindas skolininko skundai pateikti.

Atsižvelgiant į aptartus svarbiausius aspektus, galima daryti išvadą, jog turto įkainojimas yra ne vien svarbi turto arešto dalis, bet kartu ir savarankiškas esminis turto realizavimo etapas, kurio metu praktikoje dažnai kyla nemažai problemų. Neretai įkainojant turtą ribotam laikui įsijungia papildomas nesuinteresuotas vykdymo proceso baigtimi dalyvis –

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. antstolė A. R. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-297/2010 m.).

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. antstolė B. T.* (bylos Nr. 2S-1388-123/2014).

profesionalus turto vertintojas. Šiame etape, siekiant sudaryti palankias sąlygas turto vertės nustatymui, svarbus vykdymo proceso šalių bendradarbiavimas bei skolininko aktyvumas. Turto vertės nustatymas procesine prasme gali būti suprantamas kaip atskaitos taškas antstoliui nustatyti priverstine tvarka realizuojamo turto pradinę kainą ir momentas, nuo kurio atsiranda skolininko teisė pasiūlyti realizuojamo turto pirkėją. Vadinasi, turto areštas ir turto įkainojimas yra neatsiejamai susiję su tinkamu, teisėtu ir sėkmingu turto realizavimu.

4. TURTO REALIZAVIMO BŪDAI

Turto realizavimo procesą sudaro keli savarankiški nuoseklūs etapai: turto nustatymas ir suradimas, turto areštas, areštuoto turto vertės nustatymas ir galiausiai turto realizavimas. Tik nustačius realizuotiną skolininkui priklausantį turtą, jį suradus, areštavus ir įvertinus, galima jį priverstinai realizuoti įstatyme reglamentuota tvarka ir būdais. Vykdomo procese skolininkui priklausantis turtas gali būti realizuojamas keliais būdais. LR CPK numatytų būdų pasirinkimą lemia pats turtas: jo rūšys, tam tikrais atvejais vertė. LR CPK 691 straipsnyje pateiktas nebaigtinis turto realizavimo priverstine tvarka būdų sąrašas: turto pardavimas iš varžytynių, per prekybos įmones, kurios verčiasi turto prekyba ir perdirbimu, perdavimas išieškotojui. Taip pat prie turto realizavimo būdų sąrašo būtų galima priskirti ir turto pardavimą iki varžytynių pradžios skolininko pasiūlytam pirkėjui. LR CPK 691 straipsnio 2 dalis taip pat apibrėžia institucijas, kurios, atsižvelgiant į turto arešto pagrindą ir rūšis, turi kompetenciją priverstine tvarka realizuoti skolininko turtą: tai antstolis, Valstybinės mokesčių inspekcijos įstaigos, vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkai ir prekybos įmonės. Dėl kylančių teisinių pasekmių turto realizavimą vykdomo procese galima tapatinti su turto pirkimo – pardavimo sutartimi, tačiau su tam tikromis išlygomis (pvz., apribojama sutarties šalių laisvė nuspręsti dėl turto kainos, speciali sutarties sudarymo tvarka, konkretūs ir tikslūs įstatyme numatyti terminai nuosavybės teisę patvirtinančio dokumento pasirašymui ir kt.). Tam tikrais atvejais turtas gali būti realizuojamas keliais įstatyme įtvirtintais būdais, tokiu atveju teisę pasirinkti turto realizavimo būdą turi išieškotojas, kurio naudai vykdomas išieškojimas iš skolininko turto. Atsižvelgiant į antstolio pagrindinę pareigą užtikrinti vykdomojo dokumento realų ir operatyvų įvykdymą, išieškotojo teisę pasirinkti turto realizavimo būdą yra ribojama antstolio nustatytu terminu, per kurį išieškotojui nepranešus savo pasirinkimo, turto realizavimo būdą nustato antstolis neskundžiamu patvarkymu. Kiekvienas turto realizavimo būdas yra specifinis savo tvarka ir terminais, turintis tam tikrų privalumų ir trūkumų. Dažniausiai praktikoje naudojami turto realizavimo būdai bei svarbiausi jų aspektai bus aptariami toliau šiame skyriuje.

4.1. Turto pardavimas iš varžytynių

Varžytynės yra viešas turto realizavimo būdas, kurio esmė parduoti turtą didžiausią kainą pasiūliusiam pirkėjui. Varžytynių veikimo principas (t.y. dėl turto įsigijimo potencialūs pirkėjai varžosi didindami turto pardavimo kainą) leidžia apsaugoti tiek skolininko, tiek išieškotojo turtinius interesus, kadangi pardavus turtą už kuo didesnę pasiūlytą kainą gali būti

maksimaliai patenkinami kreditorių reikalavimai, o likusi suma (jei lieka padengus visus įsiskolinimus) gražinama skolininkui⁸⁸. Varžytynių viešumas sudaro sąlygas apie parduodamą iš varžytynių turtą sužinoti kuo platesniam suinteresuotų asmenų ratui ir parduoti turtą už aukščiausią kainą, todėl praktikoje dažniausiai pasirenkamas būtent šis turto realizavimo būdas⁸⁹.

Varžytynių tvarką ir terminus imperatyviai reglamentuoja LR CPK ir SVI normos, kurių privalo laikytis antstolis realizuodamas turtą iš varžytynių. Turtas iš varžytynių realizuojamas, jeigu jis patenka į įstatymų leidėjo pagal turto rūšį ir vertę išskirtas grupes: tai nekilnojamasis turtas, kitas įstatymų nustatyta tvarka registruojamas turtas, kurio vertė viršija septynis tūkstančius litų, kitas kilnojamasis turtas, kurio vieneto vertė viršija šimtą tūkstančių litų (LR CPK 694 str. 1 d.). Kitas turtas, nepatenkantis į pateikto turto sąrašo apimtį, gali būti realizuojamas ir kitais LR CPK numatytais būdais. Vadinasi, įstatymas apibrėžia konkretų turtą, kuris imperatyviai realizuojamas iš varžytynių, tačiau neuždraudžia šiuo būdu realizuoti ir kito, nepatenkančio į minėto sąrašo apimtį, turto (šiuo atveju galima rinktis iš kelių alternatyvių realizavimo būdų, pasirinkimo teisę suteikiant išieškotojui). Įgyvendinant varžytynių skaidrumo principą įstatyme numatytas ir subjektų, negalinčių dalyvauti varžytynėse, baigtinis sąrašas. Varžytynėse kaip potencialus pirkėjas (varžytynių dalyvis) neturi teisės dalyvauti organizuojantis varžytynės antstolis, vienoje kontoroje su juo dirbantys kiti antstoliai, kontoros darbuotojai, taip pat šių asmenų artimieji giminaičiai, sutuoktiniai (sugyventiniai) (LR CPK 709 str. 2 d.). Paaikšėjusios aplinkybės, jog turto pirkėjas (t.y. varžytynės laimėjęs asmuo) patenka į asmenų, negalinčių dalyvauti varžytynėse, sąrašą yra pagrindas antstoliui varžytynės paskelbti neįvykusiomis.

Turtas iš varžytynių gali būti parduodamas tik pirmųjų arba antrųjų varžytynių metu. Nerealizavus turto iš varžytynių yra galimos dvi teisinės pasekmės: turtas perduodamas išieškotojams įstatymo nustatyta tvarka, arba išieškotojams atsisakius perimti turtą, jam taikomi apribojimai panaikinami ir turtas gražinamas skolininkui, uždraudžiant metus laiko nukreipti išieškojimą į tą patį turtą pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus. Turto pardavimo iš varžytynių procese svarbu aptarti keletą pagrindinių kiekvienoms varžytynėms būdingų etapų: pačią varžytynių tvarką ir esminius jos pakeitimus, suinteresuotų asmenų parduodamo turto apžiūros klausimą bei turto nepardavimo tiek iš pirmųjų, tiek iš antrųjų varžytynių teisinės pasekmės.

⁸⁸ Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*, supra note 3, p. 530.

⁸⁹ Stauskienė, E.; Višinskis V., supra note 4, p. 110.

4.1.1. Elektroninių varžytynių privalumai ir trūkumai

Pagal šiuo metu galiojančią LR CPK redakciją varžytynės vyksta elektroniniu būdu specialiame interneto tinklalapyje. Šis naujas įstatymo pakeitimas (varžytynių elektroninės sistemos įdiegimas) įsigaliojo 2013-01-01⁹⁰. Lietuvos antstolių rūmų prezidento Aleksandro Selezniovo pateiktais duomenimis, per pusantrų metų, kai pradėtos rengti elektroninės varžytynės, Lietuvoje įvyko 2471 varžytynė, kuriose parduota turto už daugiau kaip 255 milijonus litų⁹¹. Elektroninės varžytynės išsprendė nemažai praktinių problemų, kildavusių organizuojant varžytynes antstolio kontoroje, susirinkus visiems suinteresuotiems realizuojamo turto pirkimu dalyviams. Varžytynėms vykstant antstolio kontoroje, ne elektroninėje erdvėje, buvo neįmanoma išvengti betarpiško dalyvių susitikimo iki varžytynių, todėl dažnai pasitaikydavo nesąžiningų varžytynių dalyvių, kurie prieš pat varžytynes susitardavo veikti bendrai (pvz., nedidinti parduodamo turto kainos, už tam tikrą mokestį nedalyvauti varžytynėse ir kt.). Tokiais atvejais buvo pažeidžiamas rungtyniškumo principas, kuris lemia varžytynių esmę (parduoti turtą kuo aukštesne kaina), kadangi turto kaina priklausė ne nuo rinkos, bet nuo subjektyvaus varžytynių dalyvių susitarimo⁹². Tokių varžytynių dalyvių susitarimų išvengti ar teisiškai jiems sukliudyti nebuvo įmanoma, kadangi jie vykdavo prieš varžytynes už antstolio kontoros ribų⁹³.

Vykstant elektroninėms varžytynėms yra užtikrinamas varžytynių skaidrumas, kadangi varžytynių dalyvių asmens duomenys yra saugomi, nurodant tik didėjančią parduodamo turto kainą, o ne kainą pakėlusį asmenį. Nors ir susitarus keliems varžytynių dalyviams dėl kainos nekėlimo, šiuo atveju jie negali būti užtikrinti dėl kitų suinteresuotų asmenų, norinčių įsigyti parduodamą turtą. Varžytynes laimėjusio dalyvio asmens duomenys jas organizuojančiam antstoliui tampa žinomi tik pasibaigus varžytynėms, o specialiame viešame interneto puslapyje nurodoma tik už kokią kainą turtas yra parduotas. Šiuo atveju išspręsta dar viena praktikoje iki įstatymo pakeitimo vyravusi problema dėl varžytynėse turtą nupirkusio asmens nustatymo. 2002 m. gruodžio 31 d. SVI redakcijoje (dabar jau netekusi galios) buvo įtvirtinta, jog varžytynes laimėjusiam asmeniui atsisakius pasirašyti varžytynių protokolą, turtas parduodamas kitam didžiausią kainą pasiūliusiam pirkėjui, kuris pasirašo varžytynių protokole. Toks

⁹⁰ Lietuvos antstolių rūmai [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/8/articleid/2228>>.

⁹¹ Rutkauskaitė, R. E. varžytynės: ilgesnis terminas, daugiau dalyvių, geresnė kaina. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2014-10-12 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://vz.lt/article/2014/10/12/e-varzytynes-ilgesnis-terminas-daugiau-dalyviu-geresne-kaina>>.

⁹² Višinskis, V., *supra* note 2, p. 111.

⁹³ Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvencylaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=5>>.

reglamentavimas leido varžytynių dalyviams piktnaudžiauti savo teisėmis, kadangi nesąžiningas pirkėjas pasiūlęs labai didelę turto kainą ir neketinantis pirkti turto užkirsdavo kelią kitiems sąžiningiems dalyviams įsigyti iš varžytynių parduodamą turtą⁹⁴. Pagal šiuo metu galiojančią LR CPK ir SVI nustatytą tvarką turtas iš varžytynių parduodamas tik tam asmeniui, kuris nurodytas elektroninių ryšių priemonėmis gautame pranešime. Tai užtikrina pačią vykdymo proceso esmę – parduoti turtą didžiausią kainą pasiūliusiam pirkėjui. Taip pat tiesioginis antstolio nedalyvavimas varžytynėse eliminavo galimybę ne tik varžytynių dalyviams, bet ir pačiam varžytynės organizuojančiam antstoliui veikti nesąžiningai (antstolis nebeturi galių vienaip ar kitaip pakreipti varžytynių eigos proceso)⁹⁵.

Elektroninė varžytynių sistema atlieka viešumo funkciją ir padeda išvengti nepagrįsto varžytynės laimėjusio asmens atsisakymo pasirašyti turto pardavimo iš varžytynių aktą. Turto pardavimo iš varžytynių akto pasirašymo momentas vykdymo procese yra laikomas nuosavybės teisės pirkėjui perėjimo momentu. Tokia tvarka tiesiogiai ir imperatyviai įtvirtinta LR CPK 715 straipsnyje. Nuosavybės perėjimo momentas vykdymo procese, skirtingai nei materialiniuose teisiniuose santykiuose, nepriklauso nuo turto savininko išreikštos valios parduoti turtą. Tai sąlygoja pati vykdymo proceso esmė, kadangi skolininko turtas realizuojamas priverstine tvarka tik skolininkui geranoriškai nepatenkinus kreditoriaus teisėtų reikalavimų. Skolininkui priklausančio turto realizavimą organizuoja valstybės įgaliotas asmuo (antstolis), vadinasi pareiga perduoti iš varžytynių parduotą turtą tenka ne pačiam skolininkui, o antstoliui. Ši pareiga laikoma tinkamai įvykdyta pasirašius turto pardavimo aktą, kurį pasirašo varžytynės organizavęs antstolis (ne parduodamo turto savininkas – skolininkas) ir turto pirkėjas. Iki įsigaliojant SVI 107 punkto pakeitimui, buvo akivaizdi įstatymo spraga, kadangi nebuvo aišku kaip turi elgtis antstolis tokioje situacijoje, kai varžytynės laimėjęs dalyvis sumoka visą parduoto turto kainą, tačiau atsisako pasirašyti turto pardavimo iš varžytynių aktą, patvirtinantį nuosavybės perėjimo momentą. Susiklosčius tokiai situacijai, pagal šiuo metu galiojančią varžytynių tvarkos reglamentavimą antstoliui suteikiama galimybė įkelti varžytynių laimėtojo nepasirašytą aktą į interneto svetainę www.evarzytynes.lt aptarnaujančią informacinę sistemą. Tokia SVI įtvirtinta naujovė, darbo autorės nuomone, užkerta kelią vykdymo proceso vilkinimui, kadangi turto pirkėjas, pasiūlęs didžiausią kainą už parduodamą turtą ir ją sumokėjęs, tokiais savo konkludentiniais veiksmais išreiškia valią dėl turto įsigijimo, todėl vien akto nepagrįstas nepasirašymas ar atsisakymas jį pasirašyti negali stabdyti viso turto realizavimo proceso.

⁹⁴ Višinskis, V., *supra* note 2, p. 112.

⁹⁵ Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvencylaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=5>>.

Elektroninių varžytynių trūkumai pastebimi dėl pačios sistemos tobulinimo, tačiau palaiapsniui, keičiant varžytynių tvarką reglamentuojančias teisės normas, jų įmanoma išvengti. Neretai praktikoje (iki įsigaliojant LR CPK 713 straipsnio pakeitimui) pasitaikydavo skundų dėl sistemos trikdžių, keliant turto kainą paskutinę minutę⁹⁶. Tačiau ši problema buvo išspręsta įtvirtinus varžytynių laiko pratęsimą papildomomis penkiomis minutėmis nuo kainos pakėlimo. LR CPK 713 straipsnio 7 dalyje nurodyta, jog pratęstos varžytynės baigiamos, jeigu per penkias minutes nulį sekundžių po paskutinio kainos pasiūlymo negaunamas kitas kainos pasiūlymas. Vadinas, papildomų penkių minučių rezervas garantuoja varžytynių laimėtoją bei apsaugo jo interesus, nes varžytynių laimėtoju laikomas ne greičiausiai kainą pasiūlęs asmuo, bet didžiausią kainą pasiūlęs varžytynių dalyvis. Šiuo metu dažniausiai pasitaikantys elektroninių varžytynių trūkumai yra daugiau techninio pobūdžio, pvz., galima techninė pirkėjo klaida įvedant ženkliai didesnę siūlomą kainą (kaina tampa akivaizdžiai didesnė įvedus vienu skaitmeniu daugiau)⁹⁷. Sprendžiant ginčus dėl pasiūlytos kainos atitikimo tikrajai pirkėjo valiai, aktualus dalyvio įmokos gražinimo klausimas. LR CPK 711 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog pirkėjui per nustatytą terminą nesumokėjus visos jo pasiūlytos kainos, varžytynių dalyvio įmoka negražinama, o skiriama skolų ir vykdymo išlaidų dengimui. Kyla klausimas, ar ši teisės norma kaip analogija turi būti taikoma ir tokiu atveju, kai varžytynės laimėjęs asmuo atsisako mokėti per klaidą pasiūlytą neproporcingai didelę turto kainą? Ar šiuo atveju sumokėta dalyvio įmoka turi būti gražinama pirkėjui kaip ir kitiems varžytynių nelaimėjusiems dalyviams? Šiuo klausimu teismų praktika nėra vieninga. Šią situaciją vertinant tiksliai pagal varžytynių tvarką reglamentuojančias teisės normas, pastebėtina jog įstatyme nėra aiškiai įtvirtinta antstolio teisė atšaukti varžytynės varžytynių dalyviui suklydus dėl pasiūlytos turto kainos. Teismų praktikoje ne kartą yra akcentuota, jog antstolis turi veikti neperžengdamas savo kompetencijos ribų. Atsižvelgiant į tai, jog teisės normose, nustatančiose antstolio veiklą, nėra reglamentuoti antstolio veiksmai, atliktini varžytynių metu įvykus klaidai, antstoliui tiksliai veikiant pagal jo veiklą reguliuojančias teisės normas sumokėta dalyvio įmoka turi būti paskirstyta skolai ir vykdymo išlaidoms dengti⁹⁸. Tačiau šiuo atveju varžytynės laimėjęs asmuo savo pažeistas teises gali ginti ginčo teisenos tvarka. Priešinga teismų formuojama praktika grindžiama esminio suklydimo faktu, kuris priskiriamas prie aplinkybių, dėl kurių varžytynės negali būti vykdomos

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. antstolis D. P.* (bylos Nr. 2S-386-619/2014); Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *B. B. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-595-619/2014); Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *E. B. v. antstolis S. R.* (bylos Nr. 2S-198-544/2014).

⁹⁷ Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvencylaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=5>>.

⁹⁸ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. V. v. antstolis V. D.* (bylos Nr. 2S-285-112/2014).

toliau LR CPK nustatyta tvarka. Paaiškėjus tokioms aplinkybėms, antstolis, kaip valstybės įgaliotas asmuo, kuriam keliami ypatingi atidumo, sąžiningumo ir rūpestingumo reikalavimai, vadovaudamasis LR CPK 703 straipsnyje įtvirtinta teise gali varžytynes atšaukti⁹⁹. Esminis suklydimas dėl kainos užkerta galimybę kitiems varžytynių dalyviams pasiūlyti realią rinkos sąlygas bei pirkėjo lūkesčius atitinkančią kainą. Teismai formuojamoje praktikoje, laikydamiesi šios pozicijos, nurodo, jog iš esmės suklydus dėl parduodamo turto kainos, asmuo negali būti laikomas varžytynių laimėtoju ir jam negali būti taikomos LR CPK 711 straipsnyje nustatytos pasekmės nesumokėjus visos pasiūlytos kainos. Taip pat varžytynių dalyvio sumokėtas dalyvio mokestis negali atlikti kompensuojamosios funkcijos dėl varžytynių atšaukimo¹⁰⁰. Darbo autorė nepritaria teismų pozicijai dėl dalyvio įmokos grąžinimo visais atvejais jei iš esmės suklystama dėl kainos pakėlimo. Kiekvienu konkrečiu atveju turėtų būti atsižvelgiama į visas svarbias aplinkybes (varžytynių dalyvio pranešimą dėl suklydimo dar iki pasibaigiant varžytynėms, pasiūlytos kainos proporcingumą turto vertei ir kt.), kadangi įstatymiškai įtvirtinus, jog visais atvejais suklydus keliant kainą grąžinamas dalyvio sumokėtas mokestis, gali būti sudaromos sąlygos piktnaudžiauti procesu. Atsižvelgiant į tai, jog varžytynių dalyviui pakėlus kainą jis savo siūlymą turi patvirtinti (paspaudus mygtuką „Siūlyti“ dalyviui pasiūlomos dvi galimybės: arba atsisakyti savo pasiūlymo, spaudžiant mygtuką „Nesiūlyti“, arba patvirtinti savo pasiūlymą, spaudžiant mygtuką „Ar tikrai siūlote“¹⁰¹) bei į tai, jog dalyvis yra informuojamas, jeigu jo siūloma kaina ženkliai viršija didžiausią pasiūlytą kainą, už tokius savo neapdairius veiksmus turėtų atsakyti ir pats varžytynių dalyvis. Darbo autorės nuomone, tokiu atveju galėtų būti grąžinamas ne visas dalyvio už dalyvavimą varžytynėse sumokėtas mokestis, o tik tam tikra įstatymo tvarka nustatyta jo dalis, kitą dalį paliekant įsiskolinimo dengimui. Tai padėtų išvengti varžytynių dalyvių nerūpestingumo ir neapdairumo ir iš dalies kompensuotų išlaidas, kurios gali būti patiriamos pakartotinai skelbiant turto varžytynes.

Parduodant iš varžytynių mažesnės vertės kilnojamąjį turtą (pvz., namų apyvokos įrangą, baldus ir kt.) susiduriama su dar vienu elektroninių varžytynių trūkumu – proceso kaina. Vienų varžytynių paskelbimas elektroninėje sistemoje kainuoja 68 Lt, kurie mokami Valstybės įmonei Registrų centras¹⁰². Problemų nekyla, jei kilnojamieji daiktai (pvz. baldai) parduodami kartu kaip komplektas. Tačiau realizuojant kelis kilnojamuosius daiktus kartu, iš varžytynių

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. antstolis R. V.* (bylos Nr. 2SA-323-560/2013); Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje *Z. K. v. antstolis V. K.* (bylos Nr. 2S-1606-173/2014).

¹⁰⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. antstolis R. V.* (bylos Nr. 2SA-323-560/2013).

¹⁰¹ Valstybės įmonės Registrų centro direktoriaus 2013 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. v-7 „Dėl naudojimosi elektroninių varžytynių sistema tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁰² Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvencylaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=5>>.

dalyvių atimama teisė įsigyti tik vieną konkretų daiktą iš visos grupės, todėl atitinkamai gali sumažėti suinteresuotų asmenų ratas. LAT, vertindamas išieškotojui suteiktą teisę nurodyti, iš kokio turto turi būti išieškoma pirmiausia, pažymi, jog „ši norma (LR CPK 662 straipsnio 1 dalis – *aut. pastaba*) nesuponuoja išieškotojo teisės prašyti parduoti du atskirus turto objektus kaip vieną. [...] atskirų objektų kaip vieno pardavimas antstolio patvarkymu yra galimas tik siekiant naudingiausio turto realizavimo tiek ekonominiu, tiek visų teisėtų išieškotojo ir skolininko interesų derinimo aspektu. Pareiga įrodyti, kad toks dviejų atskirų objektų kaip vieno pardavimo būdas atitinka maksimalaus ekonominio naudingumo kriterijų ir užtikrina visų išieškotojo bei skolininko interesų apsaugą, kilus ginčui, tenka antstoliui“¹⁰³. Jei daiktų nepavyksta realizuoti visų iš karto kaip vieno objekto (komplekto), jie turi būti realizuojami atskirai, kas sąlygoja dideles išlaidas vien už varžytynių paskelbimą. Todėl praktikoje, laikantis proceso ekonomiškumo principo, neretai tokiam mažesnės vertės turtui realizuoti pasirenkamas kitas turto realizavimo būdas – pardavimas per prekybos įmonę.

Atsižvelgiant į tai, jog varžytynių tvarkos pakeitimas jas perkeliant į elektroninę erdvę užtikrina tiek vykdymo proceso šalių (skolininko ir išieškotojo), tiek ir kitų sąžiningų vykdymo proceso dalyvių (varžytynių dalyvių) turtinių interesų apsaugą, pritartina antstolio Armino Naujokaičio nuomonei, jog „šis pokytis svarbus ne tik procesine, bet ir socialine prasme. Darydami procesą skaidresnį ir keliantį mažiau abejonių dėl tinkamumo ir teisėtumo, mes geriname ir visuomenės požiūrį į atliekamus procesus, tuo pačiu keldami visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema visoje šalyje“¹⁰⁴.

4.1.2. LR CPK 708 straipsnio įgyvendinimo problematika

LR CPK 708 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno pageidaujančio asmens teisė iki varžytynių pabaigos antstolio nustatyta tvarka apžiūrėti parduodamą iš varžytynių turtą. Šios įstatymo normos taikymas kelia praktinių problemų, kadangi ši potencialaus pirkėjo teisė turi būti derinama su įstatymo saugomomis skolininko teisėmis (skolininko nuosavybės teise, naudojimosi parduodamu turtu teise, teise į būsto neliečiamumą, teise į privatų asmens gyvenimą)¹⁰⁵. Parduodamo turto apžiūros tvarka nėra detalizuojama, jos nustatymas paliekamas antstolio kompetencijai. Įstatyme taip pat nėra įtvirtinta antstolio pareiga nustatant parduodamo iš varžytynių turto apžiūros tvarką priimti procesinį dokumentą – patvarkymą. Todėl teismui

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Revilus“ v. antstolis V. M.* (bylos Nr. 3K-3-215/2014 m.).

¹⁰⁴ Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvencylaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=5>>.

¹⁰⁵ Višinskis, V., *supra* note 2, p. 109.

sprendžiant, ar konkrečiu atveju nebuvo pažeisti LR CPK 708 straipsnio reikalavimai yra svarbu nustatyti ne tai, ar antstolis buvo priėmęs patvarkymą, detalizuojantį turto apžiūros tvarką, bet tai, ar visiems suinteresuotiems asmenims buvo sudarytos galimybės apžiūrėti parduodamą turtą¹⁰⁶. Darbo autorės nuomone, nors įstatyme tiesiogiai nenurodyta kokia forma antstolis privalo nustatyti turto apžiūros tvarką, šiuo atveju kaip analogija turėtų būti taikomas LR CPK 613 straipsnis. Antstolis šį klausimą, kaip ir kitus vykdymo procese kylančius klausimus, turėtų spręsti motyvuotu patvarkymu, kuriuo įpareigotų skolininką nurodyti tikslų turto apžiūros laiką (nurodant konkrečią dieną ir laiko intervalą, kada suinteresuoti asmenys gali atvykti apžiūrėti parduodamą turtą). Neįvykdžius antstolio teisėtų reikalavimų, skolininkui būtų skiriamos LR CPK 585 straipsnyje numatytos poveikio priemonės (piniginės baudos), kas paskatintų skolininką būti aktyvesniu vykdymo proceso dalyviu ir bendradarbiauti su antstoliu.

Analizuojant šią teisės normą bei dėl jos taikymo kylančias problemas, pirmiausia svarbu aptarti, kokie subjektai patenka į suinteresuotų turto apžiūrėjimu asmenų ratą. Įstatymų leidėjas šį subjektų ratą apibrėžia labai abstrakčiai, nurodydamas, jog teisę apžiūrėti turtą turi visi pageidaujantys asmenys. Aiškinant šią teisės normą plačiau požiūriu visi pageidaujantys asmenys apima ne tik varžytynėse užsiregistravusius ir dalyvio įmoką sumokėjusius varžytynių dalyvius, bet ir kitus asmenis, kurie yra suinteresuoti įsigyti parduodamą turtą ir tik jį apžiūrėję gali nuspręsti dėl dalyvavimo varžytynėse. Pritartina prof. dr. V. Višinskio nuomonei, jog „asmens noras apžiūrėti ketinamą pirkti turtą yra visiškai suprantamas. Nereikia tikėtis, kad asmuo pirktų turtą (dažnai – brangų) jo neapžiūrėjęs pats, o kartais su specialistais“¹⁰⁷. Vadinas, kiekvienas besidomintis parduodamu iš varžytynių turtu turi teisę kreiptis į organizuojantį varžytynes antstolį dėl turto apžiūros.

Skolininkui nebendradarbiaujant antstoliui nustatyti turto apžiūros tvarką tampa sudėtinga, ypač jei realizuojamas skolininko gyvenamasis būstas. Šiuo atveju asmens teisė apžiūrėti gyvenamąsias patalpas, kuriose gyvena ne tik skolininkas, bet ir kiti jo šeimos nariai, turi būti įgyvendinama gerbiant skolininko būsto neliečiamybės principą¹⁰⁸. Taikant ir aiškinant LR CPK normas sistemiškai, skolininkui neleidžiant apžiūrėti gyvenamųjų patalpų suinteresuotiems jų įsigijimu asmenims, norint į jas patekti priverstinai yra reikalingas teismo leidimas. Priešingu atveju, šiai problemai spręsti netaikant LR CPK 615 straipsnio analogijos, pašaliniam asmeniui (t.y. potencialiam turto pirkėjui) būtų suteikiama daugiau teisių nei antstoliui, leidžiant priverstinai savavališkai patekti į skolininko gyvenamąjį būstą be teismo

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. S. v. antstolis V. M.* (bylos Nr. 3K-3-296/2013 m.).

¹⁰⁷ Višinskis, V., *supra* note 2, p. 109.

¹⁰⁸ *Ibid.*

leidimo¹⁰⁹. Tačiau ar būtų teisinga ir teisėta, jei kiekvienas suinteresuotas parduodamu turtu asmuo dėl leidimo patekti į skolininko gyvenamąsias patalpas savarankiškai kreiptųsi į teismą. Tokiu atveju be jokio teisinio pagrindo (motyvuojant vien suinteresuotumu įsigyti kito asmens turta) bet kuriam pageidaujantiui asmeniui kreipiantis į teismą būtų pažeidžiamas asmenų lygybės principas, kadangi skolininko asmens teisės būtų ginamos mažiau lyginant su kitais asmenimis vien dėl jo procesinės padėties vykdymo procese. Atsižvelgiant į tai, jog įstatyme įtvirtinta antstolio kompetencija nustatant turto apžiūros tvarką, skolininkui prieštaraujant dėl jo gyvenamojo būsto apžiūros, antstolis suinteresuotų asmenų prašymu turėtų kreiptis į teismą dėl leidimo patekti į gyvenamąsias patalpas. Šiuo atveju skolininko gyvenamasis būstas galėtų būti apžiūrėtas priverstinai patenkant į patalpas vadovaujantis teismo nutartimi.

Jei areštavus turta, turto vertę nustatė kvalifikuotas ekspertas, ši įstatyme įtvirtinta turto apžiūros teisė galėtų būti dalinai įgyvendinama pirkėjams atvykus į antstolio kontorą ir susipažinus su ekspertizės aktu. Ekspertizės akte pateikiamos vertinamo turto nuotraukos, turto privalumai ir trūkumai, sąlygojantys atitinkamai didesnę ar mažesnę turto vertę. Todėl asmuo, susipažinęs su ekspertizės aktu, gali susidaryti tam tikrą bent jau pradinę nuomonę apie parduodamą turta. Tačiau iš varžytynių turta įsigijęs asmuo, nepriklausomai nuo to, ar turtas buvo apžiūrėtas ar ne, nėra apsaugotas nuo turto būklės pablogėjimo. Kadangi turtas iš varžytynių parduodamas priverstinai, dažnai skolininkui su tuo nesutinkant ar prieštaraujant, jį įsigydamas asmuo prisiima tam tikrą riziką. Autorės nuomone, būtent dėl šių priežasčių ir kitų realizuojant turta kylančių problemų, turtas realizuojamas mažesne kaina nei jo rinkos vertė.

LR CPK 708 straipsnio įgyvendinimo problemų kyla ir parduodant iš varžytynių kilnojamąjį turta, pvz., transporto priemones. Kadangi šis turtas yra mobilus, jo apžiūrėjimo tvarka gali būti įmanoma tik suderinus laiką su skolininku. Pagrindinė šios problemos atsiradimo priežastis yra turto arešto metu skolininko paskyrimas areštuoto turto saugotoju. Užtikrinant ne tik realų turto apžiūros teisės įgyvendinimą, bet kartu ir paties turto būklės išsaugojimą, autorės nuomone, turtas neturėtų būti paliekamas skolininkui valdyti ir saugoti, kadangi skolininkas ne visada yra suinteresuotas atsiskaityti su kreditoriais (ypač savo turtu). Areštuotos transporto priemonės saugotoju paskyrus išieškotoją arba tuo užsiimančią įmonę (pvz., palikus areštuotą transporto priemonę sulaikytų automobilių saugojimo aikštelėje) antstolis užtikrintų tinkamą turto apžiūros tvarką. Tačiau ne visais atvejais toks sprendimas yra teisingas, atsižvelgiant į transporto priemonės vertę bei jos saugojimo kaštus. Realizuojant nedidelės vertės transporto priemonę nėra tikslinga ją saugoti automobilių stovėjimo aikštelėje, kadangi tai sąlygotų neproporcingai dideles saugojimo išlaidas, kurios kaip ir kitos papildomos vykdymo išlaidos

¹⁰⁹ Višinskis, V., *supra* note 2, p. 109.

bendra tvarka yra išieškomos iš skolininko. Kiekvienu individualiu atveju antstolis, vadovaudamasis proceso ekonomiškumo bei operatyvumo principais, turi priimti tai situacijai tinkamiausią sprendimą dėl kilnojamojo turto saugotojo paskyrimo. Transporto priemonės saugotoju paskyrus skolininką, antstolis pirmiausia galėtų jį įpareigoti sudaryti sąlygas apžiūrėti parduodamą transporto priemonę. Tik skolininkui piktybiškai ir nuosekliai nevykdant antstolio reikalavimų net po baudos jam paskyrimo, antstolis galėtų imtis ir kitų priemonių – priverstinai nutempti transporto priemonę į automobilių stovėjimo aikštelę, kurioje kiekvienas suinteresuotas asmuo galėtų apžiūrėti parduodamą turtą.

4.1.3. Turto nerealizavimo iš varžytynių pasekmės

Varžytynių teisėtas paskelbimas bei tinkamų sąlygų apžiūrėti turtą sudarymas ne visada garantuoja sėkmingą varžytynių pabaigą. Varžytynės gali būti paskelbiamos neįvykusiomis dėl įvairių priežasčių: varžytynėse nedalyvavo nė vienas varžytynių dalyvis, varžytynės laimėjęs asmuo nesumoka visos pasiūlytos kainos už nupirktą turtą, sutrinka specialaus interneto tinklalapio, kuriame vyksta varžytynės, veikla, dėl ko varžytynės negali būti laikomos teisėtai įvykusiomis, patenkinami išieškotojo reikalavimai, varžytynės laimėjęs asmuo neturėjo teisės dalyvauti varžytynėse (LR CPK 717 str.). Turto nerealizavimas iš varžytynių sukelia tam tikras teises pasekmes, kurios skiriasi priklausomai nuo to, iš kurių varžytynių (pirmųjų ar antrųjų) turtas nebuvo parduotas. Turto nepardavimas tiek iš pirmųjų, tiek iš antrųjų varžytynių suteikia teisę išieškotojui už atitinkamą kainą perimti neparduotą iš varžytynių turtą (turto perdavimas išieškotojui bei perdavimo kainų skirtumai detaliau analizuojami šio skyriaus skyrelyje 4.2.2. „Turto perdavimas išieškotojui“). Turto nepardavimas iš pirmųjų varžytynių atveju išieškotojui atsisakius perimti turtą, skelbiamos to turto antrosios varžytynės, kas nesukelia didelių praktinių problemų. Nors turto iš antrųjų varžytynių pradinė pardavimo kaina yra ženkliai mažesnė, tai neužkerta kelio realizuoti turtą už didžiausią pasiūlytą kainą, kuri gali viršyti ir pirmųjų varžytynių pradinę kainą ar net turto rinkos vertę.

Praktikoje nemažai ginčų kyla nerealizavus turto iš antrųjų varžytynių. LR CPK 723 straipsnis įtvirtina visais atvejais taikomą vienintelę pasekmę išieškotojui atsisakius perimti iš antrųjų varžytynių neparduotą turtą – turto grąžinimą skolininkui ir draudimą antstoliui pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus metus laiko nukreipti išieškojimą į tą turtą. Nepriklausomai nuo išieškotojo prašymo, įstatyme nėra numatyta išimčių dėl pakartotinių varžytynių skelbimo nesuėjus vienerių metų terminui. Atsižvelgiant į dabartinį reglamentavimą, ši taisyklė taikoma visiems išieškotojams (įskaitant ir hipotekos kreditorių), nepriklausomai nuo

jų reikalavimų patenkinimo eilės. Teismai, nagrinėdami ginčus dėl išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto, nurodo, jog „įgyvendinus hipotekos reformą Lietuvoje [...] išieškojimas hipotekos kreditoriaus naudai yra vykdomas pagal bendrąsias vykdymo proceso taisykles, nenumatant jokių išimčių hipotekos kreditoriaus naudai (kai viena iš išimčių buvusio teisinio reglamentavimo atveju buvo antstolio teisė tęsti realizavimo veiksmus nelaukiant, kol praeis ne mažiau kaip metai laiko nuo turto grąžinimo skolininkui)“¹¹⁰. Toks teisinis reglamentavimas, autorės nuomone, prieštarauja pačiai hipotekos esmei. Įkeitimo teisė yra daiktinė turtinė teisė, pasižyminti tik jai būdingais bruožais: absoliutumu, pirmumu prieš kitus kreditorius ir sekimu paskui daiktą. LR CK 4.193 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė nukreipti skolos išieškojimą hipotekos kreditoriaus naudai į kitą skolininko turtą tik jei realizavus įkeistą turtą gaunama mažesnė suma negu priklauso hipotekos kreditoriui. Vadinasi, nerealizavus iš antrųjų varžytynių hipoteka įkeisto turto metus laiko hipotekos kreditorius negali patenkinti savo reikalavimų (kas sąlygoja skolos didėjimą), kadangi pakartotinai minėto turto varžytynės negali būti skelbiamos, o į kitą skolininko turtą nukreipti skolos išieškojimo įstatymų leidėjas nesuteikia teisės. Be to, jei hipotekos kreditoriui būtų suteikiama teisė nukreipti skolos išieškojimą į kitą neįkeistą skolininko turtą įkeisto turto nerealizavimo atveju, tokiu atveju hipotekos kreditoriaus reikalavimai nepažeidžiant kitų išieškotojų turtinių interesų turėtų būti tenkinami trečia eile, dėl ko hipotekos institutas netektų prasmės. Išanalizavus teismų praktiką dėl LR CPK 723 straipsnio taikymo hipotekos bylose pastebėtina, jog teismų formuojama praktika nėra vieninga. Teismai, atsižvelgdami į tai, jog vykdymo procesą imperatyviai reglamentuoja viešosios teisės normos, kurių griežtai privalo laikytis vykdymo proceso šalys, bei į tai, jog antstolis, kaip viešosios teisės subjektas, privalo veikti neperžengdamas jam suteiktų įgaliojimų, laikosi pozicijos, jog draudimas metus nenukreipti išieškojimo į nerealizuotą iš antrųjų varžytynių turtą taikomas ir vykdant bylas hipotekos kreditoriaus naudai, kadangi jokių išimčių šiuo atveju įstatyme nenumatyta¹¹¹. Tačiau praktikoje galima rasti priešingų aiškinimų, kuriuose teismai pirmenybę teikia pačiai hipotekos esmei, hipotekos kreditoriaus specifinei padėčiai, nurodant, jog išieškojimo iš įkeisto turto suvaržymas metams neatitiktų hipotekos, kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo būdo, paskirties bei sąlygotų hipotekos kreditoriaus ne privilegijuotą, bet diskriminacinę padėtį kitų kreditorių atžvilgiu¹¹². Toks teismų išaiškinimas grindžiamas LAT suformuota praktika dar galiojant specialiajai LR CPK 558 straipsnio 5 dalies nuostatai

¹¹⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Furnitūra marketingas“ v. antstolis V. K., AB SEB bankas* (bylos Nr. 2S-772-221/2014).

¹¹¹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Būsto paskolų draudimas“ v. antstolis A. S., B. P.* (bylos Nr. 2S-1191-163/2014).

¹¹² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *R. Š. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-221-302/2014); Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. v. antstolis V. Š.* (bylos Nr. 2S-512-267/2014).

(suteikiančiai hipotekos kreditoriui teisę pakartotinai kreiptis dėl įkeisto daikto pardavimo iš varžytynių), kurios turinys nebuvo perkeltas į vėlesnį (šiuo metu galiojantį) įstatyminių reglamentavimą. Todėl akivaizdu, jog tokia teismų pozicija nėra suderinama su šiuo metu galiojančia įstatymo redakcija. Tačiau, darbo autorės nuomone, dabartinis teisinis reglamentavimas bendra tvarka uždraudžiant pakartotinai vienerius metus realizuoti iš antrųjų varžytynių neparduotą turtą, nenumatant išimčių hipoteka įkeistam turtui, negali užtikrinti hipotekos kreditoriaus interesų apsaugos.

Apibendrinus šiame poskyryje pateiktus svarbiausius varžytynių aspektus, galima pastebėti, jog varžytynės yra dažniausiai vykdymo procese naudojamas priverstinis turto realizavimo būdas, kurio tvarka yra detalai reglamentuota teisės aktuose (LR CPK ir SVI) bei detalizuojama specialiose taisyklėse (Naudojimosi elektroninių varžytynių sistema tvarkos aprašas). Varžytynių tvarkos tobulinimas (elektroninių varžytynių įdiegimas) padėjo išspręsti nemažai iki tol egzistavusių praktinių problemų (neteisėti varžytynių dalyvių susitarimai prieš varžytynes, antstolio galimybė paveikti varžytynių proceso eigą ir kt.) bei užtikrino varžytynių skaidrumą. Galimi elektroninių varžytynių trūkumai yra daugiau techninio pobūdžio, kurie priklauso nuo pačios sistemos tinkamo veikimo, tačiau šiuo metu antstoliui suteikiama teisė iškilusias tokias problemas išspręsti teisinėmis priemonėmis paskelbiant pakartotines turto varžytynes. Kaip ir kiekviename turto realizavimo etape, taip ir varžytynių metu, daugiausia praktinių problemų kyla skolininkui nebendradarbiaujant su antstoliu. Tokiu atveju aktualia įstatymiškai nereguluota problema tampa parduodamo iš varžytynių turto apžiūra, kuri sprendžiama antstolio kompetencijoje, neviršijant teisėtų jam suteiktų įgaliojimų (taikant atitinkamas poveikio priemones skolininkui už antstolio reikalavimų nevykdymą, pasinaudojant galimybe priverstinai patekti į patalpas gavus teismo leidimą, apribojant skolininko naudojimosi teisę kilnojamuoju daiktu ir kt.). Taip pat įgyvendinus hipotekos reformą ir panaikinus nemažai specialių hipotekos išieškojimą reglamentuojančių teisės normų, tam tikrus klausimus (pvz., turto nerealizavimo iš antrųjų varžytynių pasekmes) reglamentuoja bendros vykdymo proceso teisės normos, dėl ko LAT nėra suformavęs vieningos praktikos. Iki šiol šio klausimo analizė tik žemesnių instancijų teismuose pateikia priešingas pozicijas dėl draudimo pakartotinai nukreipti išieškojimą į nerealizuotą iš antrųjų varžytynių turtą vienerių metų laikotarpiu. Atsižvelgiant į tokį teismų priešingą aiškinimą, darbo autorės nuomone, šis klausimas galėtų būti detaliau sureglamentuotas įstatymų leidėjo, išimtinai netaikant šių teisinių pasekmių hipotekos kreditoriui.

4.2. Kiti turto realizavimo būdai

Skolininko turtas vykdymo procese gali būti realizuojamas ne vien varžytynių metu, tačiau ir kitais įstatyme numatytais turto realizavimo būdais. Specifinės rūšies turto (taurieji metalai, gyvūnai, gendantys produktai ir kt.) realizavimui įstatymas išskiria papildomą turto realizavimo būdą, kuris individualiais atvejais gali būti vieninteliu būdu – turto pardavimą per prekybos įmones, užsiimančias tokio turto prekyba ar perdirbimu. Turto realizavimo kitų būdų pasirinkimas priklauso ne tik nuo turto rūšies ypatumų, tačiau ir nuo paties skolininko aktyvumo vykdymo procese. Operatyvų turto realizavimą lemia skolininko bendradarbiavimas su antstoliu, kadangi tokiu atveju turtas iki varžytynių pradžios gali būti realizuojamas skolininko surastam ir pasiūlytam pirkėjui. Dar vienas turto realizavimo būdas, kurį įstatymų leidėjas priskiria ir prie turto nerealizavimo iš varžytynių pasekmių – tai turto perdavimas išieškotojui už atitinkamą turto pardavimo kainą, kurią lemia varžytynių paskelbimo neįvykusių priežasčių. Kiekvieno iš pateiktų būdų taikymo specifika, taip pat specifinio turto (vertybinių popierių) realizavimo ypatumai toliau darbo autorės aptariami atitinkamuose šio poskyrio skyreliuose.

4.2.1. Turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui problematika

Atsižvelgiant į išieškotojo ir skolininko interesų derinimo principą, turto priverstinio realizavimo procesas turi būti organizuojamas taip, kad kreditoriaus reikalavimai būtų maksimaliai patenkinti ir kartu būtų užtikrinti skolininko interesai tuo aspektu, jog turtas nebūtų parduotas už per mažą kainą¹¹³. Siekiant skolininko interesų apsaugos, vykdymo procese skolininkui suteikiama galimybė pačiam surasti parduodamo turto pirkėją iki varžytynių pradžios. LAT praktikoje pažymėtina, kad „toks skolininko turto pardavimo ypatumas neprieštarauja bendrosioms varžytynių organizavimo ir vykdymo taisyklėms ir turi būti taikomas, nes atitinka tiek išieškotojo (pirkėjo sumokama suma padengia įsiskolinimą ir vykdymo išlaidas, išieškojimas vyksta operatyviau), tiek ir skolininko interesus (šis turi galimybę aktyviau dalyvauti turto pardavimo procese, siekti, kad turtas būtų parduotas už kainą, atitinkančią skolininko interesus). [...] skolininko turto pardavimas jo nurodytam pirkėjui turi prioritetą prieš turto pardavimą iš varžytynių, nes taip realizuojant turtą sumažinamos galimos vykdymo išlaidos bei greičiau patenkinami kreditorių interesai“¹¹⁴.

¹¹³ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *II KNIGHTHILL PROPERTIES ESTABLISHMENT v. antstolis V. S.* (bylos Nr. 2S-1638-513/2014).

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. S. v. antstolis S. U., J. Š.* (bylos Nr. 3K-3-247/2008 m.).

Skolininko teisė pasiūlyti turto pirkėją nėra absoliuti, tai suponuoja vykdymo proceso imperatyvus pobūdis. Vien aplinkybė, kad skolininkas pats pasiūlo turto pirkėją, nepaneigia fakto, jog turtas yra realizuojamas priverstine tvarka. Vykdomo procesą reglamentuojančios teisės normos nustato tikslią tvarką ir terminus, kurių privalo laikytis skolininkas bei vykdomąją bylą vykdančias antstolis. LR CPK 704 straipsnio 2 dalis numato, jog turto pardavimas iš varžytynių nevykdomas (varžytynės atšaukiamos) tik tuo atveju, jeigu skolininko pasiūlytas pirkėjas iki varžytynių pradžios sumoka ne mažesnę pinigų sumą kaip turto arešto akte nurodyta areštuoto turto vertė arba mažesnę sumą, kurios užtenka visiškai padengti įsiskolinimams ir vykdymo išlaidoms. Skolininkas, siūlydamas savo pirkėją, yra ribojamas pasirinkti turto pardavimo kainą, kadangi įstatymas imperatyviai reglamentuoja mažiausią kainos ribą. Vykdomo proceso šalys (įskaitant ir antstolį) yra suinteresuotos parduoti turtą už kuo didesnę kainą, tačiau kaip pažymi teismas „lūkesčiai turi būti adekvatūs – turtas gali būti parduotas už rinkos kainą, kurią lemia paklausa“¹¹⁵. Akivaizdu, jog turto pardavimas iš varžytynių savaime nelemia aukštesnės parduodamo turto kainos gavimo galimybės, kadangi turto pardavimo pradinė kaina sudaro 80 % (pirmųjų varžytynių atveju) ar 60 % (antrųjų varžytynių atveju) turto rinkos vertės. Vadinasi, didesnė tikimybė turtą parduoti maksimaliai naudingai (tiek laiko, tiek kainos atžvilgiu) yra jo realizavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui¹¹⁶.

LR CPK numato tik galutinę galimybės skolininkui pasinaudoti šia teise momentą – varžytynių paskelbimą specialiaame interneto tinklalapyje, kadangi nuo to momento prasideda turto varžytynės. Tačiau įstatyme tiesiogiai nenustatyta šios skolininko teisės pradžia. LAT, sistemiškai aiškindamas LR CPK teisės normas, skolininko teisės pasiūlyti iš varžytynių parduodamo turto pirkėją pradžią sieja su vykdomojo dokumento perdavimo antstoliui momentu, pažymėdamas, jog esminė turto realizavimo sąlyga yra tinkamas areštuoto turto įkainojimas¹¹⁷. Vadinasi, nors skolininko teisė pasiūlyti turto pirkėją atsiranda antstoliui priėmus vykdyti vykdomąjį dokumentą, tačiau prieš parduodant turtą (nepriklausomai nuo pasirinkto realizavimo būdo) turi būti tinkamai ir nuosekliai įgyvendinami visi turto realizavimo etapai (nustačius turtą, jis areštuojamas, įkainojamas ir tik tada priverstinai realizuojamas). Todėl skolininkas, siekdamas pasinaudoti teise pasiūlyti savo turto pirkėją, turi aktyviai dalyvauti areštuojant bei įkainojant turtą, kadangi nustačius per žemą turto kainą, skolininkui pasiūlius pirkėją gali

¹¹⁵ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. antstolis G. K.* (bylos Nr. 2S-975-524/2014).

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje *T. N. v. antstolis A. A., UAB „BCB group“* (bylos Nr. 2A-1043/2014).

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. S. v. antstolis S. U., J. Š.* (bylos Nr. 3K-3-247/2008 m.).

nukentėti išieškotojo interesai, o jei turtas bus įkainotas aukštesne kaina nei reali turto rinkos vertė, skolininkui bus sunku surasti pirkėją¹¹⁸.

SVI 96 punkte detalizuojama, jog pirmąsias varžytynes antstolis skelbia ne anksčiau kaip po dvidešimties dienų nuo informacijos apie areštuoto turto įvertinimą išsiuntimo skolininkui dienos. Šia nuostata apibrėžiamas minimalus laikotarpis, kada skolininkas realiai gali pasinaudoti teise pasiūlyti turto pirkėją. Nustatant, ar skolininkas pasinaudojo jam suteikta teise pasiūlyti turto pirkėją, labai svarbus yra pasiūlyto pirkėjo sutartos kainos sumokėjimo momentas. Todėl skolininko pasiūlytam pirkėjui turtas gali būti parduotas tik tiksliai laikantis LR CPK 704 straipsnyje numatytos tvarkos, t.y. sutarta kaina yra laikoma sumokėta, jeigu pinigai į antstolio depozitinę sąskaitą yra įskaityti iki varžytynių paskelbimo specialiaame interneto tinklalapyje. LR CPK 704 straipsnio aiškinimas plačiąja prasme (laikant varžytynių pabaigos momentu nuosavybės teisės perėjimo varžytynes laimėjusiam asmeniui momentą ir sudarant galimybę skolininko pasiūlytam pirkėjui įmokėti sutartą kainą į antstolio depozitinę sąskaitą iki varžytynių pabaigos) sudarytų galimybę vilkinti išieškojimo procesą, kas visiškai neatitiktų priverstinio turto realizavimo tikslų¹¹⁹.

Skolininko pasiūlytam pirkėjui jokie specialūs reikalavimai ir kriterijai nėra taikomi. Taip pat įstatyme nedetalizuojama, kokia tvarka skolininkas turi surasti pirkėją, kam konkrečiu atveju yra teikiamas prioritetas ir pan. Ši skolininko teisė laikoma įgyvendinta tinkamai, jei skolininkas suranda pirkėją ir pasiūlytas pirkėjas sumoka visą įstatyme nustatytą turto kainą dar iki varžytynių paskelbimo. Vadinasi, pasiūlyto pirkėjo asmuo neturi lemiamos reikšmės parduodant turtą šiuo būdu. Tačiau klausimų ir problemų kyla realizuojant specifinį turtą – vertybinius popierius (konkrečiau – uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) akcijas). LR Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnis numato UAB akcijų perleidimo ypatumus, kurių svarbiausias – UAB akcininkų pirmumo teisė įsigyti parduodamas akcijas¹²⁰. Akivaizdu, jog realizuojant tokį turtą iš varžytynių negali būti ribojamas visų norinčių šį turtą įsigyti asmenų dalyvavimas (priešingu atveju būtų pažeidžiamas pats varžytynių veikimo principas). Tačiau koks yra LR Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnio santykis su analizuojamu LR CPK 704 straipsniu, kai turtas parduodamas dar iki varžytynių paskelbimo? Įstatymiškai šių dviejų teisės normų santykis nėra sureglamentuotas, tačiau šiuo klausimu svarbi LAT suformuota praktika. LAT konstatavo, jog „UAB akcininkų pirmumo teisė įsigyti ne varžytynių metu parduodamas bendrovės akcijas negali būti paneigta vien teismo sprendimo vykdymo procesinių veiksmų atlikimo faktu. Antstolio procesinių veiksmų vykdant teismo sprendimus tikslas yra patenkinti išieškotojo turтинį

¹¹⁸ Višinskis, V., *supra* note 2, p. 110.

¹¹⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *dėl antstolio I. G. pareiškimo dėl vykdymo tvarkos ir teisės normos išaiškinimo* (bylos Nr. 2S-854-104/2014).

¹²⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. VIII-1835.

interesą. Akivaizdu, kad teismo sprendimo įvykdymo požiūriu nėra reikšminga, kas – kiti UAB akcininkai, ar skolininko surastas pirkėjas, – sumokės įsiskolinimo sumą ir vykdymo išlaidas, tačiau UAB akcininkų teisių apsaugos, o neretai veiklos garantijų požiūriu yra reikšminga, ar perleidžiamos CPK nustatyta tvarka iki viešųjų varžytynių UAB akcijos pereis nuosavybėn tretiesiems asmenims, ar atiteks UAB akcininkams. Teismo sprendimų vykdymo tikslai ir UAB bei jų akcininkų teisių apsauga taikant proporcingumo principą turi koreliuoti, o šių teisės saugomų vertybių supriešinimas nepateisinamas, todėl teisingumo tikslus atitinka toks teisės aiškinimas, pagal kurį UAB akcininkai netenka pirmumo teisės įgyti LR CPK nustatyta tvarka parduodamas UAB akcijas tik viešųjų varžytynių metu. Tačiau tais atvejais, kai skolininkas naudojasi jam CPK 704 straipsnio 1 dalyje nustatyta teise, UAB akcininkų pirmumo teisė išlieka, t. y. skolininkui (jokiu būdu ne antstoliui) tenka pareiga LR CPK 704 straipsnyje numatytu būdu parduodamas UAB akcijas pirmiausia siūlyti UAB akcininkams remiantis LR Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnio 1 dalimi¹²¹. Vadinasi, skolininkas iki varžytynių pradžios ieškodamas UAB akcijų pirkėjo, pirmiausia turi pranešti apie tokių akcijų pardavimą kitiems UAB akcininkams ir tiek jiems nepasinaudojus tokia teise, gali pasiūlyti akcijas įsigyti trečiajam su bendrove nesusijusiam asmeniui. Darbo autorės nuomone, skolininkas, pateikdamas antstoliui prašymą parduoti bendrovės akcijas jo surastam pirkėjui, kartu turėtų pateikti ir pranešimą, kuriuo skolininkas informavo kitus UAB akcininkus dėl akcijų pardavimo. Tokios procedūros įgyvendinimas ne tik apsaugotų visų dalyvių (išieškotojo, skolininko, skolininko pasiūlyto pirkėjo, UAB akcininkų) interesus, bet ir užkirstų kelią vėliau kitiems UAB akcininkams ginčyti turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą, dėl ko būtų vilkinamas vykdymo procesas.

Įstatyme įtvirtinta, jog skolininkui suteikiama teisė pasiūlyti parduodamo turto pirkėją iki varžytynių paskelbimo momento, nedetalizuojant iki kurių, pirmųjų ar antrųjų, varžytynių paskelbimo. Atsižvelgiant į tai, jog antrosios varžytynės vyksta tomis pačiomis sąlygomis kaip ir pirmosios varžytynės (skiriasi tik pradinių turto pardavimo kainų dydžiai), skolininkas gali pasinaudoti teise pasiūlyti turto pirkėją ir iki prasidedant antrosioms varžytynėms. Antrosios varžytynės, išieškotojui atsisakius perimti turtą, skelbiamos ne vėliau kaip po vieno mėnesio nuo pirmųjų varžytynių paskelbimo neįvykusiomis. Vadinasi, nerealizavus turto iš pirmųjų varžytynių, lygiagrečiai kartu su išieškotojo teise perimti turtą atsiranda ir skolininko teisė pasiūlyti to turto pirkėją. Šiuo atveju kyla klausimas kuriai, išieškotojo ar skolininko, teisei suteikiamas prioritetas. Ar skolininko teisė pasiūlyti pirkėją realiai gali būti įgyvendinama tik išieškotojui atsisakius perimti turtą? Turto nerealizavus iš pirmųjų varžytynių išieškotojas gali perimti turtą už pradinę pirmųjų varžytynių kainą (t.y. 20 % mažesnę nei turto rinkos vertė).

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šilda“ v. antstolė D. K., UAB „Investera“* (bylos Nr. 3K-3-464/2007 m.). *Teismų praktika*. 2007, Nr. 29.

Skolininkui pasinaudojus teise iki antrųjų varžytynių paskelbimo pasiūlyti pirkėją galioja LR CPK 704 straipsnio bendrosios taisyklės dėl parduodamo turto kainos, kuri neturi būti mažesnė už nustatytą turto vertę. Lyginant šiuos du institutus, akivaizdu, jog išieškotojo interesai maksimaliai būtų apginti skolininkui pasiūlius turto pirkėją už ne mažesnę nei turto rinkos vertę kainą. Ne tik teoriškai, bet ir praktiškai šių dviejų institutų kolizija yra įmanoma. Darbo autorės nuomone, antstolis, imdamasis visų teisėtų priemonių sprendimui įvykdyti bei atsižvelgdamas tiek į išieškotojo, tiek į skolininko interesus, prioritetą turėtų teikti skolininko pasiūlytam pirkėjui, kadangi šiuo atveju turtas būtų parduodamas didesne kaina. Praktikoje neretai susiklosto tokia situacija, kada išieškotojas po pirmųjų varžytynių turto neperima. Šiuo atveju įstatymas nenumato jokių turto pardavimo kainos išimčių skolininko pasiūlytam pirkėjui. Vadinas, išieškotojui atsisakius perimti turtą, toliau turto realizavimo procese įstatymas numato dvi galimybes: arba turtas parduodamas skolininko pasiūlytam pirkėjui už ne mažesnę nei turto vertę kainą, arba skelbiamos antrosios to turto varžytynės, kuriose pradinė turto kaina sudaro 60 % nustatytos turto vertės. Net išieškotojui suradus pirkėją už mažesnę nei turto vertę kainą, kurios nepakanka skoloms ir vykdymo išlaidoms padengti, antstolis negali turto realizuoti šiuo būdu. Antrųjų varžytynių paskelbimas net ir už mažesnę pradinę kainą ne visada užtikrina turto paklausą, todėl yra tikimybė, jog turtas gali būti neparduotas arba parduotas už pradinę turto pardavimo kainą. Vertinant šią situaciją, darbo autorės nuomone, įstatymiškai galėtų būti įtvirtinta išimtis iš bendros taisyklės, nurodant, jog prieš antrąsias varžytynes išieškotojui nepasinaudojus teise perimti turtą, skolininkas galėtų pasiūlyti turto pirkėją už pradinę pirmųjų varžytynių kainą. Tokia galimybė neprieštarautų dabartiniam turto realizavimo reglamentavimui bei iš esmės užtikrintų išieškotojo turtinių reikalavimų patenkinimą.

Turtą realizavus šiuo būdu pasirašomas specialios SVI nustatytos formos dokumentas – turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktas, kurį pasirašo antstolis bei turto pirkėjas. Šis aktas yra pirkėjo nuosavybės teisę patvirtinantis dokumentas, kadangi, kaip ir jau aptartų varžytynių atveju, taip ir šiuo būdu realizavus turtą, nuosavybės teisės perėjimo momentu laikomas turto pardavimo akto pasirašymo momentas.

Atsižvelgiant į šiame skyrelyje aptartus svarbiausius aspektus, skolininko teisė iki varžytynių pradžios pasiūlyti savo pirkėją vertinama teigiamai, kadangi niekas negali parduoti turto naudingiau nei pats turto savininkas¹²². Šį būdą galima laikyti operatyviausiu turto realizavimo būdu. Jo pasirinkimas nesukelia didelių praktinių problemų, nes jis gali būti įgyvendinamas tik aktyviai vykdymo procese dalyvaujant skolininkui, kuris suinteresuotas kuo greičiau atsiskaityti su savo kreditoriais.

¹²² Višinskis, V., *supra* note 2, p. 110.

4.2.2. Turto perdavimas išieškotojui

Nepardavus turto iš varžytynių, jis gali būti realizuojamas kitu būdu – perduodant jį išieškotojui. Turto pardavimo kainai šiuo atveju įtakos turi varžytynių paskelbimo neįvykusiomis priežastys, kurias reglamentuoja LR CPK 719 ir 722 straipsnių nuostatos. Skirtingai nei turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui atveju, įstatymų leidėjas nenumato galimybės turtą perduoti išieškotojui už areštuoto turto vertę. Turtas išieškotojui gali būti perduodamas arba už pradinę varžytynių kainą, arba už realiai didžiausią varžytynėse pasiūlytą turto kainą. Turtas išieškotojui perduodamas už pradinę turto pardavimo iš varžytynių kainą (kuri skiriasi pirmųjų ir antrųjų varžytynių atveju), jei varžytynėse nedalyvavo nė vienas varžytynių dalyvis. Varžytynių dalyvių nedalyvavimas konkretaus turto varžytynėse reiškia to turto nepaklausumą rinkoje, todėl šiuo atveju išieškotojas negali atsidurti blogesnėje padėtyje turto kainos atžvilgiu nei kiti suinteresuoti asmenys, kurie galėjo įsigyti turtą už mažesnę nei to turto vertę kainą. Priešingu atveju, jei varžytynės neįvyksta dėl to, jog pasiūlyta didžiausia kaina nėra sumokama per įstatyme nustatytą terminą, ar varžytynių laimėtojas, pasiūlęs aukščiausią kainą, neturi teisės dalyvauti varžytynėse, turtas perduodamas išieškotojui už tą kainą, už kurią turtas buvo perkamas. Šiuo atveju varžytynės paskelbiamos neįvykusiomis ne dėl to, jog turto pirkimu nesusidomėjo nė vienas asmuo (kas reiškia turto paklausos rinkoje nebuvimą), bet dėl kitų objektyvių (kainos nesumokėjimo, ar sistemos, kurioje skelbiamos varžytynės, esminio veiklos sutrikimo) bei subjektyvių (teisės dalyvauti varžytynėse neturėjimo) priežasčių. Todėl šiuo atveju mažesnės kainos nustatymas turtą perduodant išieškotojui neatitiktų turto realizavimo vykdymo procese tikslų (t.y. perduoti turtą kuo didesne kaina, kad maksimaliai būtų patenkinti šalių interesai).

Turto perdavimo išieškotojams (jei jų yra ne vienas) metu laikomasi reikalavimų patenkinimo eiliškumo bei proporcingumo principų. Paskesnės eilės išieškotojai įgyja teisę perimti iš varžytynių neparduotą turtą, jei yra patenkinama būtina sąlyga – pirmesnės eilės išieškotojai (jei tokių yra) atsisako šios savo teisės. Vadovaujantis LR CPK 754 straipsnio 1 dalimi, hipotekos kreditoriaus ir įkaito turėtojo reikalavimai iš įkeisto turto patenkinami be eilės. Jau anksčiau (4.1.3. skyrelyje „Turto nerealizavimo iš varžytynių pasekmės“) aptartos neparduoto iš antrųjų varžytynių turto pasekmės skatina hipotekos kreditorių perimti iš varžytynių nerealizuotą turtą, kadangi įstatyme įtvirtintas vienerių metų terminas uždraudžiant turtą realizuoti pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus gali sąlygoti ne tik akivaizdų skolos padidėjimą (sutartinių ir procesinių palūkanų augimas), bet ir įkeisto turto nuvertėjimą. Šiuo atveju išieškotojui, nenorinčiam laukti metus laiko ir rizikuoti savo teisėtų reikalavimų

patenkinimu, neretai lieka vienintelė naudinga išeitis – perimti antrosiose varžytynėse neparduotą turtą.

Proporcingumo principas turtą perduodant išieškotojui lemia turto pardavimo kainą. Išieškotojui sutikus perimti turtą, jo kainą sudaro perduodamo turto kainos ir išieškotojo daliai tenkančios lėšų sumos, apskaičiuotos kiekvienam išieškotojui laikantis nustatytos reikalavimų patenkinimo eilės, skirtumas (LR CPK 720 str.). Pasinaudojus teise perimti turtą tos pačios eilės keliems išieškotojams, nė vienam iš jų negali būti suteikiama daugiau privilegijų kito atžvilgiu. Taip pat kelių išieškotojų sutikimas perimti turtą nereiškia, jog dalus turtas tokiu atveju turi būti padalinamas kiekvienam išieškotojui atsižvelgiant į jam tenkančių reikalavimų dalį. Turto atidalinimas šioje turto realizavimo stadijoje iš esmės keistų turto arešto metu nustatytą turto vertę bei neatitiktų realaus išieškotojų noro įsigyti iš varžytynių neparduotą visą objektą. Šiuo atveju, darbo autorės nuomone, turtas gali būti perduodamas tam išieškotojui, kuris pirmesnis laiko atžvilgiu pateikė prašymą turtą perimti. Šioje situacijoje taip pat labai svarbus perduodamo turto kainos sumokėjimo laikas. Jei pirmesnis sutikimą perimti turtą pareiškęs išieškotojas nesumoka jam individualiai apskaičiuotos turto pardavimo kainos per LR CPK 716 straipsnio 2 dalyje nustatytą terminą, tokiu atveju sprendžiamas klausimas dėl turto perdavimo vėliau sutikimą pareiškusiam tos pačios eilės kreditoriui. Autorės nuomone, šiuo atveju kaip analogija turėtų būti taikomas varžytynių veikimo principas, jog turtas perduodamas didžiausią kainą pasiūliusiam vienam varžytynių dalyviui. Akivaizdu, kad vienodos kainos pasiūlymo atveju pirmenybė teikiama tam dalyviui kuris tokią kainą pasiūlė pirmiau laiko atžvilgiu.

Parduodant tam tikros rūšies turtą (šiuo atveju žemės ūkio paskirties žemę) atsiranda papildomas reikalavimas norintiems tokį turtą įsigyti asmenims (įskaitant ir išieškotojus, pareiškusius sutikimą turtą perimti). Išieškotojas pateikęs prašymą perimti iš varžytynių neparduotą žemės ūkio paskirties žemės sklypą arba juridinio asmens, kuris nuosavybės teise valdo daugiau kaip 10 ha žemės ūkio paskirties žemės, akcijas turi atitikti LR Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo nustatytus tokio turto įgijėjui keliamus reikalavimus¹²³. Vadovaujantis LR Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi, žemės ūkio paskirties žemę gali įsigyti turintis profesinių įgūdžių ir kompetencijos fizinis asmuo (t.y. ne mažiau kaip tris metus per paskutinius dešimt metų iki žemės įsigijimo sandorio sudarymo dienos vykdė žemės ūkio veiklą, ir žemės ūkio naudmenas ir pasėlius deklaravęs fizinis asmuo, kuris LR Ūkininko ūkio įstatymo nustatyta tvarka yra įregistravęs ūkininko ūkį arba turi žemės ūkio išsimokslinimo diplomą). Juridiniam asmeniui, norinčiam įsigyti žemės ūkio paskirties

¹²³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014 m. liepos 29 d. įsakymas Nr. 1R-231 „Dėl teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. 2014-10599.

žemės, taip pat keliami griežti reikalavimai, susiję su jo vykdoma ūkine veikla: 1) atsižvelgiant į paskutinius dešimt metų iki žemės įsigijimo sandorio sudarymo dienos numatytas ne mažesnis kaip trijų metų terminas žemės ūkio veiklos vykdymo; 2) žemės ūkio naudmenų ir pasėlių deklaravimas; 3) pajamų, gaunamų iš žemės ūkio veiklos, dydis turi sudaryti daugiau kaip 50 % visų gaunamų pajamų; 4) juridinio asmens ekonominis gyvybingumas gali būti įrodytas LR Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka įvertinus šio asmens perspektyvas. Tokie asmenys gali įsigyti žemės ūkio paskirties žemės tik gavę Nacionalinės žemės tarnybos padalinio pagal žemės buvimo vietą išduotą leidimą¹²⁴. Tačiau ne visais atvejais toks leidimas yra būtinas. Baigtinį tokių atvejų sąrašą pateikia LR Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalis: žemės plotas Lietuvos teritorijoje neviršija 10 ha kartu su jau turima ir planuojama įsigyti tos pačios paskirties žeme; įsigyjama žemė naudojama statiniams ir įrenginiams eksploatuoti; žemės ūkio paskirties žemės sklypas perduodamas kredito įstaigai pagal LR CK nustatyta tvarka sudarytą hipotekos sutartį ir kt. Tokiu atveju suinteresuotas žemės įsigijimų asmuo turi pateikti ne žemės tarnybos atitinkamo padalinio leidimą, bet dokumentus patvirtinančius, jog jam tokio leidimo nereikia. Vadinas, priverstinai realizuojant žemės sklypą nustatoma papildoma sąlyga išieškotojui (kaip ir visiems suinteresuotiems tokio turto įsigijimu asmenims) iki turto perdavimo akto pasirašymo pateikti antstoliui dokumentus, įrodančius jo teisę tokį turtą įsigyti. Šių specialių nuostatų taikymas vykdymo procese priverstinai realizuojant turtą tikslingas, kadangi priešingu atveju būtų sudarytos palankios sąlygos įsigyti žemės ūkio paskirties žemės Lietuvoje tokios teisės neturintiems subjektams.

Atsižvelgiant į dabartinį teisinį reglamentavimą, turto perdavimas išieškotojui yra nesudėtingos procedūros turto realizavimo būdas, dėl kurio praktikoje nekyla ginčų: išieškotojas arba atsisako perimti nerealizuotą turtą, arba sutinka tokį turtą perimti savo nuosavybėn. Kadangi turtas išieškotojui perduodamas po varžytynių paskelbimo neįvykusiomis, išieškotojui jau yra žinomas turto paklausumas rinkoje, kas padeda priimti greitesnį sprendimą kiekvienu konkrečiu atveju. Tik nuo išieškotojo pasirinkimo priklauso tolimesnis turto realizavimo procesas bei jo turtinių reikalavimų patenkinimas (po pirmųjų varžytynių – skelbiamos antrosios turto varžytynės, kuriose turto pradinė kaina sudaro 60 % turto vertės arba po antrųjų varžytynių – panaikinami apribojimai taikomi turtui, uždraudžiant metus laiko nukreipti išieškojimą į turtą pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus).

¹²⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. IX-1314.

4.2.3. Turto pardavimas per prekybos įmonę

Turto pardavimas per prekybos įmonę – tai įstatymų leidėjo išskirta speciali turto realizavimo priverstine tvarka forma (būdas). Šis turto realizavimo būdas specifinis tuo, jog taikomas tik tam tikros rūšies turtui parduoti (pvz., įvairiems greitai gendantiems ar galintiems prarasti savo vertę produktams, gyvūnams, tauriesiems metalams ar brangakmeniams ir kt.). Atsižvelgiant į išskirtas turto rūšis, turto pardavimą per prekybos įmonę galima laikyti operatyviu, skirtu tik tam tikram apibrėžtam suinteresuotų asmenų ratui turto realizavimo būdu. Detaliau turto pardavimo per prekybos įmonę tvarką reglamentuoja LR CPK 726 ir 727 straipsnių nuostatos. Turto realizavimas per prekybos įmonę vyksta komiso pagrindais. LR CK 6.780 straipsnio 1 dalyje pateikiama komiso sutarties samprata, pagal kurią komiso sutartis laikoma sudaryta, kai komisionierius (nagrinėjamu atveju prekybos įmonė) įsipareigoja komitento (šiuo atveju antstolio) pavedimu už atlyginimą sudaryti vieną ar kelis sandorius savo vardu, bet komitento lėšomis. Turto realizavimas per prekybos įmonę sąlygoja papildomų vykdymo išlaidų atsiradimą – komisinį atlyginimą prekybos įmonei, kuris realizavus skolininko turtą iš karto atskaitomas nuo pardavimo kainos. Atsižvelgiant į komiso sutarties reglamentavimą bei į pačią turto realizavimo priverstine tvarka esmę, prekybos įmonė (kaip turto pardavimo tarpininkas) neatsako už turto nepardavimą. Turto nerealizavimo atveju kyla tam tikros LR CPK teisės normose įtvirtintos pasekmės: turtas perduodamas išieškotojui, arba turtas perkainojamas ir pakartotinai (antrą kartą) realizuojamas per prekybos įmonę, arba išieškotojui atsisakius tokį turtą perimti po pakartotinio jo nerealizavimo turtas gražinamas skolininkui.

Turto realizavimo per prekybos įmonę tvarka kai kuriais aspektais yra panaši į turto pardavimo iš varžytynių tvarką: turto pardavimo pradinės kainos nustatymas, pasekmės, atsirandančios nerealizavus turto. Perduodant turtą realizuoti prekybos įmonei pirmą kartą jo pradinę kainą sudaro 80 % nustatytos turto vertės (kaip ir pirmųjų varžytynių atveju), atitinkamai antrą kartą realizuojant turtą šiuo būdu jis yra perkainojamas iki 60 % turto vertės (antrųjų varžytynių turto pradinė pardavimo kaina). Atsižvelgiant į kitokį šios turto realizavimo formos pobūdį, turto pirkėju laikomas tas asmuo, kuris sumoka nustatytą turto pardavimo kainą (t.y. šiuo atveju netaikomas varžytynių veikimo principas: laimi tas, kas pasiūlė didžiausią kainą). Tačiau kyla klausimas, ar antstolio nustatyta pradinė turto kaina yra laikoma turto pardavimo kaina, už kurią prekybos įmonė gali parduoti turtą? Ar šiuo būdu realizuojant turtą, prekybos įmonė gali turtą parduoti už didesnę kainą ir kam tokiu atveju tenka šis kainų skirtumas? Įstatymų leidėjas tiesiogiai nesuteikia prekybos organizacijai kompetencijos didinti antstolio nustatytą pradinę turto kainą siekiant pasipelnyti perduodant turtą, tačiau taip pat tiksliai nėra nurodyta, jog turto

pradinė kaina yra laikoma turto pardavimo kaina, už kurią turtas turi būti realizuotas. LR CK teisės normos, reglamentuojančios komiso sutartį, numato galimybę komisionieriui sudaryti sutartį naudingesnėmis komitentui sąlygomis, nei šio buvo nurodyta, tačiau iš sandorio gauta papildoma nauda tenka komitentui, jei nebuvo susitarta kitaip. Darbo autorės nuomone, atsižvelgiant į tai, jog turto pardavimas per prekybos įmonę yra vienas iš priverstinio turto realizavimo būdų, prekybos įmonei šiuo atveju neturi būti suteikiama daugiau teisių nei jų suteikia viešosios teisės normos. Jei LR CPK nėra tiesiogiai įtvirtinta, kad pardavimo kainą gali įtakoti ir kiti tretieji asmenys (t.y. prekybos organizacijos), tai šiuo atveju turto pardavimo kainas nustatančios teisės normos negali būti aiškinamos plečiamai, t.y. sistemiškai taikant privatinės teisės nuostatas. Priešingu atveju, prekybos įmonių nustatytos didesnės parduodamo turto kainos prieštarautų imperatyvioms įstatymo normoms, taip pat sąlygotų didesnę tikimybę neparduoti turto, dėl ko galėtų nukentėti ne tik skolininko, bet ir išieškotojo turtiniai interesai.

Taip pat lyginant su dominuojančiu turto realizavimo būdu (varžytynėmis), parduodant turtą per prekybos įmonę apie turto pardavimą sužino tik tam tikras suinteresuotų asmenų ratas, t.y. ūkio subjektų, kurie verčiasi tokio turto prekyba, klientai. Tokio turto įsigijimu suinteresuotiems asmenims netaikomi jokie ribojimai, t.y. skirtingai nei varžytynių atveju, įstatyme nėra tiesiogiai apibrėžtas subjektų, negalinčių įsigyti šiuo būdu realizuojamo turto, sąrašas. Taip pat šiam turto pardavimo būdui nėra būdinga išviešinimo funkcija, tačiau tai negali būti laikoma jo trūkumu. Išieškotojui ar antstoliui pasirinkus turtą realizuoti per prekybos įmonę, jis realizuojamas būtent tik tokio turto prekyba užsiimančioje įmonėje, su kuria sudaroma sutartis. Vadinasi, šios įmonės klientai yra suinteresuoti tik konkrečios rūšies turto (pvz. tauriųjų metalų) įsigijimu ir kitos rūšies turtas jų nedomina, dėl ko šiuo būdu realizuojamas turtas gali būti greičiau pastebėtas ir realizuotas.

Turto pardavimo per prekybos įmonę terminai įstatyme nustatyti bendri, nepriklausomai nuo turto rūšies ir vertės. Skolininko turtas už pradinę turto pardavimo kainą, kuri sudaro 80 % turto vertės, turi būti realizuotas per vieną mėnesį nuo turto perdavimo prekybos organizacijai dienos (LR CPK 727 str. 1 d.). Pakartotinai parduodant turtą už mažesnę kainą įstatymų leidėjas jo realizavimui numato dvigubai ilgesnį terminą (du mėnesius nuo turto perkainojimo dienos) (LR CPK 727 str. 5 d.). Tačiau vertinant šio turto realizavimo būdo specifiką, įstatyme išskirti maksimalūs terminai, nurodantys kiek laiko ilgiausiai gali užtrukti turto pardavimas šiuo būdu. Vadinasi, kiekvienu individualiu atveju šie terminai gali skirtis: vienu atveju turtas gali būti realizuotas kitą dieną po jo perdavimo tuo užsiimančiai įmonei, kitu atveju – praėjus dešimt ar dvidešimt dienų, o galbūt ir paskutinę įstatyme numatytą dieną, priklausomai nuo turto paklausos rinkoje konkrečiu metu. Šiuo aspektu turto pardavimas per prekybos įmonę yra laikomas

greitesniu turto realizavimo būdu lyginant su varžytynėmis, tačiau atsižvelgiant į siekį maksimaliai patenkinti išieškotojo reikalavimus, turtas gali būti realizuotas už aukščiausią kainą tik varžytynių metu. Todėl esant galimybei rinktis iš dviejų alternatyvių turto realizavimo būdų išieškotojas (reikiama atvejais ir antstolis) turi įvertinti kam konkrečiu atveju teikti pirmenybę: mažesnėms laiko sąnaudoms ar galimybei parduoti turtą didžiausią kainą pasiūliusiam pirkėjui.

Apibendrinus svarbiausius turto pardavimo per prekybos įmonę aspektus, šį būdą laiko atžvilgiu vykdymo procese galima apibrėžti kaip alternatyvų varžytynėms, kadangi skolininkui nepasinaudojus teise pasiūlyti pirkėją, esant galimybei (jei įstatyme nėra įtvirtintas tik vienintelis konkretus turto realizavimo būdas) išieškotojas gali rinktis iš šių dviejų būdų ir tik nerealizavus turto varžytynių metu ar per prekybos įmonę atsiranda išieškotojo teisė tą turtą perimti. Lyginant su varžytynėmis, šiuo būdu turtas realizuojamas operatyviau, kadangi numatyti tik maksimalūs terminai, kurių trukmė kiekvienu individualiu atveju skiriasi, nes turto pirkėjo atsiradimo ir turto kainos sumokėjimo faktas reiškia įstatyme numatyto termino pabaigą. Tačiau realizuojant turtą per prekybos įmonę turtas negali būti parduodamas už aukščiausią kainą, ko yra siekiama varžytynių metu. Antstolio nustatyta turto pradinė kaina laikoma turto pardavimo per prekybos įmonę galutine kaina, kurią sumokėjęs asmuo yra laikomas to turto pirkėju ir naujuoju savininku.

4.2.4. Vertybinių popierių realizavimo ypatumai

Vertybinių popierių realizavimą reglamentuoja specialios LR CPK L skyriaus nuostatos, tačiau jų realizavimo Vertybinių popierių biržoje tvarka bei procedūra iš esmės nedaug kuo skiriasi nuo aptartos turto pardavimo per prekybos įmonę tvarkos: numatyti tokie patys terminai turtui parduoti (vienas ir du mėnesiai – priklausomai nuo to, kelintą kartą turtas realizuojamas), atlyginimo atitinkamoms institucijoms už turto realizavimą mokėjimas, taip pat visiems turto realizavimo būdams (išskyrus turto pardavimą skolininko pasiūlytam pirkėjui) būdingos turto nerealizavimo pasekmės (siūloma perimti išieškotojui už atitinkamą kainą, draudimas pakartotinai nukreipti išieškojimą į tą patį turtą metus laiko pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus). Turtą realizuojant per prekybos įmones, šie tarpininkai (tokio turto pardavimu ar perdirbimu užsiimančios įmonės, organizacijos) nėra detalizuojami, kadangi jų pasirinkimas priklauso nuo turto, kuris realizuojamas priverstine tvarka, rūšies. Atsižvelgiant į tai, darbo autorė prie tokių tarpininkų taip pat priskiria bankus ir finansų maklerio įmones, kai realizuojami vertybiniai popieriai, įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus.

Vertybinių popierių realizavimo ypatumus lemia vertybinių popierių rūšys ir jų specifiška. Vertybiniai popieriai suprantami kaip skolos (įvairių rūšių vekseliai, įvairių finansinių

institucijų leidžiami indėliai bei perleidžiamieji indėlių sertifikatai, obligacijos ir kt.) arba nuosavybės dokumentai (paprastosios ir privilegijuotos akcijos, pajai ir kt.), naudojami atliekant finansines operacijas tiek privačiame, tiek valstybiniame sektoriuose¹²⁵. Vykdomo procese dažniau realizuojami skolininko nuosavybės teises patvirtinantys dokumentai – akcijos. Akcija suprantama kaip „vertybinis popierius, kuris suteikia jo turėtojui tam tikras turtines ir neturtines teises, dalyvaujant bendrovės valdyme, sprendžiant jos strateginius klausimus akcininkų susirinkime; vertybinis popierius, kuris patvirtina akcininko teisę dalyvauti valdant įmonę, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo“¹²⁶. Tam tikri apribojimai taikomi priverstinai parduodant UAB akcijas, kadangi realizuojant jas varžytynių metu nėra užtikrinama UAB kitų akcininkų pirmumo teisė jas įsigyti, dėl ko gali būti pažeidžiamas įstatymų nustatytas UAB akcininkų skaičius. LR CPK 729 straipsnio 3 dalis nustato, jog parduodant iš varžytynių UAB akcijas, turi būti sudaromas parduodamų akcijų paketų skaičius taip apskaičiuojant, jog jeigu juos įsigytų keli pirkėjai, nebūtų pažeistas įstatymų nustatytas akcininkų skaičius.

Vykdomo procese nukreipiant išieškojimą į vertybinius popierius svarbus yra jų skirstymas į materialiuosius ir nematerialiuosius vertybinius dokumentus. Materialūs (kitaip dar vadinami dokumentiniais) vertybiniai popieriai areštuojami bendra LR CPK nustatyta tvarka, kuri taikoma visų rūšių turtui. Tačiau nematerialių vertybinių popierių (kurių apskaita vedama pagal įrašus vertybinių popierių sąskaitose) areštavimo procedūra pasižymi tam tikra specifika¹²⁷. Prieš areštuojant svarbu nustatyti vertybinių popierių savininką. Tuo tikslu antstolis bankams, finansų maklerio įmonėms, vertybinių popierių emitentams ir Lietuvos centriniam vertybinių popierių depozitoriumui išsiunčia patvarkymą patikrinti, ar skolininko vardu yra vertybinių popierių, ir sustabdyti vertybinių popierių realizavimą išieškomai sumai (LR CPK 728 str. 1 d.). Tik nustačius, jog vertybiniai popieriai nuosavybės teise priklauso skolininkui (t.y. gavus iš užklaustų atitinkamų institucijų pranešimą apie vertybinių popierių realizavimo sustabdymo įvykdymą), jie gali būti areštuoti specialiu antstolio patvarkymu, kuris prilyginamas turto arešto aktui (LR CPK 728 str. 3 d.).

Vertybinių popierių realizavimui įstatyme numatyti du galimi būdai: varžytynės bei pardavimas Vertybinių popierių biržoje (šis būdas skirtas įtrauktiems į vertybinių popierių prekybos sąrašus vertybiniais popieriais realizuoti). LR CPK 729 straipsnio 2 dalis numato, kad kiti vertybiniai popieriai (išskyrus numatytas šio straipsnio 1 dalyje išimtis) realizuojami varžytynėse bendra tvarka. Vadinasi, jei skolininkui priklausantys vertybiniai popieriai nėra

¹²⁵ Stauskienė, E.; Višinskis V., *supra* note 4, p. 119.

¹²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje A. Z. v. UAB Vakarų Baltijos korporacija, antstolė L. P. (bylos Nr. 2A-1067/2014).

¹²⁷ Stauskienė, E.; Višinskis V., *op. cit.*, p. 120.

įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, jie visais atvejais vykdymo procese turi būti realizuojami iš varžytynių.

Specialią tvarką įstatymas numato tiems vertybiniam popieriams, kurie realizuojami Vertybinių popierių biržoje. Šiuo atveju skirtingai, lyginant su prieš tai analizuotais turto realizavimo priverstine tvarka būdais, yra nustatoma tokių vertybinių popierių pradinė pardavimo kaina. Vadovaujantis LR CPK 730 straipsnio 1 dalimi, išieškotojas nerealizuotus biržoje vertybinius popierius gali pasiimti už kainą, nustatytą pagal paskutinio mėnesio iki realizavimo pradžios vidutinį prekybos šiais vertybiniais popieriais centrinėje rinkoje kursą. Sistemiskai aiškinant teisės normas, reglamentuojančias turto perdavimo išieškotojui sąlygas, nerealizuotą turtą išieškotojui dažniausiai siūloma perimti (išskyrus tam tikras konkrečias situacijas) už pradinę turto pardavimo kainą. Vadinasi, šiuo atveju realizuojant vertybinius popierius Vertybinių popierių biržoje pirmą kartą, pradinė turto kaina atitinka paskutinio mėnesio iki realizavimo pradžios vidutinį prekybos šiais vertybiniais popieriais centrinėje rinkoje kursą. Toks vertybinių popierių įkainojimas nesukelia problemų dėl neproporcingai didelių turto vertės nustatymo kaštų lyginant su vertybinių popierių įkainojimu realizuojant juos bendra tvarka iš varžytynių. Parduodant turtą pakartotinai (išieškotojui nesutikus šio turto perimti, jei turtas nebuvo realizuotas per vieną mėnesį nuo realizavimo pradžios Vertybinių popierių biržoje) ši nustatyta pradinė turto kaina mažinama 20 %, kas sudaro naują vertybinių popierių kainą, už kurią šis turtas yra realizuojamas biržoje papildomai du mėnesius (LR CPK 730 str. 2 d.). Vadinasi, šio nematerialaus skolininkui priklausančio turto, įtraukto į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, realizavimas Vertybinių popierių biržoje gali trukti ne daugiau kaip tris mėnesius, po pirmo mėnesio jį perkainojant.

Apibendrinus šiame skyrelyje analizuotus vertybinių popierių areštavimo ir realizavimo ypatumus, vertybinių popierių, įtrauktų į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, pardavimas biržoje yra specifinis turto realizavimo būdas savo tvarka ir terminais panašus į turto pardavimą per prekybos įmones. Šis būdas nėra alternatyvus vertybinių popierių realizavimo būdas, jo pasirinkimą nulemia ne išieškotojas ar antstolis, o pats turtas, jo rūšis.

IŠVADOS

1. Doktrinoje dėl vykdymo proceso teisinių santykių savitumo nėra suformuotos vieningos vykdymo proceso teisinės prigimties teorijos. Nors vykdymo procesas turi tik jam būdingų specifinių bruožų (imperatyvaus metodo bei su juo susijusių principų dominavimas, naujo subjekto atsiradimas), tačiau jis neatsiejamas nuo civilinio proceso dėl pagrindinio juos vienijančio tikslo – ginti asmens pažeistą teisę – kuris gali būti tinkamai pasiektas tik įvykdžius vykdomąjį dokumentą.

2. Vykdymo procese turtas, kuris gali būti realizuojamas priverstine tvarka, yra suprantamas plačiąja prasme. Realizuotino turto sąvoka apima tiek materialų (kilnojamieji, nekilnojamieji daiktai ir kt.), tiek nematerialų (finansinis turtas, vertybiniai popieriai, turtinės teisės ir kt.) skolininkui priklausantį turtą, kuris nustatomas tiksliai laikantis imperatyvių įstatymo nuostatų (atsižvelgiant į skolininko asmenį, turto eiliškumą, jam taikomus ribojimus).

3. Turto areštas – tai pagrindas, jungiantis du svarbius turto realizavimo etapus: tai turto nustatymo galutinis rezultatas, užtikrinantis skolininkui priklausančio turto teisinės padėties pastovumą, ir prielaida turto realizavimui priverstine tvarka. Areštuojant turtą svarbus proporcingumo ir proceso šalių bendradarbiavimo principų derinimas.

4. Turto įkainojimas yra ne tik turto arešto dalis, bet kartu ir savarankiškas esminis turto realizavimo etapas, kurio metu praktikoje dažnai kyla nemažai problemų: eksperto teisės apžiūrėti vertinamą turtą įgyvendinimo problema, neproporcingai didelės specifinio turto (pvz. akcijų) įkainojimo išlaidos.

5. Varžytynių tvarkos tobulinimas (elektroninių varžytynių įdiegimas) padėjo išspręsti nemažai iki tol egzistavusių praktinių problemų (neteisėti varžytynių dalyvių susitarimai prieš varžytynes, antstolio galimybė paveikti varžytynių proceso eigą) bei užtikrino varžytynių skaidrumą. Galimi elektroninių varžytynių trūkumai yra daugiau techninio pobūdžio, kurie priklauso nuo pačios sistemos tinkamo veikimo, tačiau šiuo metu vis daugiau tokių trūkumų išsprendžiami teisinėmis priemonėmis: galimybė antstoliui dėl sistemos veiklos sutrikimo paskelbti pakartotines varžytynes, varžytynių laiko pratęsimas papildomomis penkiomis minutėmis nuo kainos pakėlimo.

6. Iki šiol svarbi įstatymiškai nereguluota problema – suinteresuotų asmenų teisė apžiūrėti iš varžytynių parduodamą turtą – kuri sprendžiama antstolio kompetencijoje (taikant atitinkamas poveikio priemones skolininkui už antstolio reikalavimų nevykdymą, pasinaudojant galimybe priverstinai patekti į patalpas gavus teismo leidimą, apribojant skolininko naudojimosi teisę kilnojamuoju daiktu).

7. Panaikinus nemažai specialių išieškojimą iš įkeisto turto reglamentuojančių teisės normų, turto nerealizavimo iš antrųjų varžytynių pasekmes reglamentuoja bendros vykdymo proceso teisės normos, kurios teismų praktikoje aiškinamos skirtingai. Draudimas pakartotinai nukreipti išieškojimą į nerealizuotą iš antrųjų varžytynių turtą vienerių metų laikotarpiu pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus neatitinka hipotekos esmės bei neužtikrina hipotekos kreditoriaus interesų apsaugos.

8. Turto pardavimą skolininko pasiūlytam pirkėjui galima laikyti operatyviausiu ir didelių praktinių problemų (galimybės po pirmųjų varžytynių parduoti turtą pasiūlytam pirkėjui už pradinę turto pardavimo kainą nebuvimas) nekeliančiu turto realizavimo būdu, kadangi jis gali būti įgyvendinamas tik aktyviai vykdymo procese dalyvaujant skolininkui, kuris suinteresuotas kuo greičiau atsiskaityti su savo kreditoriais.

9. Turto perdavimas išieškotojui išskiriamas kaip nerealizuoto turto viena iš pasekmių bei savarankiškas turto realizavimo būdas, kuris nulemia tolesnį turto realizavimo procesą. Šiuo turto realizavimo būdu išieškotojui suteikiama teisė užsitikrinti turtinių reikalavimų visišką ar dalinį patenkinimą perimant skolininko turtą.

10. Turto pardavimas per prekybos įmonę užtikrina turto realizavimą mažesnėmis laiko sąnaudomis (kas labai svarbu atsižvelgiant į šiuo būdu realizuojamo turto specifiką), tačiau prarandama galimybė maksimaliai patenkinti išieškotojo reikalavimus parduodant turtą už didžiausią kainą.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant užkirsti kelią proceso vilkinimui, siūloma išplėsti skolininkui taikomų poveikio priemonių sąrašą už antstolės reikalavimų nevykdymą. Siūloma pakeisti ir papildyti LR CPK 585 straipsnio 2 dalį ir išdėstyti taip:

„2. <Asmeniui, kuris nevykdo antstolio reikalavimo ar kitaip kliudo antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus, teismas gali skirti iki vieno tūkstančio litų baudą už kiekvieną nevykdymo ar kliudymo dieną, arba nubausti areštu iki trisdešimt parų, arba apriboti skolininko laisvę uždraudžiant išvykti iš Lietuvos iki antstolio reikalavimų įvykdymo. Jeigu antstoliui kas nors kliudo vykdyti vykdomuosius dokumentus, antstolis kliūtims pašalinti kviečia policiją. Šiuo atveju policijos dalyvavimas būtinas.>“.

2. Atsižvelgiant į tai, jog įstatymų leidėjas nustato imperatyvias taisykles, saugančias asmens teisę į būsto neliečiamumą (išieškomos sumos dydis, eiliškumas ir kt.) bei siekiant užtikrinti proceso operatyvumą bei išvengti skolininko piktnaudžiavimo procesine padėtimi, siūloma įstatyme išskirti konkrečius atvejus, kada būtinas teismo leidimas patekti į gyvenamąsias patalpas. Siūloma pakeisti ir papildyti LR CPK 615 straipsnio 2 ir 3 dalis ir išdėstyti taip:

„2. <Jeigu antstolis į gyvenamąsias patalpas, kuriose gyvena nepilnamečiai asmenys, neįleidžiamas, jis į jas įeiti turi teisę tik pateikęs teismo nutartį dėl leidimo įeiti į gyvenamąsias patalpas, išskyrus šio straipsnio 3 dalyje numatytus atvejus.>

3. <Teismo sprendimas dėl iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų arba įkeldinimo į jas, teismo sprendimai padalyti skolininko gyvenamosiose patalpose esantį turtą, pašalinti pažeidimus naudotis gyvenamosiomis patalpomis, vykdomieji įrašai dėl skolos išieškojimo hipotekos kreditoriaus naudai, kiti teismo sprendimai, kurių negalima įvykdyti antstoliui neįėjus į gyvenamąsias patalpas, suteikia teisę antstoliui įeiti į skolininko gyvenamąsias patalpas be gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimo ir be teismo nutarties.>“.

3. Suinteresuotų asmenų teisės apžiūrėti parduodamą iš varžytynių turtą įgyvendinimui siūloma įstatyme įtvirtinti papildomą skolininko pareigą. Siūloma pakeisti LR CPK 708 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

„<708 straipsnis. Teisė apžiūrėti parduodamą iš varžytynių turtą

1. Iki varžytynių pabaigos antstolio nustatyta tvarka visi pageidaujantys asmenys gali apžiūrėti parduodamą iš varžytynių turtą.

2. Skolininkas privalo antstolio įpareigotas sudaryti sąlygas visiems pageidaujantiems asmenims apžiūrėti parduodamą iš varžytynių turtą iki varžytynių pabaigos.>“.

4. Siekiant išvengti varžytynių dalyvių nerūpestingumo ir neapdairumo įvedant ženkliai didesnę siūlomą parduodamo turto kainą, dėl ko varžytynės turi būti atšaukiamos ar paskelbiamos neįvykusiomis, siūloma papildyti LR CPK 711 straipsnį 5 dalimi:

„5. <Jeigu varžytynių dalyvis dėl suklydimo įvedė ženkliai didesnę siūlomą turto kainą dėl ko varžytynės yra atšaukiamos ar paskelbiamos neįvykusiomis, 10 procentų varžytynių dalyvio sumokėto mokesčio panaudojami šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka>“.

5. Siekiant užtikrinti hipotekos kreditoriaus interesus, siūloma pakeisti ir papildyti LR CPK 723 straipsnio 1 dalį:

„1. <Jeigu išieškotojas atsisako paimti šio Kodekso 722 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka jam perduodamą turtą arba per antstolio nustatytą terminą nepraneša apie sutikimą paimti perduodamą turtą ar per nustatytą terminą neįmoka pradinės parduodamo turto kainos ir jo daliai tenkančių lėšų skirtumo, turtas grąžinamas skolininkui, išskyrus įkeisto turto nerealizavimo atveju.>“.

Taip pat siūloma LR CPK 723 straipsnį papildyti 3¹ dalimi:

„3¹. <Neparduotas iš varžytynių ir neperduotas hipotekos kreditoriaus nuosavybėn įkeistas turtas neužkerta kelio hipotekos kreditoriui pakartotinai kreiptis į antstolį dėl įkeisto turto pardavimo šio Kodekso 713 straipsnyje nustatyta tvarka.>“.

6. Siekiant operatyvesnio išieškotojo reikalavimų patenkinimo iki antrųjų varžytynių paskelbimo, siūloma pakeisti ir papildyti LR CPK 704 straipsnio 2 dalį ir išdėstyti taip:

„2. <Jeigu iki varžytynių paskelbimo į antstolio depozitinę sąskaitą sumokama ne mažesnė pinigų suma kaip turto arešto akte nurodyta areštuoto turto vertė arba mažesnė suma, kurios užtenka visiškai padengti įsiskolinimams ir vykdymo išlaidoms, arba iki antrųjų varžytynių paskelbimo sumokama suma lygi turto pardavimo iš pirmųjų varžytynių pradinei kainai, turto pardavimas iš varžytynių nevykdomas.>“.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. VIII-1835.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. IX-743.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. VIII-1864.
4. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. IX-1007.
5. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.130-4682.
6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014 m. liepos 29 d. įsakymas Nr. 1R-231 „Dėl teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. 2014-10599.
7. Lietuvos Respublikos turto arešto aktų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. VIII-1375.
8. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999 m., Nr. VIII-1202.
9. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. IX-1314.
10. Valstybės įmonės Registrų centro direktoriaus 2013 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. v-7 „Dėl naudojimosi elektroninių varžytynių sistema tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Teismų praktika

1. *Jasiūnienė v. Lithuania*, no. 41510/98, § 27, ECHR 2003.
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje *T. N. v. antstolis A. A., UAB „BCB group“* (bylos Nr. 2A-1043/2014).
3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *A. Z. v. UAB Vakarų Baltijos korporacija, antstolė L. P.* (bylos Nr. 2A-1067/2014).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. G., V. G. v. antstolė R. S., O. P., M. P.* (bylos Nr. 3K-7-90/2009 m.).

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Privačių miškų savininkų kooperatyvas „Savas miškas“ v. R. S., E. S.* (bylos Nr. 3K-7-246/2014 m.).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *E. P. v. S. P.* (bylos Nr. 3K-3-23/2006 m.).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šilda“ v. antstolė D. K., UAB „Investera“* (bylos Nr. 3K-3-464/2007 m.). *Teismų praktika*. 2007, Nr. 29.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. S. v. antstolis S. U., J. Š.* (bylos Nr. 3K-3-247/2008 m.).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „JGK statyba“ v. AB „Lithun“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-604/2008 m.).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. E. N.* (bylos Nr. 3K-3-285/2009 m.).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. antstolė A. R. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-297/2010 m.).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. S. v. antstolis V. M.* (bylos Nr. 3K-3-296/2013 m.).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *D. G. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 3K-3-149/2013 m.).
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. O. v. antstolis R. S.* (bylos Nr. 3K-3-609/2013 m.).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Revilus“ v. antstolis V. M.* (bylos Nr. 3K-3-215/2014 m.).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *R. N. v. I. N.* (bylos Nr. 3K-3-353/2014 m.).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Privačių miškų savininkų kooperatyvas „Savas miškas“ v. R. S., E. S.* (bylos Nr. 3K-7-246/2014 m.).
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *M. įmonė „Mejota“ v. antstolis R. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-69/2014 m.).

19. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 3d. nutartis civilinėje byloje *R. O. v. antstolis R. S.* (bylos Nr. 2S-770-343/2013).
20. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. K. v. V. K.* (bylos Nr. 2S-1122-527/2014).
21. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Furnitūra marketingas“ v. antstolis V. K., AB SEB bankas* (bylos Nr. 2S-772-221/2014).
22. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje *Z. K. v. antstolis V. K.* (bylos Nr. 2S-1606-173/2014).
23. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. A. Ž. v. antstolis J. P.* (bylos Nr. 2S-763-524/2014).
24. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. antstolis G. K.* (bylos Nr. 2S-975-524/2014).
25. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. antstolė B. T.* (bylos Nr. 2S-1388-123/2014).
26. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis A. S. v. S. G.* (bylos Nr. 2S-1648-826/2014).
27. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Būsto paskolų draudimas“ v. antstolis A. S., B. P.* (bylos Nr. 2S-1191-163/2014).
28. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *ĮĮ KNIGHTHILL PROPERTIES ESTABLISHMENT v. antstolis V. S.* (bylos Nr. 2S-1638-513/2014).
29. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. V. v. antstolis V. D.* (bylos Nr. 2S-285-112/2014).
30. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *E. B. v. antstolis S. R.* (bylos Nr. 2S-198-544/2014).
31. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. v. antstolė V. Š.* (bylos Nr. 2S-512-267/2014).
32. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *D. K. ir O. K. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-568-553/2014).
33. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *dėl antstolio I. G. pareiškimo dėl vykdymo tvarkos ir teisės normos išaiškinimo* (bylos Nr. 2S-854-104/2014).

34. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. Č. v. UAB „Apgyvendinimo sprendimai“, K. J., A. J., S. M.* (bylos Nr. 2S-902-553/2014).
35. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *B. B. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-595-619/2014).
36. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB bankas v. G. S., A. S.* (bylos Nr. 2-9874-833/2014).
37. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. V. A. v. antstolis R. V.* (bylos Nr. 2S-1502-577/2014).
38. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje *antstolis V. Č. v. VŠĮ „Klasikos grupė“* (bylos Nr. 2S-248-392/2014).
39. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *R. Š. v. antstolis I. G.* (bylos Nr. 2S-221-302/2014).
40. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje *A K. v. antstolė D. P.* (bylos Nr. 2S-386-619/2014).
41. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „SIM Group“ v. antstolė B. P.* (bylos Nr. 2-4446-862/2013).
42. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. antstolis R. V.* (bylos Nr. 2SA-323-560/2013).

Monografijos ir straipsnių rinkiniai

1. Baranauskas, E., *et. al. Civilinė teisė. Bendroji dalis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
2. Driukas, A., Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika.* I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
3. Jongbloed, A. W., *The bailiff in Europe, utopia or reality?* Kluwer: Deventer, 2004.
4. Kennet, W.A. *Enforcement of judgments in Europe.* Oxford: University press, 2000.
5. Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė.* I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
6. Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė.* II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
7. Mikelėnas, V., Vileita, A., Taminskas, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras.* Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.

8. Sime, S. *A practical approach to civil procedure*. Oxford: University press, 2005.
9. Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
10. Stauskienė, E.; Višinskis V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Metodinė mokymo priemonė. Vilnius: Saulelė, 2008.
11. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2009.
12. Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999.

Moksliniai straipsniai

1. Gumuliauskienė, L., Višinskis, V. Antstolio procesinių veiksmų atlikimas elektroniniu būdu: galimybės ir problemos. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 507-524.
2. Stauskienė, E. Teisinė vykdymo proceso prigimtis. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 72-77.
3. Višinskis, V. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 108-114.
4. Višinskis, V. Skolininko turto paieška vykdymo procese. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81): 99-105.
5. Žolynas, M. Vykdymo procesas – civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas? *Teisė*. 2007, 62: 140-150.

Elektroniniai leidiniai

1. Lietuvos antstolių rūmai [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/8/articleid/2228>>.
2. Lietuvos nemokumo teisės tinklas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://insolvenclaw.lt/index.php/lt/naujienos?showall=&start=6>>.
3. Rutkauskaitė, R. E. varžytynės: ilgesnis terminas, daugiau dalyvių, geresnė kaina. *Verslo žinios* [interaktyvus]. Vilnius, 2014-10-12 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://vz.lt/article/2014/10/12/e-varzytynes-ilgesnis-terminas-daugiau-dalyviu-geresne-kaina>>.
4. UAB „Marleksa“ [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-10]. <<http://www.vertintojas.lt/imones-vertinimas/>>.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas priverstinis turto realizavimas kaip tam tikras procesas, susidedantis iš būtinų, vienas nuo kito neatsiejamų etapų (turto nustatymo, areštavimo, įkainojimo ir pardavimo įstatyme numatytais būdais). Darbo tyrimo tikslas yra analizuojant kiekvieną turto realizavimo etapą pateikti turto realizavimo kaip svarbiausios vykdymo proceso stadijos reikšmę, teisinio reglamentavimo ypatumus bei praktinius probleminius aspektus, kylančius taikant šiuo metu galiojančias teisės normas. Darbe atskleidžiama vykdymo proceso teisinė prigimtis, pateikiama realizuotino turto samprata bei jo nustatymui taikomos taisyklės, išskiriamos turto areštavimo, įkainojimo ir pardavimo metu kylančios praktinės problemos bei pateikiami galimi jų sprendimo variantai, apžvelgiama pagrindinių turto realizavimo būdų (varžytynių, turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui, perdavimo išieškotojui ar pardavimo per prekybos įmones) specifika.

Reikšminiai žodžiai: vykdymo procesas, turto realizavimas.

This Master's thesis analyses forced assets sale as a process consisting of necessary, but inseparable stages (determination of the assets, seizure, evaluation and sale). The goal of this thesis is to establish special features of the legal regulation of forced assets sale as well as practical problems in the application of valid legal regulations while analyzing separate stages of the aforementioned process. This thesis reveals legal nature of the enforcement proceedings, provides the definition of the term realizable assets and the rules of its determination, isolates practical problems in the seizure, evaluation and sale of these assets, provides possible options for the solution of these problems and analyses the specifics of the main methods in the realization of the assets (the auction, sale of the assets to debtor's proposed buyer, transfer of the assets to the creditor and sale through trading companies).

Key words: enforcement proceedings, realization of the assets.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Turto realizavimas vykdymo procese: probleminiai aspektai

Igyvendinus iškeltus darbo tyrimo uždavinius (atskleisti vykdymo proceso teisinę prigimtį, pateikti realizuotino turto sampratą, išskirti turto realizavimo etapus bei pateikti praktines problemas, kylančias priverstinai realizuojant turtą vykdymo procese) buvo pasiektas magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslas – aptarta turto realizavimo vykdymo procese reikšmė, teisinio reglamentavimo ypatumai bei praktikoje kylančios problemos.

Vertinant turto realizavimą kaip vieną svarbiausių vykdymo proceso stadijų, darbe pirmiausia aptariama vykdymo proceso teisinės prigimties samprata, išskiriant doktrinoje suformuluotas dvi priešingas koncepcijas, vykdymo procesą traktuojančias baigiamąja civilinio proceso stadija arba savarankiška vykdymo proceso teisės šaka. Atskleidžiant realizuotino turto sampratą, darbe pateikiama bendra turto kaip materialinių teisinių santykių objekto samprata, kuri toliau analizuojama vykdymo proceso kontekste, išskiriant realizuotino turto nustatymo taisykles (eiliskumas, ribojimai). Visa tai aptarta pirmame ir antrame darbo skyriuose, kurie sudaro darbo tyrimo bendrąją dalį.

Specialiojoje darbo tyrimo dalyje aptiriamos problemos, kylančios turtą areštuojant (proporcingumo principo taikymas), įkainojant (eksperto teisė apžiūrėti turtą, akcijų vertės nustatymas) ir galiausiai jį realizuojant įstatyme įtvirtintais būdais. Išanalizavus teismų formuojamą praktiką, nustatyta, jog dominuojantis turto realizavimo būdas – elektroninės varžytynės – padėjo išspręsti nemažai iki tol buvusių turto realizavimo problemų. Kitas darbe išskiriamas didelių praktinių problemų nekeliantis būdas – turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui, kuris įgyvendinamas tik skolininkui bendradarbiaujant bei aktyviai įgyvendinant savo procesines teises. Praktikoje specifinis turto realizavimo objektas (taurieji metalai, greitai gendantys produktai ir kt.) sąlygoja kito alternatyvaus būdo – turto pardavimo per prekybos įmones – pasirinkimą, kurio metu turtas parduodamas mažesnėmis laiko sąnaudomis, tačiau ne už didžiausią kainą. Darbe turto perdavimas išieškotojui išskiriamas ne tik kaip nerealizuoto turto viena iš pasekmių, bet ir kaip savarankiškas turto realizavimo būdas, kuris turi lemiamą reikšmę teisiškai svarbios pasekmės atsiradimui (išieškotojui atsisakius turtą perimti, draudžiama metus laiko nukreipti išieškojimą į tą turtą pagal tuos pačius vykdomuosius dokumentus), kuri neatitinka hipotekos esmės bei neužtikrina hipotekos kreditoriaus interesų apsaugos.

Problematic aspects of the realization of the assets in the enforcement proceedings

Goal of this Master's thesis i.e. analysis of the realization of the assets, peculiarities in legal regulation and practical problems, was reached after fulfilling objectives of the research (to reveal the legal nature of the enforcement process, to provide the definition of the term realizable assets, to identify the stages of the assets realization, to identify practical problems in the forced realization of the assets).

While analyzing the realization of the assets, this thesis firstly analyses the definition of legal nature of enforcement proceedings and establishes two possible conceptions, one of which defines enforcement process as a finishing stage of the civil proceedings and the other which considers it to be an individual branch of the civil proceedings. Further, while dealing with the definition of realizable assets, this thesis provides the general definition of assets as an object of material legal relations, which is further analyzed in the context of enforcement proceedings, defining the rules for the evaluation of realizable assets (limitations and order). Aforementioned issues are analyzed in the first two chapters, which form the general part of the research

Special part of this thesis analyses problems that occur while executing the arrest (application of the principle of proportionality), evaluation (the right of an expert to inspect the assets, evaluation of the stock value) and finally realization of the assets. Analysis of the case law revealed that the dominant method of the assets realization i.e. electronic auction, has helped to solve major part of the problems in the realization of the assets. Another method analyzed in this thesis which has not faced major problems is the sale of the assets to debtor's proposed buyer. This method was only applied in active application of procedural rights of and cooperation with debtor. In Practice the existence of the specific realization object (precious metals, quickly perishable products and etc.) influences the application of alternative method i.e. sale of the assets through trading companies, during which the assets are being sold in lesser time, but not for the biggest price. Transfer of the assets to creditor is analyzed in this thesis not only as the result of unrealizable assets, but also as independent method of the realization of the assets, which has a major significance for the legal important result (in case of refusal to take over the assets, it is forbidden to direct the claim to the same assets on the same basis), which does not comply with the very essence of mortgage and does not secure the protection of the creditor's interests.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2014-12-10

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės fakulteto Civilinės justicijos instituto Civilinės teisės studijų programos

studentė Erika Strazdauskaitė,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Turto realizavimas vykdymo procese: probleminiai aspektai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Erika Strazdauskaitė